

ОРДИХАНЕ ШЭЛИА

Поэзия
Щэгэрхвиннэ
Бажарвание

W97

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԳԵՄԻԱ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՍԵԿՏՐ

ՕՐԴԻԽԱՆԵ ՉՈՒԼԻ

ՋԱԳԱՐԽՈՒՆԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ
Պ Ո Ե Զ Ի Ա Ն

ՀՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԳԵՄԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՁՈՒԹՅՈՒՆ

Ե Ր Ե Վ Ա Ն—1966

АКАДЕМИЯ Р'СС ЭРМЭНИСТАНЕИЭ ОЛМА

СЕКТОРА Р'ОХЬЛАТЗАНИЕ

ОРДИХАНЕ ЩӘЛИЛ

ПОЭЗИА ЩӘГӘРХWINӘ
БАЖАРВАНИЕ

НӘШЬРӘТА АКАДЕМИА Р'СС ЭРМЭНИСТАНЕИЭ ОЛМА
ЕРЕВАН—1966

Бь ыраара шевра ёлмийё Сектора Р'оһьлатзание
йа Академиа ёлмайё Р'СС Эрмәнистане нәшър дьба

ОРДИХАНЕ ДЖАЛИЛ

ГРАЖДАНСКАЯ ПОЭЗИЯ ДЖАГАРХУНА
(На курдском языке)

Издательство Академии Наук Армянской ССР
Ереван — 1966

11301-492

Б ын һ'ёкме шәр'к'арийа цмаә'тед бьндәст зьнщире дул-
тийа империализме хурхаш дьбын. Шмаә'тед вәлате
колонне про йәк пәй йәке азайн у сәрбәстийа хвәйә һә-
қи дәст тиньн. Нава we шәр'к'ариеда щики ланq дьгрә
шәр'к'арийа цмаә'та к'ёрда, шмаә'т, йа кә р'ожа проин
ль Р'оһьлата Незик у Орт'әда һивйа сафикьрьна пьрса
хвәйә һәқнейә.

Ә'дәбиата к'ёрде Ирақе, Сириае у Иране нава шә-
хөле шәр'к'арийа к'ёрдайә мьләтиейә-азадариёда, бона
һ'шйаркьрьна цмаә'те, шәхбәләки п'ьр' мәзын дькә. Әв
буйә нәйнька we шәр'к'арийа мәзын.

Ә'дәбиата к'ёрде хәрници һәрт'ьм гөһдарийа хвәндә-
вана дайә сәр пьрса пешдачуйинна we шәр'к'арие. Әве
бса жи бәрк' даниә пьрса бьрати у пьсаматийа цмаә'тед
щинар у шәр'к'арийа ванә т'өвайи.

К'ёрдстанедә п'ак заньн ә'франдьнед Пирәмерд, Го-
ран, Ә'ли К'әмал Бапир, Бекәс, Дьлдар, Нури шейх Са-
льһ', Абдул Ваһаб Нури у ед майини. Хвәндәванед к'ёрд
бь һ'ьзкьрын ә'франдьнед сьльсәләта шаир у нвиск'аред
һена т'әзә: Ибраһим Аһ'мәд (Бьрае Аһ'мәд), Осман Сәб-
ри, Қадри Щан, Дьлзар, Һәжар, Камуран, Мәлә К'ерим
Р'абат'и дьхуньн. Р'астә, шөрәта ә'франдьнед ван шаир

у йвиск'ара шдана, ле нет у мэрэме вана йэкэ: һ'шйар-
бун у сэрхвэбуна щмаэ'те, азайн у сэрбэстийа we.

Нава э'дэбиата к'орде харишида э'франдънед Шэгэр-
хвинэ вэт'энп'эрварие щики бэрбьч'эв дыгрын. Шэгэр-
хвин шаире к'ордан һ'эзкрийэ. Наве ви нэ кб т'эне Си-
риае у Иракеда, ле бса жи жт синоре ван һәрдо вэлата
дэр, ль вэлатед Р'оһылата Незик у Орт'ада э'йанэ.¹

Наве Шэгэрхвин э'йанэ бса жи бал мэ, вэлате Сове-
тнеда. Эв э'йанэ бь сайа шыред хвэйэ р'еволуйсун, бь
сайа нет у мэрэмед ван шыера, ед кб дьле һәр к'ордкы
пешк'этида һ'бб у һ'эзкрьна мэзын бэрбь вэлате ви.
бэрбь мэрьяе пешда тиньн. Эв пешда тиньн э'йанэ
мқабьли империализме, колониализме, бьндэстие, к'эд-
хоред мьлэт.²

Шэгэрхвин жь ван шаиранэ, ед кб т'эме т'эви щмаэ'-
тенэ, вер'а ша дьбын, вер'а дьстырен у вер'а жи т'эвайн
сэр, бьрине мьлэт дьк'эвгырын.

Шэгэрхвин нэк т'эне э'франдънед хвэда газийа шэр'-
к'арийа мқабьли империализме у бьндэстие кьрийэ, ле
эви бса жи гондада бона һ'шйарбуна гондийа шбхөлэкы
п'эр' мэзын кьрийэ. Шаир гэлэ шара бөр гондийа бь к'ел-
мед хвэйэ агьр-алави пешда һатйэ у пьрсед шэр'к'арийа
щмаэ'та к'орда гондийар'а шыровэкьрийэ.

Сала 1954-а Сириаеда пэй вэлгэр'андьна һ'бкөмэта

¹ ادیب معوض، الأكراد فی لبنان و سوريا، بيروت، ۱۹۴۵،
ص ۲۸—۲۹

² Сала 1958-а-ковара „Звезда Востока“-ейэ һэжымара 9-да (Таш-
кент) бь т'эршма А. Корсун у М. Руденко бь змане ур'ын шыред
Шэгэрхвинэ „Эм у гөр“, „Агьр“, „Қолэма мьр'а“ (кэрик) нэшыр
буэ. Хейжь we, сала 1959-а бь т'эршма Ш. Дескаров „Алманаха
э'дэбиата к'орда“-да, йа кб бь змане адьрбещани бажаре Бак'уеда
чап буйэ, дб шыере Шэгэрхвин: „Та к'энге эме к'аркэр у цотк'аре
бога бын“ у „Бэлфа Этлэси“, (кэрик) нэшыр буэ.

Шинеклир'а, бжарване бажаре Қамьшлие³ кандидатиа
Шэгэрхвин пешда дьк'ышиньн чава вэк'иле хвэ бона
пар'ламента вэлэт.

Органа демократе Сириае у Либанане р'ожнэ'ма
„Ас Сарха“ һэжмарэкэ хвэйэ сала 1954-а нэшырбуинда
қимэтэки бьлд дьдэ кьрьна Шэгэрхвинэ мэхлүрэтне. Эв
дынвисэ, вэки Шэгэрхвин һе хортанна хвэда мқабьли
феодализме шэр' кьрийэ у һэма жь р'ожэ э'въл р'еаксио-
нера вир'а дьжмынан к'ышандьнэ. Ле к'орде шаһь-
ла сэрхвэ дора ви шывайин, бь вэт'энһ'эзи алиқ'арн да-
не у эв хвэйкьрьнэ.

Р'ожнэ'ма дьнвисэ, вэки Шэгэрхвин бь һ'элали алие
һ'эжандьна мьлэтие-демократие у алие we шэр'к'арие сө-
кьнийэ, нета к'ижане эвэ, кб мьлэт жь бын иире коло-
ниалие азабэ.

Ль Сириае Шэгэрхвин бса жи т'эви шбхөле пышто-
ване э'длайе дьбэ. Сала 1949-а жь алие бьнэлье бажаре
Шэзире эв чава вэк'иле комитеа пыштоване э'длайейэ
мьлэтие йа Сириае те бжартыне. Пэй чэнд салар'а р'ож-
нэ'ма „Ас Сарха“ дьнвисэ: „Ван пенц сале пашвэхти-
еда, е кб Сириаеда бь вэлгэр'андьна һ'бкөмэта у зор-
дэстиева бэрбьч'эвн, Шэгэрхвин гэлэ шара һатйэ гь-
тыне у зерандьне. Эв вэт'энп'эрварнер'а т'эме амьн бу-
йэ у т'эме дьжмынан феодализме у империализмер'а к'ы-
шандйэ. Эви э'длайи, азайн у сэрбэстийа щмаэ'та һ'эз-
кьрийэ. Лаве Шэзире Шэгэрхвин нас дькын чава шаирэ-
ки демократ, кб мқабьли империализме у зордэстие шэр'
дыкэ“.⁴

Дб мөһа шунда, 12-е мөһа сентйабре р'ожнэ'ма „Ас
Сарха“ мқабьли кьрынед һ'бкөмэта Сириае шкйат дькэ,
чьмки эве изн нэдабу, вэки Қамьшлинеда бжартын

³ Қамьшли—бажаре к'орданэ ль Сириае, сэр һ'эдуе Сириае у
Турк'инаеи.

⁴ الصرخة، ۱۹ تموز ۱۹۵۴

бенә дәрбазкырыне у шмаэ'т Шәгәрхвинн чава вәк'иле хвә бона пар'ламентә вәлет бәбьжерә. Н'өкәмәт мә'на дьгрә, вәки бажаре Қамышлие незикн х'ьдуде Т'урк'иае-йә у изьн т'өнә, кә ведәре бжартын бенә дәрбазкырыне. Р'ожнә'ма „Ас Сарха“ дьнвисә, вәки әв мқабьли кырынед бәа шкйат дькә у сылаве „гөр“ у гәрм“ жь бона Ибраһим Бук'ри у Шәгәрхвинн дьшинә, йе кә 600 гонда гәр'йанә у гондийә әв бь дьл қәбул кырына.⁵

Шөхблкырына Шәгәрхвиннә ә'франдарне у мәхлу-қәтне, бона шмаэ'та к'орда мәзынә, ле к'ордзанинеда дәрһақа вида һе кем һатйә нвисаре.

Сала 1945-а к'ордзәне ә'йан Т'ома Буа пәй р'онайин-диг'на диwана Шәгәрхвиннә ә'wльн р'ожнә'ма „Р'ожа т'әзә“-да (Le jour nouveau), йа кә бь змане франсызи бажаре Бейрут'еда бь сәрк'арийа Камуран Али Бәдър-хан нәшър дьбу, мқаләкә бь сәрнвисара „Шаирәки к'ор-даи һена т'әзә—Шәгәрхвинн“ нәшър дькә.⁶

Ве мқала хвәда Т'ома Буа қимәтәки мәзын дьдә шыере диwана Шәгәрхвинн. Әв дьнвисә; „Ә'дәбната к'ор-да гөл вәдьдә, бона мәрвь ве йәке бауаркә, бәсә вәки әв ван р'ожнә'ма у коваред п'яр' бьхунә, йе кә дәвләтәд Р'оһьлата Незик у Орт'ә (хенжь Т'урк'иае)—Либанане, Сирияе, Ираке, Иране у Адрбешанеда⁷, ль к'идәре к'орд дьминьн, чап дьбьн.

Ван пела шаирәки демқәмәри әгын бәрәвока шыерд хвәйә п'яр'жанр бь типед латини чап кырийә. Бь фькра мын, бәрәвокәкә вайә керһати жь алие шаиред к'ордайә һена т'әзә шара ә'wльнә кә чап дьбә.“⁸

الصرخة، ١٢ ايلول ١٩٥٤⁵

⁵ Le jour nouveau, Beyrouth, 1945, 13 aut, no. 53, p. 4. (In Poete Kurde contemporain: Cegerxwin).

⁶ Хәданньвис дәрһақа Адрбешана Иранеда дьнвисә.

⁷ Le jour nouveau, Beyrouth, 1945, 13 aut, no. 53, p. 4. (In Poete Kurde contemporain: Cegerxwin).

Хенжь Т'ома Буа р'оһьлатзан Васли Никитин жи нава к'ьт'еба хвәйә „Les Kurdes“ һаве Шәгәрхвинн, ча-ва шаирәки мә'рифәт у занә бир тинә.⁹

Сала 1952-а к'ордзәне советнейн ә'йан Қанате К'ордо мқала хвәйә бь сәрнвисара „Зарубежная курдская ли-тература о положении курдов СССР“ (Ә'дәбната к'орде хәриши дәрһақа һ'але к'орде Т'Р'СС-да“) у к'ьт'еба хвә-йә „Грамматика курдского языка“-да, ед кә бь змане ур'ьси нәшър бунә, хвәндәване советне шара ә'wльн чәнд ньмунед ә'франдьнед Шәгәрхвиннр'а дькә нас.¹⁰

⁹ B. Nikitine, Les Kurdes étude sociologique et historique, Pa-
ris, 1956, p. 285.

¹⁰ К. К. Курдоев, Зарубежная курдская литература о положе-
нии курдов в СССР. Ученые записи ЛГУ, № 128, вып. 3, История
и филология стран Востока, 1952, стр. 136—150; К. К. Курдоев, Грам-
матика курдского языка, М.—Л., 1957, стр. 6.

КОРТ ДЭРНӨДЭ ЭМЬР
У ШӨХӨЛКЬРНА ЦЭГЭРХИНДА

Нэвэ Цэгэрхвин эсли Шехмусэ. Эв жь дйа хвэ сала 1903-а ль гонде Нэсаредэ¹ буйэ. Де-бавэ ви бэлэнгаз у фэир бунэ. Эвана жи ми́на гэлэ к'ордэд майин ошахед кал-бавед хвэ ньштнэ у бона эбура хвэйэ р'оже жь гонде П'ек'энде чунэ гонде Нэсарэ. Ле вьра жи вана р'о-жэ хвэш нэдитйэ.

Нэфэре мала Н'эсэн (Н'эсэн нэвэ бавэ Шехмус бу) нэ эвгас Н'эр' бун. Эв бу, к'блфэта вийэ Эйшан, қиза вийэ Асия у көр'е вийи мэзын—Хэлил бу. Шехмус көр'е Н'эсэни быч'ук бу. Шехмус не зар'о бу, чэхе бавэ ви чу р'эх'мэте у нэфэре мале стохар ньшт.

Зар'оти у хортаниа Шехмус Н'алэки гьранда дэрбаз дьбэ. Эв бэр дэсте хушка хвэйэ Асияе мэзын дьбэ. Зутьрэке Шехмусэ быч'ук тэнгаси у бэлэнгазийа э'мьр дьвинэ. Бона пари нан эв мэшбур дьбэ бэр дэсте дэвлэтийа хё-ламтие бькэ, шарна жи шьванти у гаванти дькэ. Шехмус не зар'отйа хвэда бейсафйиа аг'а у бэга дит, р'öh'е дэвлэмэнда, р'öh'е мэрие бер'эм фэ'мкьр.

¹ Нэсар—гонде к'орданэ ль Турк'нае жь Н'ьсынк'ефе барь р'оова.

Нэре дэрнөдэ ньнэ шаир у нвиск'арада эм дькарын бежы, вэки эвана ль к'ижан бажари, ль к'ижан гонди у бал к'е хвэндьна хвэ стэндьнэ, дэрнөдэ Шехмусда эм нькарын эве йэке бежы.

Шехмус быч'укнеда хвэ гэлэки ль хвэндьне гьртбу, ле эви нькарьбу хвэстьна хвэ миасэр бькьра, чьмки бона ве йэке мэшал шир'а лэзым бун. Т'бнэбуне хвэ ль Шехмус нэқ кьрбу. Эв бь к'бмэкдарйиа нэвал-ногьред хвэ Н'эрфа ниндбэ.

Сала 1914-а, чэхе шэр'е Н'эмдньнаейи э'влн дэсте бу, Шехмус 11-э сали бу. Эви не ширьнайи у лэзэта э'мьр нэ дйбу. Ми́на де у бавэ хвэ, ми́на кал у бава эв жи р'йа р'эв у бэзе, р'йа несирие дьгрэ у т'эви гэлэ мале к'брда дьчэ гонде Амуде у ль вьра шивар дьбэ.

Вэхтэке шунда Амудеда дайка Шехмус хэрибнеда вэфат дьбэ. Эв фэшьмандьна гэлэ дьле Шехмус дэшинэ. Эв Амудеда дна нькарэ бьминэ, т'эви хушк у бьре хвэ жь Амуде вэдгэр'э те гонде хвэйи Н'эзкьри—Нэсарэ. Ле жь тьр'са Н'бшумкьрына эскэре Р'оме нэфэре мала Асияе у Хэлил т'эви Шехмус дйса вэдгэр'эи тенэ Амуде.

Эв салед р'эв у бэзейэ гьран жь алиэ Шехмусда нае-нэ биркьрыне. Эв йэка гэлэки Н'ббьми сэр бир у бавари-йа шаире мэрифат дькэ. Жь дэст чэтьнайа Шехмус дйса шьвка бэрхвантие дьгрэ дэсте хвэ у шарна жи нэвана гавантиэ даве мьле хвэ. Зар'отйиа хвэда Шехмус бона хэлде шарна п'алэти жи дькьр, хвэлн бешэр дькьр, ле дэвса хэбата хвэйэ гьран нэде кем дьстэнд. Ве тэнга-сийа хвэда жи Шехмус т'б шара гёмана хвэ жь хвэндь-не нэдьбьр'и. Эви т'ьме бавар дькьр, вэки р'оке эве ни-ни хвэндьне бэ у ве бькарьбэ сэр к'аг'эзе Н'эрфа бь-висэ, ве бьзанбэ чь дэфт'эрада нэгийэ нивисаре. Ава, нэ-ма эв бу мэ'нэ, вэки Шехмус шарна бона нинбуна Н'эр-фа жь бэр бэрха дьр'эви дьчу мэдрэса гонд, бал нэвал-ногьред хвэйэ херхаз.

Ава чь дьнвисэ шōхōлкьре шмаэ'та к'ōрдайи э'йан мир Шәладет Али Бәдърхан дәрһәқаи җида: „Ле Шехмусе, кō дь к'урайи дьле җида агьрәки мōқәдәс ведьк'әт, қума хвә бь ве жийине нә дани: жь ык хвәһа хвә жи дьр'әви у гōнд ль мōдрәсан у хвәндәгәһа дьгәр'ийа.

Гәләк нәк'әтһи наведе әв Шехмусе севни у шьван бу фәқәһ Шехмус у ч'авен хвә ль дьһиә заньстие вәкьр“.² Җи чахи К'ōрдстанеда ә'дәт бу, вәки шағьрта мōдрәсә бығһастына. Әвана чьқас зәф мōдрәсе башқә-башқәда бьхвәндьна әвқас бона ван нав у һōрмәт бу. Шәгәрхвин жи мōдрәса хвә дьгōһезә дьчә дьгьһижә Лаһищане. Лаһищан ль К'ōрдстана Иранеда бажаре к'ōрдайи э'йан бу. Вәхтәке шунда Шехмус жь Лаһищане вәдгәр'әте К'ōрдстана шә'нубе, ль гōнде Т'ьлшире у ль җи гōндида жи әв щивар дьбә. Вьра жи Шехмус дәсте хвә жь хвәндьне нәкә. Әв хвәндьна хвә бал сәйда Б'бейдулләһ дәст тинә, ле пашвәхтиә мәллә Б'бейдулләһ дьчә р'әһ'мәте у Шехмус ишцаа хвә жь бьрайе җи мәллә Фә'тләһ дьстинә.

Пәй т'әмамкьрьна хвәндьне Шехмус вәхтәке мәлләтје гōнде к'ōрдада дькә. Чавә Шәладет Али Бәдърхан дьнвисә, әв „дьбу пешньмеже гōндиан, мәһра ван дьбьри, зәкат ван дьхьстьнә р'езька шәриәте у бь җи аҗайи дьжи“. Р'астә, ван сала Шехмус гōнде к'ōрда дьгәр'ийа у мәлләти дькьр, ле бь хвә бәрә-бәрә дьбу дьжмьне мәллә, дьжмьне к'әдхōре мьләте к'ōрд.

Мәлләтһиә Шехмус гәләки нәк'ьшанд. Әви зутьрәке т'өрка мәлләтиә да у дәст бь шот'к'арие кьр. Әви һ'әләли, дьлсаг'и, дьлқәнци, шәм шот'к'ара, гōндие хәбатк'ар дьдит. Әви оса жи һ'әле гōндиайи гьран дьдит, кō сьбе һ'әта эваре дьхәбьтин, худан дьр'етһи, ле бь дәсте вьк у вала вәдгәр'ийанә мале хвә.

Шехмус т'әви һьнә к'ōрда дьчә Сириае у дō гōнде т'әзә ль вьр ава дькьн. Наве гōндәки „Ч'еләк“, ле наведе гōнде дьне бь хвәстьна Шехмус „Шәһнәм“ датиньн. Шәладет Али Бәдърхан дьнвисә: „Сәйда, (сәйда—Шәгәрхвин-р'а дьгөтһи—О. Ш.) жь бой Шәһнәме дьгот, ма жь хвә нәвәләйә, мьләте кō нә бь сәр хвәйә масәкана җи нә шәһнәмәйә“. Р'астә, наведе гōнд Шәһнәм бу, ле нава ве шәһнәмеда чавә бь хвә шаир дьвежә:

Дь нав мәда нә мабун нә аг'а у нә к'әхвә,
Ә'ло, Ч'әло, к'ōм бь қәл, мьн т'әв кьри вәки хвә.

Гōнди жи бьра т'әв хвәнди у пешк'әти бьн, к'әдхōр бьра нава ванда т'ōнәбьн, гьшк вәкә һәв у миһа нав бьҗин у бьре һәвбьн. Ава әв бу хвәстьна шаир, әв бу нет, мәрәмед җи.

Шехмус һе шаһьл бу, ле ве шаһьлийа хвәда әви гәлә чәтһыйи дитьбун, гōнд у бажаред К'ōрдстана Иране, Ираке у Т'урк'иае гәр'ийа бу. „К'ōрдстана к'ōрда, К'ōрдстана лат'-лат'“ бәр ч'әве җи бу. Дәрде К'ōрдстане дьле җи дьсот. Ве һене һьнәка заньбу, вәки наведе Шехмус дһа Шехмус нинә, вәки әви жь дәрде мьләт наведе хвә кьрийә Шәгәрхвин у буйә шаире мьләте к'ōрдайи азайиһ'әз.

Шехмус ад у қрар кьр, вәки һ'әта-һ'әтайе қәлхн шмаә'та хвәйә зериан, қәлхн азайи у бәхтәварийа ве бькә. Р'асте жи, жь дитһна кō әви дьдит дьл-һ'янаве җи бубун хун. Дәрде мьләт шаире шаһьл кьрьбу к'ура эгьр.

Шаир һе хорт бу, чәке К'ōрдстана Турк'иаеда диса дәст бь һ'әжандьна шмаә'та к'ōрдайә азадариә бу. Сәр-к'ари ль ве һ'әжандьне Шех Сәид дькьр. Р'астә әв һ'әжандьна жь алиә нәйаре шмаә'та к'ōрдада бь зорәке һәтә т'әр'ьбандьне, ле әве „шоп'әкә п'ьр“ гьран у нәбиркьр“ бира Шәгәрхвинда һьшт. Әви бәр ч'әве хвә дьдит, чавә бәбәхтһиә к'әдхōре шмаә'та к'ōрда, аг'а у бәга нәдьһьшт, кō шәр'к'арийа шмаә'та к'ōрда бьгьһижә мәрәме

² Ceger Xwin, diwana ewil, Sam, 1945, rûp'elê VI—VII.

хвэ. Эви дит, вэки чава гэлэ к'орде бесущ-бегонэ жы
алие зэвт'чиед Р'омеда дьхатнэ шэржекьрын у дардакь-
рыне, агьр дьданэ мале ван у гонде ванэ э'длы һьд-
шандьн. Шэгэрхвин дьдит, вэки к'орде бехвайи--хэдан
жэ дэсти золмк'ара малверан дьбун, жэ вэлэт дьр'эвин.
Эви дьдит, вэки кьрынед дьжмына, цмаэ'та к'орда т'эх-
сир нэкьр у р'он'е вейэ р'еволүйсион нэшкенанд. Шаире
к'ордаи э'йан Осман Сэбри дэрһэца Шэгэрхвинда дьнви-
сэ: „Ван крен нэйар, р'он'эки нонь дь сэйдайе мэдэ һ'эш-
йар кьр у һ'эзкьрына к'орд у К'ордстане хвэ дьле ви“.³

Бэри хьлазкьрына мэдрэсе Шэгэрхвин чава фэци
дьчэ К'ордстана Иране у Ираке. Ве р'евитийа хвэда
эви гэлэ фэшмандьнед нэбиркьри дитын, кэ шоп'экэ гь-
ран дьле вида һьштын. Диса дэрде мьлэт дьле Шэгэр-
хвинда мина п'еле бэ'ре сэр һэвр'а дьчу, дьхат. Шаире
вэт'эһ'эз нэ кэ т'эне шундамайина цмаэ'те дьдит, эви
ёса жи эв бет'эфади дьдит, йа кэ орт'а қэбила у сэрк'а-
ре ванада һэбу. Ава, бона чь Шэгэрхвин бэре э'въл
бэга, аг'а, шеха у мэлла гонэк'ар дькэ, е кэ цмаэ'та к'ор-
да дьзерандын у дэрһэца пешдачуйина веда нэдьфыкь-
рин. К'эдхора һэбуна ве цмаэ'те мина һэбуна мала хвэ
дххарын, бона к'еф у к'ефхвэшиед хвэ эв һэбун хэрц
дыкьрын.

Хенжэ ве йэке, Шэгэрхвин гьрэгьре к'орда: аг'а, бэга,
шеха бона ве йэке гонэк'ар дыкьр, вэки вана дэст
дабу дэсте дьжмыне мьлэтэ дэр, дэст дабун дэсте нэйара
у бьбун сильһ'а дэсте ван мьабьли цмаэ'та хвэ. Осман
Сэбри дэрһэца ве йэкеда дьнвисэ: „Хирэта Сэйда қэбул
нэкьр, кэ дь нав ви р'эфе бе бэхт у бе р'умэтда бьмина,
р'абу шьббэ у шашьк аветын у вэк шамеран дэстен хвэ
вэмалан у дак'эт қэда хэбата вэлэт“. Шэладет Али Бэ-
дырхан жи ава дьнвисэ: “Сэйда р'аст бь р'аст бэла хвэ

дабу мир у бэг у аг'а у шехан, жэ лэврэ, жэ хвэр'а дьж-
мыне хэрт у дьжвар п'эйда дыкьрын. Шарна шинь ле тэнг
дьбу. Ле Сэйда, бе п'эрва, шуре хвэ дь сэр сэре ванр'а
вэдьвашанд у эшкэрэ дьгот ван: „Эз дькым бь ви шури
сэре вэ жекьм“.

Шэгэрхвин һэвалтийа т'эви мэрие р'энцбэр, һэвалти-
йа т'эви мэрьвед хэбатк'ар хвэр'а һөрмэтэкэ п'эр' бьнд
у к'обари һ'эсаб кьрйэ. Ава бона чь эв шьера хвэйэ
„Бь кэр'ти жина мьн“--да дьнвисэ:

Пышти Ылме хвээ п'эр' бум Додое қбьнгван,
Бум һэвале к'эм бь қбл кэр'е П'оте сэрмьйан.

Шэгэрхвин, чава шаир, чава шэр'к'аре мьабьли им-
периализме, колониализме у зордэстие т'эме жэ алие
цмаэ'та к'ордада һатйэ һ'эзкьрыне. Эв т'э шара жэ дьж-
мына нэтьрсийэ, т'э шара жэ шэр'к'арийа цмаэ'тейэ гь-
ран хвэ шунда нэгьртиэ. Бона шохолкьрын у э'франдь-
нед хвэйэ р'еволүйсион, Шэгэрхвин жэ алие һ'өкөмөтэд
Сирнае у Ирақейэ р'еаксионда гэлэ шара һатйэ гьртые
у к'этиэ зиндана. Фэқэт, дэрһэца ве йэкеда бэр дэсте
мын қийат т'өнэбунэ, һэр т'эне шьерэкэ ви һэйэ, кэ ди-
вана вийэ дэлада бь сэрэщэма „Син у се р'ож дь зьн-
данэ“--да һатйэ чапкьрыне. Ава шаир чь дьнвисэ ве шье-
ра хвэда:

Бисте нисане, шэвэк тар у р'эш п'эр' нэхвэш, нэхвэш,
Жандьрма һатын к'этын мала ма вэк дьз у к'элэш,

Эм данэ бэр хвэ, бьрын зьндане, зьнданэкэ тэнг,
Дар бь дэсте ван, чэһр у р'у к'ьрет ч'авсор у пэр'энг,

Дабарьзин ма бе тьр'с у бе пьр'с һэми вэкэ шер,
Сэр у лынген ма дьхьштын кэвчук, ледьдан бь дер,

³ Ceger Xwin, Sewra azadi, diwana duda, Şam, 1954, rûp'êla II.

Ль сэр һэв дьжун, ль сэр һэв ледан, ль сэр һэв қамчи,
Шьһе ма пр' тәнг, әм паздә һәвал бе ши у бър'чи,

Сәрен ма бемрес т'әв зипрандын сымбел у бьру,
Бьрын кәһрәбе т'әв пир у зар'ок т'ьф дьһатә р'у.

Диса дәһ мьров бь дар у қамчи бь бок'с у ледан,
Әм гөвьзандын данә бәр лынган бь қир' у халан.

Ль сэр сәрен ма т'әв чун у һатын бьзмар у потин,
Һ'әтта һатә хвәр жь сәр ч'авен ма т'әв хведан у хвин,

Әм жь һьш дьчун т'әне бе һьши бь ма хвәш дьһат,
Тәһәкән аве бәри сәр ма дан салон бу фәрат.

Диса шьйари, диса әв ледан әв қамчи у дар,
Әм хьрхьрандын ль сәр қадер'ә әм к'ышандын хар.

К'әтын сәр сәрен ма әв һов у дин гөрән дәв бь хвин,
Сәрен ма бь хвин, дәстен ма бьрин, к'ышцен ма ч'ьр'ин,

Гәләк әм т'и бун, гәләк бьрчи бун, нә нан у нә ав,
Дьдан р'ьвен ма готьнен к'ьрет һәми п'уч у хав.⁴

⁴ Ceger Xwin, Sewra azadi, diwana dudu, Şam, 1954, rûp'êla 122-a.
Шьһере Щәгәрхвинә ве к'ьт'ебеда чап буйи мьн жь һәрдә диwane
шаира ко сала 1945-а у 1954-а һәшьр бунә, һьлдайә. Шьһере бәрәвока,
бь типе латини чап бунә у хөдәһһивис сәр һ'әрфе п, т, к, ч, ниша-
на вергөле, йа ко сәвтәд әспират у африкат (п', т', к', ч',) нишан
дьдә, дананийә. Шаир к'ьш һәкьрийә бәса жи һ', р-һе дә дәрп (р')
у сәвта ә'. һәрwaha, чаһе мьн шьһере Щәгәрхвин жь типе латини
валдгәрәндә сәр типе ур'ьси бона р'аст фәһкьрьна хәбәрәд кә
әв сәвте жор готи (п', т', к', ч', һ', р', ә') теда һәһә, мьн сәр һ'әр-
фе п, т, к, ч, һ, р, ә, вергөл данийә. Хәһжә ве йәкә, һьһә хәбәрә кә
шики бь тәһәрәки, шики дьһе бь тәһәрәки дьһ һатынә чапкьрьне,
мьн жь әһне р'астһивисарәда әв хәбәрәна бь шур'әки һьһиснә.

Щәгәрхвин йәкә-йәкә шькле һ'әле ван гьртиһа дьдә, йед
кә сәр пьрса сәйасәтиһе һатьбунә гьртиһе. Шаир бәса жи
хәбәрәдана жәндьрма дьдә жь к'ижане те к'ьһше, вәкни
бона чь әв мәрвьана һатынә гьртиһе.

Бә һәв дьготын, әһһи болшевик дьжмьһе вәлат,
Т'ьфкьн р'ьвен ван, ван р'ьвен к'ьрет, п'ис у бе хәлат.

Р'астә, Щәгәрхвин зьнданада гәлә щара һатийә зе-
рандьһе, ле әв т'ә щара п'ошман нәбуйә у т'ә щара шәрм
һәкьрийә вәкни әв болшевик һ'әсав кьрьнә. Әв дьһа
к'өбәрә, вәкни жер'а „болшевик“ дьвен, чьмки болшевик
т'ьһе һазьрын әмре хвә бона азайа мьләт бьдьн, чьмки
һ'имли болшевик сәрк'арие ль шәрк'арийа мьқабьһи
к'әдхөра у империалиста дькьһи, изне хәбатк'ара хвәй
дькьһи. Шаир шәрк'арийа щмаә'тейә бона сәрбәстие һьм-
бәри „агьре волқан“ дькә, йе кә, бь т'ьф у п'ьфан һайе-
тә кәштын“, ле дьһе мерхәсе щмаә'те „бь дар у қамчи
һәһәһә бьрьштын“.

Әв дар у ледан вәк һьфт у бензин бәрди сәр агьр,
Агьр бь бензин һайе мьрандын бет'ьр дьһи гор'.

Щәгәрхвин дьһивисә, вәкни шьһан у гаван, щотк'ар у
п'алә иди һ'ьшйар бунә у шие ван к'әдхөра әв ч'әлә, йа
кә әһана бона дьжмьһе мьләт к'өлайә. К'өтәсия шьһера
хвәда Щәгәрхвин дькә гази, вәкни гәрәк щмаә'тед р'өһ-
ләте т'әв, дәсте хвә бьдьһә дәсте һәв у бой азайә р'абь-
һә п'ийа.

Щәгәрхвин һ'әбсада гәлә һатйә зерандьһе у эһандь-
һе, ле әв жь һ'әбсхана т'ьһе дһа қалбуйи дәрк'әтийә.
Әв т'ә щара ниве р'йа шәрк'арие һәсәкьһнә, р'өһ'е һи
һәч'ьһмьсийә.

Аһа шаһр Осман Сәбри, сала 1954-а, дәрһәқа Щә-

гэрххинда чь дьнвисэ: „Эв бун 23 сал кō сәйдайе Щәгәрххин нас дькым. Бь һ'ькме ве насина дьреж, мын дō мәзыйатен ч'ак дь сәйдада дитьнә кō нежайн салыхда-ненә.

1. Щәгәрххин дәрде мьләте хвә баш насийә. Бәла мьләте к'брд дь мир у п'ашан, бәг у аг'а у шех у мәлланда дьбинә. Бешьк, сәйда дь ве р'амана ханда нәи шашә. Чьма кō жь һ'әзар салан у вьрда, әв кәсен һан пеши, сәрмийан у р'ебәрен ви мьләти бун. Шьһе кō шан, мал у вәләте ван бы'парастана, ч'ав дан хварьна мале ван у әв дил у бындәт у вәләте ван бь дәст нәйаранва бәрдан. Шьһе кō әв быдана хвәндьн, зана у фер, жирәк быкьрына, т'әвда нәзан у бер'аман у беарманц һыштын. Шьһе кō йәкити дь нав мьләтда банина пе, р'ьк у бәр-бәри хьстьнә нав к'брдан у һәми кьрын нәйарен һәв. Бь ви агайи әв у вәләте ван хьстын бын дәсте нәйар. Т'әне т'ер дькә кō әм быкарын фькьрәкә баш ль сәр ван кәсан бьдьн хвәндәванан, шех у мәллан бангинна хвә жь мьр-йан дькьрын; мир у п'ашан, бәг у аг'а жи бангин жь нәйаре мьләт у вәләт колидар дькьрын.

Жь ләврә Щәгәрххин бедьловани, кем у касьйен ван дьбежә у мьләт сәрвәхти фәнди у хап, бәбәхти у дьлр'әшийен ван дькә. Әз баवरьм кō сәйдайе Щәгәрххин дь вәкьрына ч'авен к'брдән Сурьйе у нивр'ойе Т'ьр-к'неда шоп'әкә мөзын у нежа һыштйә.

2. Щәгәрххин дь к'брдитиә хвәда р'аст дөрбәстә. Әв чәнд р'аст у дөрбәстә, кō дь р'йа вәләт у вәләтыйен хвәда синга хвә жь зивари у бәләнгазнер'а вәкьрийә. Бь ч'ав мын әв йәка һан к'оча фәдак'арийа дащыйейә.

Жь ве пәвә, дь р'ожен тәнги у зиварьйеда жи, дьлтәши у щомәрди жь Щәгәрххин бь дур нәк'әт. Р'ожәке мын әв дьлтәнг у беһеви нәдит, чь дәма ле қәвъмйә т'әви зиварийа хвә һәр у һәр дәсте алик'арне дьрежи һәвал у һогьрен хвә кьрийә.

Жь ве бь шунда сәйдайе мә дь р'йа вәләт у вәләт-йен хвәда гәләк вәст у эш, р'әнц у зор һ'әпс у нәһәқи жи дитьнә. Иро дьбным сәйда бь гавен хөрт у щамер бәрәв арманца хвә дьчә. Бь һавә һәвалйе әз ви пироз дькым у жер'а пешвәчүнәкә ч'ак дьхвәзъм⁵.

Һавә Щәгәрххин т'әмамийа К'брдстанеда әйанә. Гьшк виийа чавә шаирәки вәт'әнһ'ыз у шәр'кар нас дь-кьн, е кō сәрә хвә данийә бона азакьрына К'брдстане у бәхтәварийа ве. Шьред Щәгәрххин дьле мәрва бь һ'бб у һ'ызкьрына вәләтвә т'ьжә дькә.

К'брдстанеда к'е кō гөндийар'а у хәбатк'арар'а бь кь-незайи хәбәрда у ванар'а дәрһәқа һ'ал у азакьрына К'брдстанеда гьли быкьра әв ә'сәи һәвалә Щәгәрххин һ'әсаб дькьрын у бь дьләки қәнц виһр'а хәбәрдыдан.

Бәшир һ'әсән, кō бубу мәллайе гөндәки, быч'уктийә хвәда хвәстьбу быбә сәйда у хвә ль хвәндьне гьртьбу. Ле хвәстьна ви мнасәр нәбубу. Бәшир һ'әсән мәллә бу, ле т'ьме пәй һьмеже дәрһәқа азакьрына к'брд у К'брд-станеда гьли кьрийә у шарәке жи әви гөндийар'а гөтйә: „Гәли к'брдән дәләл, һун нәһьһер'ьн к'брд т'ьм дил у р'әбәнын, т'әвгәр'а ван майә бь дәсте быйанийан“. Щмаә'-та һазьр жь мәллә пьрсйә: „Ма әм чьван быкын сәйдайе дәләл“. Мәллә Бәшир һ'әсән ванр'а шьровәкьрийә, вә-ки бона азакьрына К'брдстане ләзъмә, кō әвана һәвдб һ'ыз быкын, һәвалтиә к'бörde занәр'а быкын, жь вәләте хвә һ'ыз быкын у мабьли дьжмьна т'әвайи шәр'кьн. Щмаә'-та һазьр жь Бәшир һ'әсәнар'а гөтйә: „Хвәде за-нә сәйда, фькьра тә чуйә сәр йа Щәгәрххин .

Һ'әми жи дьготын: тō жь р'йа сәйдатийа хвә дәрк'ә-ти. Шех у мәлла ль Амуде п'ьр' һәнә, т'б шар әв готын жь к'әсир'а нә готынә. Тышт кō әм жь шехе Амуде дьби-нын; әв дьбежын “к'брд һәвален Щәгәрххиньн у к'брд-

⁵ Быһһер'ә ве к'ь'ебе, р'ун'ела II—IV.

маншен кӧ ль ду оле дымашын коварен латини нахви-
нын".⁶

Сала 1945-а бажаре Шамеда чапхана „Тӧрӧрне“ ди-
вана Шӧгӧрхвинн а'вльн нӧшър дькӧ. Чапкьрына ӧве ди-
ване шайнкӧ мӧзын бал хвӧндӧване к'ӧрда пешда тинӧ.
Хвӧндӧван зува нивйа ве диване бун, чьмки шьеред ди-
вана Шӧгӧрхвинна нӧшърбуйн, дӧрхӧда г'але цмаӧ'те-
да, дӧрхӧда р'ожа вейӧ сьбеда бун. Шабӧ нӧшърбуна
дивана Шӧгӧрхвинн бона цмаӧ'та к'ӧрда, бона лавед
вейӧ вӧт'ӧнн'ӧз мӧзгини бу. Ковара „Ронаһи“ һӧжмара
хвӧйӧ 28-да, кӧ сала 1945-а нӧшърбуйӧ, ван готьна жь
хвӧндӧванед хвӧр'а дывнисӧ:

М Ъ З Г И Н

Дивана Шӧгӧрхвинн к'ӧтӧ чапе, к'ӧт'ебхана „Һӧ-
вар“-е, ве пашье дивана шаире мӧ е мьли сӧйда Шӧ-
гӧрхвинн хьстйӧ чапе. Һӧр чӧнд чап бь хвӧ р'уйе чапкӧ-
раң спи нӧкӧ жи, диван бь хвӧ р'уйе мьлӧте к'ӧрд спи у
р'умӧтӧ ви бьлд дькӧ.⁷

Дивана Шӧгӧрхвиннӧ а'вль 164 р'уп'ел бу, к'ижанеда
незики 170-е шьере шаире нав у дӧнг хатьбунӧ нӧшъркь-
рыне. Шӧгӧрхвинн шьере хвӧ п'арӧвӧкьрбу сӧр пенш
п'ара: Дь вӧре вӧлат у мьлӧтп'арезьйеда, марш у хвӧш-
хван, намӧ у р'ӧшбӧлӧк, шьхерен фӧлсӧфи, шьхерен
ӧвиндарйе.

Ван Һӧр пенш п'арада сьфӧте Шӧгӧрхвинн, чава шап-
рӧки пешк'ӧти у чава шапрӧки кӧ дур у к'ур дьфькрӧ те
ханекьрыне. Ӧв шьерана р'йа Шӧгӧрхвиннӧ дӧрбазбуйи
нишани мӧ дьдън.

Шьера бӧрӧвӧкейӧ а'вльн „Агьр у пьрискен дьл у ди-
вана Шӧгӧрхвинн“ гӧлӧ тышт хвӧндӧванрӧ бона р'аст
фӧмкьрына нет у мӧрӧмед шапр дьвежӧ:

⁶ Kovara „Ronahi“, hejimara 17, Sam, 1943, rûp'êla 32-a.

⁷ Kovara „Ronahi“, hejimara 28, Sam, 1945, rûp'êla 2-a.

Агьр т'ӧв агьрӧ, дури Һӧр'ын дьжварӧ,
Нӧ агьре исалӧ, ле агьре сӧд сале кӧвнарӧ.

Шаире к'ӧрдайн навудӧнг Qадри Шан пешхӧбӧра ди-
вана Шӧгӧрхвинна қимӧтӧки п'ӧр бьлд дьдӧ бӧрӧвӧка
ӧфрандьнед вийӧ а'вльн. Ӧв дывнисӧ, вӧки зува дива-
нед Мӧлӧе Шьзири у Аһ'мӧде Хани жь мӧйдане кем бунӧ.
Һ'ӧзкьред ӧдӧбиата к'ӧрда ль диване ӧса дьгӧр'йан, ле
ӧв дивана вана нькарӧ дӧстхьста. Ньшкева дивана
Шӧгӧрхвиннӧ а'вльн к'ӧтӧ мӧйдане, хвӧндӧвана ӧв дива-
на к'ӧр'и, хвӧндън у дьле ван гӧлӧки пе шабу. Qадри
Шан дывнисӧ: „Ӧз бавар дькьм, кӧ дивана Шӧгӧрхвинн
дӧвса, кӧ „Мӧм у Зин“ у дивана Шьзӧри вала һьштӧнӧ
ӧве т'ӧжӧ бькӧ. Хвӧндӧванен дӧлал, ӧве теда зман у
р'ӧһ'е сьнабе Ханне хӧрт у нӧзма дивана Шьзӧри у
аһӧнгдар бьбинин.

Шӧгӧрхвинн, пьрсен бьйан жи п'ӧр' нӧхьстӧнӧ нав
шьхрен хвӧ, бь зманӧки сӧдӧ у сӧлис нвисинӧ.

Қимӧта шӧхрен ви а мӧзын жи ӧвӧ, бь р'ӧһ'ӧки нӧһ
ажӧтйӧ сӧр фькрен кӧвнарӧ у бь зманӧки шерин у шӧ'-
би т'ӧвш бун у зӧрӧра ван нишан кьрийӧ“.⁸

Сала 1954-а, нӧһ сал пӧй нӧшърбуна дивана Шӧгӧр-
хвиннӧ а'вльнр'а, диса бажаре Шамеда дивана Шӧгӧр-
хвиннӧ дӧда нӧшър дьбӧ. Ӧва дивана һьмбӧри йа а'вльн
гӧлӧки пеш бу. Ӧв пеш бунӧ т'ӧне бь р'ӧқӧма п'ӧр'ания
шьерава, ле ӧса жи бь т'ематика ӧфранднава, бь носта-
тийа нвисара шьерава.

Пӧй нӧшърбуна дивана а'вльнр'а дьнийеда гӧлӧ қӧв-
мандьнед мӧзын қӧвьмин, гӧлӧ-гӧлӧ тышт ӧмьрда хӧтӧ
гӧһастыне. Бь алт'ндарлийа Т'фада Советне хлаз бу
шӧр'е һ'ӧмдънийеий дӧда. Алмания фашистие лана хвӧда

⁸ Ceger Xwin, divana ӧwil, Sam, 1945, rûp'êla X.

натә һ'ишһьр'андьне. Йәк пәй йәке Йевропа Р'оһьлатеда шмаә'та дәмләтед хвәйә сәрбәстә, демократи сазкьрын.

Вәлатед Асиае, Африкае у Америка Латинида шәр'-к'арийа шмаә'тед быдәстә әк'симпериалистие к'әтә р'е-кә т'әзә. Шәр'к'арийа ван шмаә'та мқабыли империа-лизме у колониализме қәватәкә дһа т'әзә стәнд.

Ль К'өрдстана Иране у Ирақеда жи қәһьмандьнед мәзын қәһьмин. Пәй к'өт'абун шәр'е һ'әмдһиасийи дө-дар'а, сала 1946-а ль К'өрдстана Иранеда р'еспублика К'өрдстанейә Демократие һатә сазкьрыне, ле һ'өкөмәта Иранейә р'еаксион зүтәрәке бь қәватә әскәр сәрбәсти жь к'өрдә стәнд у сәрк'аре we һ'өкөмәта к'өрдә да дардакь-рыне. К'өрдстана Ирақеда жи we һене шмаә'та к'өрдә бой дәстанина азайа хвә р'абубу мқабыли һ'өкөмәта Ну-ри Сәидә хунхөр. Сәрк'ари ль we шәр'к'арие дькьр әвлә-де шмаә'та к'өрдәйә мерхас Мьстәфә Барзани.

Һьлбәт, қәһьмандьне вайи мәзын нькарьбун һ'өкөми сәр фькре Шәгәрхвини нәкьрана. Аһа бона чь диwana Шәгәрхвиниә сала 1954-а нәшрьбун ийиника пешдачуйина шаирә наводәнгә. Диwana шаирә дөда жь 211 р'уп'елайә у сәр се п'ара һатйә п'арәвәкьрыне: Бьр'е вәлати, бьр'е т'әвайи, бьр'е әвини. Нава ван һәрсе п'арада, хвәндәван гәлә шьере вәт'әһ'әзие, шәр'к'арие, һ'өб у һ'әзкьрыне, ед кә пешдачуйина шаир нишан дьдһн, дькарә бьхунә. Осман Сәбри пешхәбәра диwana Шәгәрхвиниә дөдада дьнвисә: „Һәрчи әв диwan, жь диwana сәйда а пешын бь гәләки хвәштър у һежәтър дәрк'әтйә. Дь диwana пешин-да, сәйда нә һьндә хөрт у нә жи дь арманща хвәда дур-бин у йәкр'у бу, ле әв диwan ль сәр арманщәкә хөйа һатйә нвисин у р'у у р'еч'а иһи теда хвәш дьйарын...⁹ Р'астә, дәрһәда шөһөлкьрына Шәгәрхвиниә р'еволйусион-да бәр дәсте мында кем қийат һәнә, ле шьере вийә п'еш-

к'еши шөһөлкьред шмаә'та к'өрдәйә сәйасәтне п'ьр'ьн. Әw шьер нә кә т'әне п'әвгьредана шаир ван мәрьвар'а нишан дьдһн, ле әw бәа жи нишандьдһн п'әвгьредана Шәгәрхвини т'әви ковар у р'өжнә'мед башқә-башқә, е кә we һене К'өрдстана Ирақе у Сириаеда нәшрь дьбун. П'әвгьредана Шәгәрхвини коваред „Дәнге гити т'әзә“, „Гелавеж“, „Стер“, „Р'өжи ну“, „Р'онаһи“ у „Һәвар“-ер'а мәһ'кәм буйә.

Һ'өкме коvara „Һәвар“-е бона пешдачуйини у хвә-һ'әсандьна Шәгәрхвини гәләки мәзын буйә. Әw һе хор-танйа хвәда „Һәвар“-ер'а һатьбу гредане у же һ'әздь-кьр. Шаир коvara „Һәвар“-е гөлстана заре к'өрдә һ'ә-сабдькьр у шьерәкә хвә п'ешк'еши „Һәвар“-е кьрйә.

Һ'әзар шаир п'роз бькьн әв һәвар,
Гәләк хоб у р'ьндә мәки гөльзар.

Гөлстане заре мәйә п'ьр' шьван,
Пәсандидә кә мын бәре we дьхвар.

Чь мөвәк шеринә, бәре we гьһа,
Жь бо былбьле дьлнәхвәш бу бьһар.

Һ'әзар былбьлен дьлшәват у бь хвин,
Дь нав бахчәйә we дькьн аһ у зар.

Һ'әзар аһ у заран дькьн ле әзм,
Жь ван былбьлан е шәгәрхвини у жар.

Һәвар п'ьр' шьванә, кәч'ә нугьһа,
Гәләк дилбәр у назьк у наздар.

Чь бьстанәки бәрхвәш у зугьһа,
Һәмн сев у хох у бьһок у һьнар.

⁹ Ceger Xwin, Sewra azadi, diwana duda, Şam, 1954, rûp'ela IV.

Ль бәр we һайә бәхчәвәнәк мәзын,
Шаһышаһ у п'ашайә әв хвәндәк'ар.

Сәрәфраз у шомардә әв бәхчаван,
Дьди һәр кәси ви бәре абыдар.

Қалән кем у әрзанә пәсәд қыруш,
Быхвазын жь Али Шаладет бь г'ар.¹⁰

Хенжъ ве шьере, Шәгәрхвин дō шьере майин жи
п'ешк'еши хōдан у к'р'йаре коvara „Һәвар“-е дькә
(„Жь хвәдые „Һәвар“-ер'а, „Жь к'р'йарен „Һәвар“-
ер'а).

Һәвалтийа шōхōлк'аред сәйасәтийе, сәр һ'име йәкп-
тийа фькрдари, нет у мәрәмед ван те мәһ'кәмкьрыне. Һә-
валтийа Шәгәрхвин Осман Сәбрир'а, Қадри Шаһр'а, Һә-
сән Һ'ышйарр'а, Һөсейин Әминр'а жь we йәке пешда һа-
тийә, вәки вана т'әва мәрәме азакьрына щмаә'та к'брда
данә бәр хвә. Чава Осман Сәбри, бса жи Қадри Шаһ шә-
һре к'брдайә ә'йаньн. Әвана жи мина Шәгәрхвин бо-
на шōхōлкьрына хвәйә пеш алие Һ'өкмәта Сириае һә-
тнә гьртые у зерандые, жь вәлате хвә һатнә дәркь-
рыне. Ле вана гōһ нәдай вән Һ'әму тәнгасйа, т'еме бы
мерани мқабьли зордәстие, нәһәдје шәр'кьрынә у бь we
шәр'к'арийа хвәва, бь нвисаред хвәна қәват данә һә-
вал-һогьред хвә. Ава дәрһәқа Осман Сәбрида Шәгәр-
хвин чь дьнвисә:

Әре Османо тә агьр да дьле мын,
Тә п'р' кьр дәрд у эш у һәм кōле мын.

Тә да дәсте мә щарәк дәсте Р'әстәм,
Тә зәнар у к'әмәр данә мыте мын.

Мыхабын кō тō чуйи әз т'әне мам,
Ль сәр тә һәр дьналым былбыле мын.¹¹

Бона Шәгәрхвин гәләки Һ'әзкьри буйә бса жи Һ'әсән
Һ'ышйар, хортәки шаһьли эгьн у вәлтап'әрвар. Һ'әсән
Һ'ышйар гәлә мықале вәт'әнһ'әзие р'ожнә'мә у коваред
к'брдида нәшьркьрынә. Һ'өкмәте әв жи жь шōхōле мы-
ләтне дурхьстйә, жь вәлет дәркьрийә. Ава Шәгәрхвин
бона we йәке чава дьк'әвьгьрә:

Әй Һ'әсән, Йәздан дьзани дурьйа тә дьл мә пат,
Бе жьмар дәрд у хәман шин кьр дь дьлда т'рһ у к'ат.

Жан у кōл голән мәзын бөрданә сәр щобаре дьл,
Канйа эш у хәман иро дь дьлда бун Фәрат.

Әй Һ'әсән! Дьжварә әв р'еча кō әм тер'а дьчпн,
Әм бь дили у нәзани вьр дьхвәзын та Хәлат.

Бе нвисин у нывьшт у хвәндые чон әм дьжин,
Сәрхвәбун к'е гьртйә бе к'омәл у щәңг у щьват,

Әй Һ'әсән! Һ'ышйари лак'ын вәк Шәгәрхвин дьл бь кōл,
Һәр бьжин хортен кō нōһ тен, әв фидәк'аре вәлат.¹²

Сала 1944-а Шәгәрхвин вәхтәке бе хәбат дьминә у
кем шьере хвә ль р'ожнә'ма у коvara чап дькә. Дәң-
ге шаир нава мәхлуқәтида кем те быһнйстьн. Вәт'ән-
п'әрварәки шаһьл Һ'өсейине Әмин, ван р'ожа коvara
„Р'онаһи“-да шьерәкә хвә бь сәрәщәма „Шәгәрхвин“
нәшьрдькә. Нава we шьереда Һ'әсәнә Әмин бь хәбәре:

¹¹ Бьһер'ә we к'ь'ебе, р'ун'ела 94-а.

¹² Бьһер'ә we к'ь'ебе, р'ун'ела 95-а.

¹⁰ Ceger Xwin, diwana ewil, Şam, 1945, rûp'ela 85-a.

шаиртне нэ кō т'әне һ'ōб у һ'ызкырна хwэ, ле бса жи
һ'ōб у һ'ызкырна т'емамийа щмаэ'та к'ōрда бэрбь шанре
хwэйи һ'ызкыри нишан дьдэ. Һ'ōсейине Эмин дыввисэ:

Щэгэрхвин тō п'ър' хwэндайи, жь р'ът'ба альмайи,
Щэгэрхвин кыр wэт'әни'арез, тō шанре и'ōрдайи,
Бь шыһерен хwэ тә һ'ышйар кыр гэлэк хорте дь р'азайи,
Бь г'ерәт у һьмета тә, һын же буә фөдайи.

Тō шаирки п'ър һежайи, қыямәте тә тонэк зер'
Тō лаиқи ль огура тә хвин бьр'ежы һазар мер,
Чь бькыңә иро, майи бедәнт, эди мә жь тә нә ма хер,
Чь қәwьми жь мьтала т'әвдә манә сәр бәржер.

Жь нав мәлла тō р'абуйи, ә'wьл шашьк тә қетанд,
Бь шыһерен хwэ әшқа мьли, мақаме баш тә сьтанд,
Шоһрәта хwэ ль ьмуме, К'ōрдстане тә гәр'анд,
Сәд мьхабын у һәйф иро, тә дәнге хwэ вәмьранд.

Тә дин бәрда жь бәр әшқа хwәи мьли тә т'әрк да,
Жь бәр готын у галгалә, шех у мәлла тә р'ык да,
Пьшти вена бь хәбата жь бо к'ōрда тә шәwқ да,
Әз дьт'ыр'сым әв жи бәрда, ве жь мьн'ра мәрәқ да.

Сәр һылиңә әй Щэгэрхвин, хәw бь кери тә найе,
Р'абә сәр хwә, қир'а бьдә дәрк'әwә жь т'әһнаһе,
Иршад бькә ль нав к'ōрда, сәр к'еша бу нәрайе,
Ма лаиқә хәлк бьбежы Щэгэрхвин чу фәнайе.¹³

Хенж һәрдō диwane хwәйә сала 1945-а у сала 1954-а
Щэгэрхвин бса жи нвисаред хwә „Шим у Гөлл'әри“,
ч'ир'ок (сала 1947-а), „Р'әшой дари“, ч'ир'ок (сала

1956-а), „Готыне пешийа“ (сала 1958-а) бь к'ът'ебед баш-
қә-башқәwa нәшъркырна.

Сала 1958-а, чахе 14-е ийуле Ираеқда т'әхт у т'аше
Нури Сәидә р'еаксион һатә wәлгәр'андыне, Щэгэрхвин
һатә Бәг'дае. Пәй шор'ыша 14-е ийуле шанре навудәнт
бь һ'ōб у һ'ызкырнакә п'ър' мәзын университета бажа-
р'е Бәг'даеда дәст бь дәрсарие дькә. Әw бона к'оме
хwәндк'аред к'ōрд дәрсе зман у ә'дәбийата к'ōрда дьху-
нә. Сала 1961-е wьзарәта Ирақейә р'онкайе к'ът'еба Щә-
гәрхвиннә „Аwa у дәстүра змане к'ōрди“ бь һ'әрфе ә'рәби,
бь змане к'ōрди нәшър дькә.

Шанре wәт'әһһ'ыз ль Ирақе, wәхте р'еаксияе гәләки
тәнгасие дьк'ышинә, ле диса бе хоф у бе тьрс дьхәбьтә у
шәр'к'арие дькә. Щэгэрхвин һна жи т'әви щмаэ'та хwә
дәстәкида т'ьвнг, дәстәкида қәләм мьқабыли зордәстие,
бона р'ожа гәшә пашwәхтине р'абуйә шер'.

¹³ Kovara „Ronahī“, hejimara 24, Şam, 1944, gûp'êla 2-a.

ПОЭЗИА
ШӨГӨРХВИНЭ БАЖАРВАНИЕ

Т'ема вэт'ин нава эфрандьнед Шөгөрхвинда т'емакэ мэзын у сэрэйэ. Вэт'эн бона шаир жь р'онайа ч'эва жи ширьнтьрэ.

Шаире навудэнг К'ордстане п'ак нас дькэ, занэ т'э-бийэтэ we, гэр'иайэ дэшт у баниед we, шабуйэ бь ч'эм у канийед авк'эвсарва. Эви дитйэ, wэки р'астэ К'ордстан чава ши, чава т'опрах хэйэ, ле эв К'ордстан нэ К'ордс-гана к'орданэ, шмаэ'т ль wэр нэ хwэйе һэбуна хwэйэ, нэ хwэйе хwэлийа хwэйэ, лэма жи шаир т'эме нвисийэ, кó р'астэ wэлэте к'орда ль сэр наве к'орданэ, ле к'орд теда бе щинэ.

Шөгөрхвин тинэ бэр ч'эве хwэ ч'йа у бани, мерг у кание К'ордстана р'энгин у те сэр we фькре, wэки wэлэте к'орда эв букэка шаһьлэ, сэр бэдэwийа we һэр кэс бэнги дьбэ. Бь готына шаир „К'ордьстан сэрт'аша Сыла-һеддине к'ордэ“, э'нйа we р'ожэ „дь бьрща асмани“ ,һэр-дó бьруйе we мина кэване Р'остэми Зальн, һэрдó кэзийед (зóлфед) we тире қәһрәманинэ, р'уе we агьре Зэрдэшт у Мэздэка, һэрдó ч'эве we бука бэдэw мина һэрдó дарэ Гóрмьзенэ, һэрдó леве ширьн мина к'э'т'ебе шаире шмаэ'.

та к'ордан нэмьр һащи Qадьрьн, ле змане we мина бэн-дэка эфрандьнед Аһ'мэде Ханийэ, чэна we—ч'йае Шудейэ. Шаир аwa бь йэко-йэко бэдэwи у пэсне К'орд-стана букин, шыкьле вейэ һ'өсьлщэмал дьдэ.

Шмаэ'та к'орда „Бь нишан у бь нан у хвин р'эжан-дын“ чуйэ, дэсте we бука һ'өсьлщэмал гьртйэ, қэлэн дайэ у эw анийэ мал. П'ор', п'е, зэнд у базьне we бука дэлал т'эв бь һ'найэ „Һ'эми сорьн жь р'энге эрг'эвани“. Шаир бь дьлэки шкэсти дьньвисэ, wэки эва дóсьд сал һэйэ шма-э'та к'орда бь we бука хwэйэ дэлал ша нэбуйэ у дэнге т'вьынга, дэнге хорте шаһьл, дэнге бав-бьра, ап у пьсма-ма, ед кó бона we бука назьк бь мерхаси һатьнэ кóштьне, чуйэ гьһиштйэ э'смана:

Жь Лоран т'а бь Зазан т'эв бь хэнщэр,
Дьһатьн һэв ль майдане бэрани.

Бь т'алан у бь кóштьн һэм бь сотын,
Мэ коне шэ'р ль сэр синге тэ дани.

Эмир у бэглэр у п'аша у аг'а,
Қьрын weран сара у бьрщ у хани.

Ль алики тэ дэнг у щэнг у һалан,
Ль алики сэдәйе г'эwее сани.

Һэми бунэ мьрид у шех у софи,
Бьһьштина, чькьн нав у ньшани.¹

Шөгөрхвин нава ве шьера хwэйэ „Шам шэкьрэ wэ-лат шеринтьрэ“, т'эви бука бэдэw, т'эви wэг'эне хwэйи э'зиз хэбэр дьдэ у газьне хwэ ль we дькэ, чьмки шмаэ'.

¹ Ceger Xwin, Sewra azadi, diwana duda, Şam, 1954, rûp'êla 43-lla.

та хэбат'ар не һ'ышар нэбуйэ у лавед к'орда. „wэкэ шер у пьльнга“ қыр'ка нэв дыгрын, ле „пэнир, р'уви жь майдане һ'лани“. Ава бона чь эв бука дембэдэwэ сэр-кwэ, буйэ мина „п'епука“, „жар у мэст“ буйэ у сэр синге we „зава манэ бй'ани“, лэма жи бука сев'и „р'эш дайэ сэрэ хwэ“.

Шэгэрхвин гомана хwэ набыр'э у баварэ, wэки р'о-ке бона эве буке, р'ожа шайе, бэхтэwарие we бе у эве дэwса т'эмэзия р'эш „пироз к'ятани“ гьредэ.

Шьерэкэ дында („Готына wэлат“) wэлат Шэгэрхвин-р'а бь дьловани хэбэр дьдэ, дьле хwэин бьрин бор шаир вэдкэ, кёл у дэрде хwэ жер'а дьвежэ у гэлэки же һиви дькэ, wэки эw хэбэре we зу к'ордар'а бьгһинэ. Wэлат газыне хwэ ль шаир дькэ, wэки жь р'ожа қизтйа хwэда һ'ота р'ожа пиртйе, эве he р'оже wайэ чэтын нэдитйэ. Жь ч'эвед we һесыр мина ч'эма дьк'ышн, гэлэ хан у ман хьраб бунэ, р'ев'и нькарын бенэ бал we мевани, шма-э'т майэ бьндэст, ле ч'арэ дэсте weда т'бнэ. Wэлате пир жь Шэгэрхвин һиви дькэ, wэки Шьзир, Шэһрээр, Гор, Лоран т'эв қизе wенэ, шайһьн у сэр хwэнэ „...п'бр' шэп'а-льн, бэрэwашын“ у бьра хортед к'орд дэсте хwэ жь бэ-дэwа бэрнэдын, бьра бь дьле хwэ wана жь хwэр'а бьхwа-зын, қолэне wан жи „йэкти у хвин у хwэндэгайэ“.

Ве шьера хwэда Шэгэрхвин ээлал пьрса азайа wэ-т'эн датино у эве азайе йэкбуна шмаэ'та к'ордада, шэр'-к'ари у пешдачуина weда дьбино. Навбьр'ибуна К'ордс-тане гьран һ'окми сэр р'бһ'е Шэгэрхвин кьрйэ. Һ'але шмаэ'теи гьран гэлэки дьле wи эшандйэ у шаир гэлэ ша-ра жь хwэ у жь һэвал-ногьра, жь бьра-пзьмама у жь дьжмына пьрсйэ: „Чийэ? Дьбэ К'ордстан Кольстанэ“.

Шэгэрхвин бь хwэ жи шаба we пьрсе дайэ. Р'астэ, тэнгаси у бэт'к'арйа К'ордстане дьле wи эшандйэ, ле эw бь дьлаwави нишан дьдэ, wэки К'ордстан—wэлате к'ор-

данэ, „нэ к'о ахьстанэ“, нэ жи „бэгстанэ“, эw баг' у г'оле-теда шмаэ'тер'а „г'олстанэ“, ле нэ „харьстанэ“. Wэг'энэ дьле Шэгэрхвинда гэлэки баһайэ. Эw дьнвисэ:

Шамэк жь чьрава каниен wэлате хwэ,
Надым бь ава Зэмзэм у һайат у К'эwсар,

Һ'имэк жь кэвьрен зьнар у лат'ен хwэ,
Надым бь элмас у һақут, зер' у г'owһар,

К'эч у бук у жьн у пирен К'ордьстан,
Надым бь һор у сьрбштен ббһьште йэксар.²

Шэгэрхвин бь р'энге һэрэ к'ав, бь т'эмамииа қэ-wата қэлама хwэйэ шаириева бэдэwйа К'ордстане, пас-не һэбуна we дьдэ у дьбэ моһт'аше we. Шаир бир накэ, хwэндэwане хwэр'а бежэ, к'о дьжмын не қэwатэ, эw дь майдане х'ортэ у бэге к'орда жи һэwале дьжмыне wенэ. Шэгэрхвин гази шмаэ'те дькэ, wэки лэwе к'орда гьшк дэсте хwэ дьднэ дэсте һэв у р'йа шэр'к'арнеда бьв-пэ йэк.

Хенжь ван шьера, Шэгэрхвин бса жи шьеред майин дэрһақа wэг'энда нвисинэ, ед к'о бь бэдэwйа нвисара хwэва, бь нет у фькред хwэва жь алие хwэндэwанада бь һ'эwаск'арикэ мэзын тенэ қэбулькьрыне. Мэсэлэ „Готы-на wэлат“, „Эй wэлат“, „Wэлат п'арези“, „Эвнина wэлат“, „Wэлат дэрде тэ дьжwарэ“, „Дури бь нури“, „Эвиндаре wэлатын“, „К'ордьстана к'ордан“ у шьеред майин.

Бь дьлэки шэwат у бь һостати шьера „Қ'ольнге п'эр'-шкэсти“ һатйэ нвисаре. Эw шьер, те қэй бежи п'ойһатына к'ьлама Э'вдале Зэйнейэ, һе к'о гомана хwэ жь дьнйа эблм у wеран бьр'йэ у бь ч'э'ве кор һэр т'эне қ'ольнгер'а

² Бьһер'э we к'эг'ебе, р'уп'ела 157.

хэбэрдьдэ. Шэгэрхвин жи қолынг хуэр'а кырьэ һавал, ле қолынг Шэгэрхвин п'эр'шкэстйэ. Те бежи шаир дь-хуазэ һ'але шмаэ'та к'орда һымбэри һ'але қолынг п'эр'-шкэсти быкэ. Эва шыкьлэки символика, кэ Шэгэрхвинр'а баш лэв һатийэ. Шаире шмаэ'та к'орда қолынг п'эр'-шкэстир'а хэбэр дьдэ, шир'а һ'але шмаэ'тейи гыран К'орд-станеда гыли дькэ.

Эва шыера бы мы мәсәлева дэстпе дьбэ, уэки звьста-нэкэ хуэш, чахе бэрфа сыли, кэ ч'йа у бани т'эв гыртьбун у дэнге қабқэба кэме нер ль сэр лат'ан дьһат, шыкьева жы э'змана дэнге қолынг п'эр'шкэсти те, е кэ жы р'эфе хуэ қэтийайэ, р'йа хуэ ойдакырьэ, „Шоп' у р'е ле бунэ лэйлан“.

Эв қолынг, қолынг уэләте мә е жор,
Лис у һелин дьжмынап т'эв кырьэ шеран.³

Шэгэрхвин дьнвисэ, уэки қолынг уэләте К'ордста-не уәре хуэ дэсте дьжмынава бэрдайэ, дьжмынэв кырьэ бе ши у бе уар. Хенжэ мы һесирйе „Неч'ирване меркож“ жи дэве т'эвныга хуэ р'асти қэфэса қолынг фэқир кырьэ.

Ль жер у ль жор, ль р'аст у ль ч'ап һашир,
Тенэ қолынг мы бы қер'ен у һалан,

Һәре қолынг, жы р'эфе хуэ қэтиа бәс,
Эм бы к'ова һөр'ын, кэштынэ йан зындан.⁴

Шэгэрхвин дьл дьдэ бэр қолынг п'эршкэсти, кэ әв бьра һәр т'әне мы звьстане жи бы тәһәрәки дәрбазка, дәрк'эвэ пайизе у ми чахи уәгәр'э һәр'э „Арапат у Сасун

нав к'ордан“. Уыр жи „Хортен гәрдәнгаз“, „т'эв дьлкб-лы“, т'эзинэ, п'ехасын у ырчи. Хенжэ мы, сэр сәре хорта бәлафьр'ед дьжмын гөлла дьбариньн у „ль жер гөрминэ, дэнге т'эвныг у т'опан“ те. Шэгэрхвин газыне хуэ қолы-ге „п'эр'шкэсти“ дькэ, уэки ль К'ордстане һ'өму дара да-ре дараг'ашенэ у „Бы ванва дальқандинэ т'ор'ьнен к'ор-дан“. Шаир ахьрийэ жы қолынг п'эр'шкэсти дьһьрсә:

Қолынг, ма әз чь бежым, жы мәр'а п'ыр' шәрмә,
Кэ әм ыр'эвын жы уэләте хуэ'э К'ордстан.⁵

Т'әне дәрһәқа һ'але К'ордстанеда нинэ, уэки Шэгэр-хвин дьнвисэ. Әв әса жи дәрһәқа һ'але ыһәлиед уәда, һ'але шмаэ'теда дьнвисэ. Шькле К'ордстане дһа р'аст те бэр ч'э'ве мә, чахе Шэгэрхвин К'ордстана бы-дэстда һ'алжийина шмаэ'та к'орда бы шыклед р'еалистие-ва дьдэ к'эвше. Бона нишандайина ви һ'али қәләма Шә-гэрхвин т'б чэтынайэ нызанэ. Әв бы шыкле зәләл у бы змане фәр'һ'ва һ'але шмаэ'та к'орда дьдэ к'эвше.

К'орде сәре ч'йа, кэ т'эме бэр баран у зыпкәнә, кэ т'эме шәр'к'арие дькын бона азайн у хуәхуәтийа хуэ, һава шыера Шэгэрхвинэ, „Әм у гөр...да һ'але гөре сәре ч'йаданын у дэстэбракә уанын, бәләнгазиеда жи „һәва-ле һәвын“. Фьрқиа орт'а к'орда у гөра һәр әвә, уәкин к'орд „р'өже дькын қер'ин“, ле гөр „шәв дькын газин“.

Әм к'орд у гөр йәкын, йа дэстэбракә һәвын,
Әм жи уәкә уә, т'эмы ль сәр ч'йа дьр'эвын.

Мә жи уәкә уә ди гәрм у сәрм у думан у т'оз,
К'и жы мә һатә кэштын уәкә уә мә бе доз.

Шенәһи жы хәлкәр'а, жы мә зыһар у чол,
Дьжмыне уә ләве Фәндә, дьжмыне мә ләве Мәг'ол.⁶

³ Ceger Xwin, diwana ewil, Sam, 1945, rūp'ela 44-a.

⁴ Бьһәр'э мы р'уп'еле.

⁵ Бьһәр'э мы к'ыт'ебе, р'уп'ела 45-а.

⁶ Бьһәр'э мы к'ыт'ебе, р'уп'ела 37-а.

Ле к'ижанэ мэ'нна we бэлэнгазие, wэки к'брд жи ми-
на гора к'этына сэрэ ч'йа у банйа у вьрда веда дьбэзын,
р'эһ'этиэ навинын. Нэрге дьжмыне гора сэнэ, дьжмыне
к'брда мэрьвед нэхерхазын, дэвлэмэнде беисафын. Шэ-
гэрхвин хвэндэванар'а дьве, wэки нэрге хвэстына гора
пэээ у бона we йэке мэрьв гора'а бунэ дьжмын, ле хвэс-
тына к'брда нэр wэлэте wани ширьн—К'брдстанэ. Аwa
нэма бона we йэке жи к'эдхөр бунэ дьжмыне мьлэт.

Дахwазэ мэ К'брдстанэ, дахwазэ wэ т'ым пэз,
хун жи wэкэ мэ, нэрийэк дьбежи нэ т'б кэс—Эз.

Эм дэсте хwэ бьдын нэв, ль бэр дьжмын бьбын йэк,
Qэт зора мэ набын эв дьжмын у эв сэг.

Нов у мьров жь хwэр'а дэстэбрак у нэвал,
Эм у хун бе мал манэ, лэwрө бе хwалтык у хwал.

К'брд у гөр нэрдэм дьгэр'ын, бунэ к'элэш у дьз
Бэлэнгазын, п'эр' шэрмэ бо Эһрэмэн у ньрмьэ.

Гөр бэлэнгаз, гэрдэнхвар, дьлбьрин,
К'брд бе ч'арэ, гыш бименьн шэгэрхвин.⁷

Нэрге шыера жорготида н'але к'брда мина н'але гора-
нэ, ле шыерэкэ дьнеда („Шотк'ар у зэви“) Шэгэрхвин
нишан дьдэ we фэ'мдари у фькьрдариийа гондийа, йа кэ
бона стэндьна хwэлине, бона азабуна жь бын нире қул-
тия мьлк'эдара бал wан нэйэ.

Аwa гондэки к'брда. Бьнэлнед we т'эв бь дьлэки
шкэсти, нэр'ази нава гондда дьгэр'ын, дэсте т'эва жь к'ар
у бар буйэ. Мер у жьн жь дэст т'өнэбуне у бэлэнгазие

⁷ Бьнхер'э we п'ун'еле:

нэвр'а тэл хэбэр дьдын, дэсте к'блфэта т'эва бэр сурэте
wанэ у нэсэра дьбариньн, чьмки дна хwэли дэсте wанда
нэмайэ, wэки р'акьн у пе э'бура зар'е хwэ бькьн. We дэ-
ме калэмерэки к'брд гондийар'а дьвежэ, wэки эw р'абьн
мал-н'але хwэ т'эв баркьн у нэр'ын щики дьн. Ле Фа-
та „Сэр бь р'ышк“ жь wи калэмери дьпьрсэ, чька эwe
к'бда нэр'ын, нэ ахьр нэр дэра жи эw н'ал, эw н'эwалэ.

Фате го,—Бэс калé дин, эме баркьн нэр'ын к'б?
Ль нэр дэре wьлойэ хwэди насьн, хwэди гонд.
Э'рда нэма бьдын мэ жь wьр н'эта бьчи ньнд.⁸

Шэгэрхвин хэбэрдана гондийада we фькьре нишан дь-
дэ, йа ко бона дэстаннина хwэлине у изьнед хwэйэ нэқие
гонди пешда дьк'ышиньн. Ньнэк дьвежэ, wэки лэзьмэ
гонди хwэр'а кэр' у лал бал дэвлэмэнде, бэр дэсте wан
бьхэwьтын, хбламтиэ бькьн, кэ гоне дэвлэмэнде
ль wан бе у эw хwэлине бьдьнэ к'эсива. Ле ньнэкэ майин
жи, ед мина „Фата п'иси сэр бь р'ышк“ пьрсэ пешда дь-
к'ышиньн, wэки лэзьмэ гонди бь дэсте зоре жь дэрэбэга у
дэwлэтия нэқе хwэ, хwэлийа хwэ бьстиньн у тьр'са wан
гэрэке т'өнэбэ, чьмки гонди сесьдын, ле эw дэббнэ.

Фате готэ,—Н'эмо бэс, хwэли ль сэрэ wэ би ло,
Бьра нэқе wэ бажон хун се сэд у эw дьло,
Т'эв р'анэжын дэре хwэ эме нэми нэр'ын шот,
Бьра эм бенэ кбштьн сэр сэрэ бе мэлэкот.⁹

We пьрсэда Фате т'эне нинэ, Соро жи сэр нэта wейэ:

Соро р'абу wэкэ шер готэ,—Фате аферьм,
Эв готыне тэ р'астьн бь лалэш у бь ельм.

⁸ Ceger Xwin, Sewra azadi, diwana duda, Şam, 1954, rûp'êla 102-a.

⁹ Бьнхер'э we п'ун'еле.

Н'эта нйенэ коштын ам жи набын хвэди гонд;
 Дэсте хвэ ам нэднн һав т'о шар набын сэр бльид.
 Т'ав р'аежын даре хвэ р'абын вэжэ п'аһэуаи.
 Кэс ль мале наменьн, вэжэ шера һар'ыг ван.
 Саре ван ам бышкены йа бышкены тэрактор.
 Эм һар кэсэк хоже хвэ дьве бажон т'ав бь зор.¹⁰

Шэгэрхвин бы ви тәһәри пьрса шәр'к'арийа сыньфа
 пешда дьк'ышинэ у нишан дьдэ, вэки нава гондийада
 мэрыв һэнэ, е кō бэрэ-бэрэ тенэ сэр фькьра р'аст. Ле
 чава шаир паше нишан дьдэ, һе бауарийа гэлэ гондийа
 һэйэ, вэки мылк'эдаре бы хатыр, бе шәр' у бе дэ'в хвэ-
 лие бьднэ ван. Ава бона чь, чахе кō гонди т'эв пэй го-
 тына Сорор'а дьдынэ дара у мөйданеда дьщвын, калэме-
 рок вьр п'эйдэ дьбэ у дьбе, вэки нэ р'астэ, кō гонди бы
 дара һар'ына сэр хвэйе хвэ шер', нэ ахь һөргө мэрйк жь
 мэрие аг'е бе коштын һ'але гондийа we хьрав бэ. Гонди
 дьса дьщвын у һ'але хвэда дьк'эвгырын. Ахьрийе эвана
 200 зер'и бэрэв дькын, дьдынэ пэй ви калэмери у дьчынэ
 бал досте ви „дэвлэмөндэ дьк'андар“. Гонди зер'е хвэ
 дьдынэ ви у бь гоман вэдьгэр'ына гонди хвэ. Ле зутьрэ-
 ке жандрма тенэ гонд у гондийа дьдынэ бэр сьме һасна.

Шэгэрхвин нишан дьдэ, вэки гонди бэрэ-бэрэ са-
 йасэтинеда қал дьбын. Эвана фэ'мдькын, вэки шәр'к'а-
 рийа вана we ви чахи к'ардарбэ, чахе эвана т'эви п'а-
 ла, т'эви хэбатчийа р'абынэ мыдабыли зордэстие. Ава
 бона чь Шэгэрхвин хэбэрдана гондийа у трактористе
 гонд бы ви тәһәри дьдэ:

Гонди чуно тэрактор ле шуфера готэ ван;
 —Гэли бьра р'авэстын һун нэ диньн, нэ гежыт.
 Бьһельн кō дō пьрсан ам жи жь бо вэ бежыт.

¹⁰ Бьһер'э we к'э'ебе, р'ун'ела 103-йа.

Дьве кō һун бьзанын ам у һун т'эв бьране.
 Н'эта нһа һэбун йэк дь бын дэсте гьрана.
 Эв һасын у авани к'аре дэсте мэйэ т'эв,
 Дьве кō ам бьстенын теда бьбын вэжэ һав,
 Мал у гонд у ан у дар ль һав п'ар у лэва кын,
 Ве ньзама фашисти бь зор жь сэр хвэ р'акын
 Дь һав мада наменьн на аг'а у нэ жи баг,
 Ньзам бьби азади ам т'эв теда бьбын йэк.¹¹

Шэгэрхвин эве нвисара хвэ бь гомандари хьлаз дь-
 хэ. П'алэ у гонди дэст дьдынэ дэсте һав, бона һэвдō дь-
 бьнэ пышт у саре аг'е, саре бэг дьшкенын у вэлате хвэ
 жи дькьнэ шынат. Ви чахи цмаэ'т Фата „п'исэ сэр бь
 р'ышк“-р'а дьве: „Бьжи Фата сэр мэзын...“.

Шэгэрхвин нава э'дэбиата к'ордада э'йанэ чава
 рōһ'даре шәр'к'арийа цмаэ'та к'орда бона сэрбэстийе,
 чава шаире вэ'тэһн'һз. Бона ви пьрса вэ'т'ән, пьрса
 азайиа к'орд у К'ордстане пьрсэка лапэ фэрэ. Э'йанэ,
 вэки Шэгэрхвин һе зар'от'иа хвэда дэро-дэро бьбу,
 т'эмамыиа К'ордстане гэр'йа бу, һ'але цмаэ'та к'орда
 дитьбу, шер'а т'эвайин гьр'йа бу, ша бубу, шайн
 у шина цмаэ'те йа хвэ һ'эсаб кьрбу. Шаир дьдит
 вэки хвэлийа К'ордстане мэзынэ, дэвлэмөндэ, ле
 нава we дэвлэмөндэтиде цмаэ'т нэ хвэйе һэбуна хвэ-
 йэ, нэ хвэйе к'эда хвэйэ һ'элалэ. Эва йэка гэлэки Шэ-
 гэрхвин чэтын дһат у эви эв йэк шыера хвэйэ „Пэм-
 бьве мэйэ, ле ам тазинэ“-да нишан да. Эва шыера бы
 нет у мэрэмед хвэва, бь форма нвисара хвэва нава
 э'дэбиата к'ордада щики лийнд дьгрэ. Шаир бь һақи
 дьнвиса, вэки р'астэ вэлат ль сэр наве к'орданэ, ле к'орд
 вэлате хвэда бе щинэ у бе ст'арын:

Дэвлэмөндөн пол'эрэст т'ьм-т'ьм дьхвын мале ма,
 Бе иман у бе вьждан эв гōһ надын һ'але ма.¹²

¹¹ Бьһер'э we к'э'ебе, р'ун'ела 106-а.

¹² Бьһер'э we к'э'ебе, р'ун'ела 179-а.

К'инэ эв „дәүләмәнде полп'эрэст“, вәки бона к'ара хвә, шмаә'тәкә вә мәзын тарида у быдәстнеда хвәй дькын. Шәгәрхвин гәлә шара шыерд хвәдә дәрһәдә вән „дәүләмәнда“—да бөрк' дьнвсә у вана дькә сосрәт. Бь готына шаир эв „дәүләмәнде полп'эрэст“—аг'а у бәге к'орда, дьжмыне шмаә'та хәбатк'ара, бунә сьлһ'а дәсте империалистед Англияе у Америкае. Ава бона чь Шәгәрхвин қәләма хвә мьқабьли вән „дәүләмәнда“ дьдә хәбатә у шмаә'те дьжмынр'а дькә нас.

Чахе В. И. Ленин тактика пролетариата вәләтед бьндәст һазьр дькьр, әви гөһдариқә лапә фәрз дадани сәр вә пьрсе, вәки мқабьли вәк'иле р'өһ'ание, мқабьли мәриед пашдамайи у р'еаксион шәр'к'арийа фәрз ләзмә.¹³

Бь готына шаир вәк'иле р'өһ'ание, шех у п'ир гөнәк'арын, кә шмаә'та хәбатк'ар бь һесьре ч'әвә хвә хвәлине бешәрдькә, ле бь хвә жи тә'зи у бьрчи дьминә, к'ара хәбата хвә навинә. Һәбуна гөндийа миһа ч'әмәки дьхблхәлә у дьк'әвә нә кә т'әне гьрфәне „гьрәгьре мьләт“, ле бәса жи гьрфәне вән к'әдхәра ед кә Англияе у Америкае дьминьн.

Шәгәрхвин гази шмаә'те дькә, вәки эв т'әшара сәре хвә бәр оашхе шеха данәйнә, дәсте вана пач нәкә, п'ешк'еша вәнар'а нәвә, қөрбана шәрже нәкә, чьмки „әв шех нә қөт'бе р'азинә“ у вәки „Т'аш у шәк'әт т'әв хәбата дәсте сар у тәзийә“. „Дәсте сар у тәзи“ дәсте шмаә'та хәбатк'арә. Шәгәрхвин пәсне вән дәста дьдә.

Өмьрда шеха у мәлла ч'әвә хорте к'ордә вәләтп'әрвар гәләк шара данә тьрсандьне, кә хвәндьн тьштәки гөнәйә у хвәдә тьште бәса қәбул нәкә.

Вәк'илед р'өһ'ание дьхвастьн бь ви тәһәри шмаә'та к'орда нава тарида бьһельн, вәки әв мқабьли к'әдхәра шәр'к'арие нәкә. Дәрһәдә вә йәкеда хортәки к'орд нә'ма

хвәдә, кә коvara „Р'онаһи“—да чап кьрийә, дьнвсә:

„Бәре, әз ль гөндан к'ордәки шотк'ари бум. Ле әв пенц сальн әз һатьмә Амуде у бь ише т'ьшарәте мьжул дьбьм. Мьн хвәндьн у нвсәндьна к'орди жи ньзани бу. Һ'ьшйар, мала хвәдә у йа ви ава, әз һини нвсәндьна змане хвә кьрым. Жь һынгева бет'ьр әвина вәләт ль мьн дьжвар бу у ль бәр швате әз бумә дозәк'ар.

Ле т'әваййиә шех у мәллан бун нәйәре мьн. Вәк'һәвален дьн әз жи гөр'и бум. Бь вә гөр'ибуна әвине диса дьләгш у бәхтьйар дьбум.

Дь вә наведә у жь бо т'ьшарәте әз чум Һ'әләбә. Ләвьке мьни дө сали һәбу. Гава әз вәгәр'иам мал мьн дит кә ләвьке мьн әмре хвәдә кьрийә. Вәхте жь мьнр'а готын ләве тә, тә хвәш, мьн гот,—Бьла К'ордстан сах бә.

Бьрайе мьни софи, завайе мьни мәллайә. Һәрдә һатьн у готын мьн:

—Тө дьбини тө буйи к'орд, тә һәвалыиә хортен к'орд, к'орден вәләтп'әрәз кьр. Тө буйи хвәндә, тә ковар у р'ожнамә хвәндьн, тә бедьлиә шех у мәллан кьр, жь ләвра ләве тә мьр.

Әди сәбра мьн нә ма бу. Әз хәйьдим у мьн ль вән вәгәр'анд у гот,—Малхьрабно, ма р'һ'ьстин ан хвәдә жи шех у мәлланә. Ма бь т'әне к'орд дьмьрьн? Мьрын тьштәки т'әваййейә. Қәй р'һ'ьстин жи р'омийә у буйә нәйәре мә. Ах жь дәрде мьровен бә ч'ав у бә гөһ".¹⁴ Шәгәрхвин нава шыера хвәйә „Шехем әв хвәндәгәһә“, шехр'а хәбәр дьдә у әви т'әглифи хвәндьнхвәне дькә, йа кә нә миһа хәние вәнә қьлер у тарийә, ле п'ақьж у сьләһә. Әв одед фьрә у р'оньк, кә Шәгәрхвин нишани шех дьдә, бона хвәндьна зар'анә, бона дәстаниһа өлм у занәбуна вәнә, кә әв бьбьн „р'әбәр у занә у сәр у мир шәһә“,

¹³ В. И. Ленин, Сочинения, т. 31, стр. 127.

¹⁴ Kovara „Ronahi“, hejimar 12, Şam, 1943, rüsp'ela 10-a.

Шаир шевре дыдэ т'эмамиа шеха, вэки дэсте хвэ жь шөхөле нэп'ак бык'ышинь, чьмки жьмара т'эзбийе ван ве р'еда бэр нод у нэһа сэкыйя.

Һэнэ мари, кэ жь дин дыһ'эбинь, шаир гөнэкэр дыкын у дьвен, вэки чуйина бэр ошаха шеха, пач'кырна дэсте ван э'дэтэ, дине мьлэтэ у цмаэ'т гэрэке пэй ве йэке һэр'э.

Шэгэрхвин шава ван мэрия бэрк' дыдэ у шыера хвэ-йэ бы сэрнисара „Дэсте шех ма'чи нэкын“ дьнвисэ. Нава ве шыереда Шэгэрхвин цмаэ'те дыдэ фэмкырыне, вэки һ'обандын эв „нэ динэ“—динтийэ, бы фэмдарийа шаир дин—сэрхвэбуна мьлэтэ.

Шэгэрхвин шыеред „Дьжмыне мьлэт“, „Бэге дьжмын“, „Шех у аг'а у бэг т'э шар набын йэк“ өсэ нвисинэ, вэки бэр хвэндэвана п'эрда р'уе шеха, бэга у аг'а дыдэ-лышинэ у сыфатед ванэ һэйи нишани цмаэ'те дыдэ. Шаир бы һэқи жь шеха, аг'а у бэга дыпърса, чька шөхө-ле ван чыйэ, гэлэ эвана бона цмаэ'та фэдр чь дыкын. Нэ ахыр р'оё дэһ шара эвана сэр п'юра гондр'а дэрбаз дыбын, бэр ч'э'ве хвэ һесирие, залулие дыбын, „Дэнге дора п'эре дыбыһизын“, ле фэ гондарие ль ван накын, „у дычын у дэй накын“. Шаир бы һэқи жь шеха дыпърса, дыбэ гэлэ вана р'оке дэсте хвэ дырежи ван к'эсиб-к'у-сиба кыйё, к'омэк дайэ вана. Дьбэ шеха, аг'а у бэга бо-ла зар'а мэк'т'эб вэкырыне, эв далэ хвэндьне. Дьбэ гэлэ вана гондэк ава кыйё у һэбуна хвэ гондйара п'арэвэ-кырыне? Шэгэрхвин шыеред хвэда гэлэ р'аст шаба ван пьрса дыдэ у бы р'еалисти сыфэте к'эдхөра тинэ бэр ч'э'-на. Шаир дьнвисэ, вэки шех, аг'а у бэг дэвса қэнцие „мале бэлэнгаза дыхын“, һэр шэв ль шэм ван мэйханэ-йэ, хварын—вөхарынэ, к'эф у сэрхвэшбунэ. Ван гонда-ла, к'идэре к'эсиб дьжин, к'эдхөр хвэ өсэ хвэй ды-кын, вэки мэрьв т'эре эвана нэ хэлге вин гондинэ. Шэгэр-

хвин те сэр ве фькре, вэки шех, бэг у аг'а дэсте дьжмы-не мьлэте к'ёрдын, силыһ'а дэсте ваны.

Шыера „Чуна Қонсулхана Т'ьрк' гонэк'арийэ бэгым“—да Шэгэрхвин дыдэ к'эвше, чава бэгэки к'ёрд р'абуйэ чуйэ бажар'е һ'элэбэ қонсулхана Т'урк'нае у бы дэста сылав дайэ қонсуле ве һ'өкөмэта р'еаксион, йа кэ т'эме шөр'к'арийа цмаэ'та к'ёрдайэ бона азайи у сэрбэстие гола хунедэ хэнықандийэ. Шэгэрхвин сыфэте ван бэге к'ёрда анийэ бэр ч'э'ва, ед кэ т'э шара шэрм накын, вэ-нак'ышын у бона к'ара хвэ һазырын һэр шөхөле қылер дыкын, һэр т'эне бэгтийа хвэда бымынын. Шаир жь бэг дыпърса:

Wə qōnsul nə di, ha qōnsule t'yrk',
Bəle lə wə kyp win xəlat u k'örk',

Дэсте хвэ да вэ, эв дэсте гэмар,
Дэсте кэ эхти һылдайэ сэр дар,

Эв дэсте кэ қышт сад вэк Шех Сэнд.
Зана у гэрнас, мерхас у агит,

Дэсте бы хвинна к'ёрдан буйэ сор,
Чава тэ һ'ажанд, һэй р'эбаре кор. 15

Шэгэрхвин бэр нэһэқие ва дһа т'аб наэк у шыера хвэда, йа бы сэрнисара „Т'а к'энги эме к'аркэр у шот-к'аре бэга бын“, дьнвисэ:

Т'а к'энги ль зыдана быбын һ'эбен у гьрти,
Дара ль сэр у лынге ма хын багчи у шьрти,
Т'а к'энги быхон эв бэг у аг'а ма бы хөрти,
Т'а к'энги эме дай ль вэ кын һэр вэ бы шьрти,
Эй к'аркэр у шотк'ар бэсэ дэм һатйэ р'абын.

Та к'анги эме к'аркәре аг'а у бага бын,
Т'а к'анги эме һастыйе бар лынге сага бын.¹⁶

Поэзия Щәгәрхвинда шәр'к'арийа мқаблы зордәстие т'ьме шие лапи пешын дьгрә. Ава бона чь шаир пьрса шеха, аг'а у багада жи газн цмаә'те дькә, вәки бона аза-йа мьләт әв мқаблы ван зөлмк'ара шәр'к'арие бькә. Нава шыерд Щәгәрхвинда, йе мқаблы шеха, бага у аг'а нвиси, шыера „Бәгъм, дәв жь қолләбазыйан бәрдын“ бь қәвата хвәва жь шыерд вийә дьне шунда наминә. Шаир нә кә т'әне шевра қәнц дьдә „сәрк'аре мьләт“, кә әван дәсте хвә жь хьравие бәрдын, ле әв ҫса жи бар ч'ә'ве „сәрк'аре мьләт“ бер'ә'ми у сосьрәтйа ван нншан дьдә.

Бәгъм, бәсә дәв жь ван дәрәван, қолләбазыйан бәрды,
Һун малә к'өрд дьхөн у һун дьбежы әм мьләте к'өрдн,
Р'уткәр у лыз у низ у мейхвәр у бе вьждан у шут
Бөгәман һун жедәре һәр кәл у бала у дәрдын,
Һ'әта һун нәмьрыи, нә мьк'унә әм р'абьн һәй бәг,
Һун дьжмыне мьләт у жь дьжмын'ра хвәш мәрдын,
Вәлат вәлате к'өрдә, ле к'өрд бәләнгаз, п'әришан,
Нә һун т'әне хвәдане зер' у мал, мьләк' у гөндьн,
Дьле вә, кәрми, малә вә гәни, коләдарын бәс,
Ле әм дьлсадә у р'унәрм у к'өрдп'әрвар у р'ьнд,
Хани вәки к'охьк, п'әришан у р'әбән ч'арәр'әше к'өрд.
Һун һәмн беганә, хвәди хан у әйване бьльндын,
Һәфсар бь дәсте дьжмын у қәтәк дь гәрдана вә,
К'әнгн бьбежи хвә һьлдын, һунә хвә һьлдын,
Иди әм лә пай вә начы, һун нә к'өрдьн дьжмыне мьләт,
Т'әне әм к'өрдьн һәр чәнди бәләнгаз у зьгөрдьн,

¹⁶ Бьһер'ә вә к'ьт'ебе, р'ун'ела 41-е.

Жь қада мә дәрк'әвын, бәри фарман лә вә р'абн, зу...
Һун р'әнцибәре дьжмын у әм р'әнцибәре әрдн,
Әрд, әрде мьләте к'өрд, к'өрдән р'әбән, к'өрдән бәләнгаз,
Бьдәштын, бәсә иди қада мә бәрдын, әрде мә бәрдын,
Һун бь мә бун ханәдан у гәрд у бәг у п'аша у аг'а,
Ле иро кәле дьжмын, нә сәрбьльнд у ханәдане гәрдын.
Р'ожәк вә бе, сәрп'ел, гәрдән хвәр, лә пешбәре қанун,
Хусн дь қар'ька вәдә, жь тырсан нәма карын хәбәрдын.¹⁷

Дьжмыне цмаә'та к'өрдәйә һәрә ханн—феодалын, дәрәбәгын, ед кә хвайе гөнданә, хвәйе хвәлиненә, хвәйе к'әдә к'аркәр у шотк'аранә. Шәр'к'арийа мқаблы ван феодал әв пьрса ә'вльнә, кә Щәгәрхвин пешда дьк'шинә.

Щәгәрхвин нава шыерд хвәдә һәрт'ьм дьвәк'ьльнә, вәки һ'әму дар у бәр, ав у хвәли, ч'йа у бание К'өрдста-не „йәксәр һәмн е мьләтын“ у цмаә'те р'оке р'абә п'е бо-на гөнд у бажар'ед хвә. Щәгәрхвин қәвата һ'ьншыр'ан-дына дьжмыне цмаә'та к'өрдә, һ'ьншыр'андына сәре „кә-ледара“ зәнд у бәнде цмаә'та хәбатк'арда, қәвата һе-сира у бәләнгазада, т'фақа п'ала у гөндийада дьбннә.

К'аркәр шотк'ар, п'але, зәһмәтк'еш, сәрбьльнд, дәст бь дар,
Сәре кәләдар бь чакун у дас әве бышкенын вә жи бь сәрдын,
Ськтърбә бәгъм, қолләбазн т'әв һатьнә заннн,
Һ'әзар салә һун дьжмыне мьләт, әм мьләте к'өрдьн,
Әм мьләте к'өрдьн.¹⁸

Цмаә'та к'өрдәйә хәбатк'ар у интелигенсийа вейә пеш азабуна мьләт нава дә'w у дозада, шәр' у дә'wәдә нагә-рын. Цмаә'та к'өрдә пьрса азайа хвә ҫса жи пактед дәвләтед импералистийә агресив'ра т'ә щара гьрена-

¹⁷ Бьһер'ә вә к'ьт'ебе, р'ун'ела 55-а.

¹⁸ Бьһер'ә вә р'ун'еле.

дә. Әйәнә, мәки пакта дәүләте империалистие НАТО бәре ә'үлһн бь нет у мәрәме хвәва мқабьли вәлате сосналистие у өса жи мқабьли шәр'к'арийа цмаә'тед бьндәст һатйә сазкьрнә.

Цмаә'та к'ордайә азайһ'һ'з-блока шьмалатлантие у йе империалистиейә майһн хвәр'а һ'әсаб дькә чава т'фақа дьжмьн у нәхәрхазе хвә. Ава бона чь дәнҗебе цмаә'та к'орда, дәнҗебе дәрду көле we—Шәгәрхһин пәй қолкьрна пәймана шьмалатлантнер'а шьера хвәйә әйән „Пәймана Әтләси“ дьнвисә. Нава ве шьере-да Шәгәрхһин блока шьмалатлантие нә кө чава т'фақа мәһ'кәмкьрна ә'длайе һ'әсаб дькә, ле әве һ'әсаб дькә, чава сільһ'а мқабьли шәр'к'арийа цмаә'та, мқабьли аза-йе у ә'длайе. Шәгәрхһин шьера хвәда мқабьли гөр' кь-рна һистериа шер' дәрте, йа кө һәр мәчала саз дькә, кө милитаристед Алмания Федератив қәвата хвә бәрәвкьн у һазьрия шер' бьбиньн. Шаир дьбежә:

Пәймана бекер, Һәлфа Әтләси,
К'ар у феда хвә һадн тб кәси,

Р'ожа әв пәйман дәрк'әви мәйдаң,
Сәре хвә һьддьн фашисте алман,

Дәве хвә вәкьн диса цәнҗ у шәр'.
Т'әв дақдртеньн инсан у бәшар.¹⁹

Шәгәрхһин нава шьера хвәйә „Пәймана Әтләси“-да аликива мәрәмед блока шьмалатлантиейә шәр'һ'һ'з ни-жан дьдә, алики жи сәйсәсәтийа Т'фақа Советнейә ә'дла-йһ'һ'з у мәрвьһ'һ'з нишан дьдә. Шәгәрхһин зорайа қәва-та Т'фақа Советне һ'әсаб дькә чава мәшәл бона дьнеда

хвәйкьрна ә'длайа мәһ'кәм, чава мәшәл бона к'ьшан-дына дьзгына шәр'ване вәлате Йевропаейә шәр'һ'һ'з. Шаир җази цмаә'та дькә, мәки әвана Т'фақа Советнер'а. у цмаә'те вәлате мәйиә сәрбәстр'а бьвьнә бьра у пьсма, чьмки Т'фақа Советне пьштоване цмаә'те бьндәстә.

Ширәне вайә Совياته мәзын,
Чьма һун гавәк бәр ве һабәзын,

Һәмн бьбьн йәк бьра у һәвал,
Бь һәвр'а бьхьын ве дьһиә дәләл,

Дәсте хвә дьдн дәсте we Совет,
Дәүләта мәзын җәрнас у ә'гит,

Р'үгәш у дьлхвәш бь вәр дьк'әнн,
Дьхвәзин дьһиә бьби йәк ә'һи.²⁰

Шәгәрхһин бь дьләки нәр'әзи дәрһәқа т'әшкилдаре-блока шьмалатлантие—ШАИ-да хәбәрдыдә у әве чава сәрканийа пешдаһәтһна шдхөле хьраб һ'әсаб дькә. Шаир-кәва сһи, кө символа ә'длайейә, һьмбәри қәвата хьра-бие, һьмбәри шдхөле ШАИ-ә нәп'ак дькә у we нете пешда дьк'шһиә, мәки кәва ә'длайе, йа кө сәр дьһиә мә п'әрва-зә дьдә чәнщьке хвәйә туж кьрйә ч'әве хьравие у п'алә, гөндийа жи дәст данә дәсте һәв җази дькьн:

Чьқас бьқир'ьн, чьқас бьбәзын,
Әм шәр' һахвәзын, азади хвәзын,
Мә т'әв даҗьртьн қолан у шәқам,
Әм шәр' һахвәзын пьштмәре сәлам.²¹

²⁰ Бьһнер'ә we к'ьт'әбе, р'уп'әла 79—80-и.

²¹ Бьһнер'ә we к'ьт'әбе, р'уп'әла 81-е.

¹⁹ Бьһнер'ә we к'ьт'әбе, р'уп'әла 79-а.

He бәри долкьрына пәймана Бөг'даейә сала 1955-а, һ'өкәмәта Штатед Америкаейә Йәкбуйи сала 1954-а һ'өкәмәта Пакистанер'а пәймана алиһәвкьрыне долдыкә. Бь навтедана Англияе у Штатед Америкаейә Йәкбуйи пәйманәкә бәса жи зутьрәкә орт'а Пакистане у Т'урк'нае-да те долкьрыне.

Пәй долкьрына әве пәймане, Шәгәрхвин шьера хвәйә „Пәймана Т'урк' у Пакистан“ дьнвисә Р'астә пәйман орт'а һәрдо дәвләте Р'оһьлата Незик т'әзә һатьбу долкьрыне у гәләка һе арманце һе пәймане һызанбун, һе шаире прогресив нет-мәрәмед һе зутьре шмаә'тер'а р'асти гьли кьр:

Пәймана дили, гәрдәншкәсти,
Т'ьжи коләти һәми бындәсти,
Зу гиһандә һәв Т'урк' у Пакистан
Да бәтә хварьи һәқде К'өрдьстан,
Боржьвазен т'ьрк', бангер'е мазьи,
Малә мә к'өрдә һәвир дьдзын,
Да кә т'әв быһи т'ер мал у доллар,
Вәлат данә бәр лынге коләдар,²²

Шаир бә тьрс у бә хоф сьфәте сәрк'аре һ'өкәмәта Т'урк'наейә ә'ини нишани шмаә'те дьдә. Әв һ'өкме сә-һасәтийа ванә нәп'ак нәк т'әне пешбәри шмаә'та т'ур-к'наейә хәбатк'ар, һе бәса жи пешбәри шмаә'тед майин, кә Т'урк'наеда дьминь дьдә к'әвшә:

Әдиан Мәндәрис лә чь дьгәр'и?
Жь вальстрид дили дьк'ьр'и?

Зәнщәра дили гьран у дөгөрд,
Хьстә гәрдәна т'ьрк' у ләз у к'өрд.²³

²² Бьһер'ә һе к'әт'ебә, р'уп'ела 90-и.

²³ Бьһер'ә һе р'уп'еле.

Шәгәрхвин дьнвисә, вәки шмаә'та ә'рәба, к'өрдә, т'ьрк'а у шмаә'те вәлатед Р'оһьлата Незик у Орт'әйә майин нет у мәрәмед пәйманед бәса п'ак фәм дькьн у т'әшәра әвана наенә һапаньне.

Шьера „Пәймана Т'урк' у Пакистан“—әв хәбәра шмаә'тейә гөнәк'аркьрына имперналистед Америкае у Англияейә, Шаир һе шьереда бәса жи гөмана шмаә'те, бәварна һе бәрбь р'өжә нур дьдә к'әвшә.

Вайә лә һәвәр дәст аветьн дар,
Әвә быһкень сәре коләдар,
Чьқас вань быгьрын, чьқас быкөжьн,
Вашингтон, Лондон жь бәр дьһ'әжьн,
Қәһрмәне к'өрд, гәрнасе Иран,
Жь бо коләдар хвә накьн қөрбан,
Чьқас ләз һәр'и местәр Заһьди,
Т'өдәйә Иран қәт наби гьди.
Зәһ'мәтк'еш к'әтын т'әв к'ар у хәбат,
Әгәр әм бымын, һәр быжи вәлат...
Хәлкә Пақыстан Бенг'ала мазьн,
Дили нахвазьн, һәвәр дьбәзын,
Әм гөһ надын тә, нә жи лә Исмәт,
Әв хәвна вә дит т'әв дәрәв дәрк'әт,
Т'ө шара намырын к'өрд у К'өрдьстан,
Бьмри пәймана Т'урк' у Пакистан.²⁴

Ә'мьр нишан да, вәки шаир фькьред хвәда чьқаси р'аст бу, чәхә әвни пәймана Т'урк'нае у Пакистане һ'әсаб дькьр чәва пәйманәкә „дили“, пәйманәкә „гәрдәншкәсти“ бона шмаә'тед вәлатед Р'оһьлата Незик у Орт'ә.

Сәрк'аре һнә дәвләте Р'оһьлата Незик у Орт'ә гәлә шара щер'ьбандьнә у һна жи дьщер'ьбиньн, вәки бь

²⁴ Бьһер'ә һе к'әт'ебә, р'уп'ела 91-е.

сәри дин у һ'әбандьне шәр'к'арийа цмаә'та к'ордайә
мьлэтиейә азадариңе бьдьянә т'әр'әбандьне. Әвана т'ьме
әв пьрс пешда к'ышандьнә у дык'шиньн, вәки мьлэтәд,
кө мьсылмание дьһ'әбиньн ғышк бьре һэвын у гәрәк
әв т'ә шара дьле һәв нәк'әвын.

Р'астә, вәки мьлэт т'әв гәрәке бь бьрати һәвр'а бь-
жин у әв бьре һэвбын; әв йәк ләзмә у фәрзә. Ле гәдо
пьрса бьратийа цмаә'та әв сәрк'ар бь чь тәһәри фә'м
дык'н у бона чь мәрәми пьрса мьсылмание пешда дык'ь-
шиньн?

Тыштәки ә'йанә, вәки п'арәкә цмаә'та к'орда жи мь-
сылмание дьһ'әбинә. Бь нета сәрк'арәд ван дәмләте Р'о-
һьлата Незик к'орд чава мьсылман гәрәке хатьре ван
һ'өкәмәта нәк'әвын, к'яжан сәрк'арие ль цмаә'тед мь-
сылман дык'н. Вәки бсанә цмаә'та к'орда, кө жь алие
ван һ'өкәмәтада те зерандьне, гәрәк бона һ'әбандьне,
дәнге хвә бьбьр'ә у стөе хвә бәр зәфтчийа харкә, йане
жи дәст жь шәр'к'арийа мьлэтиейә-азадариңе бьк'шинә.
Әв фәнд у феләд сәрк'арә һьнә һ'өкәмәта Щәгәрхвин
р'ьнд фә'мкьрийә. Әв шыерәкә хвәда, йа бь сәривисара
„Әв чь мьсылманийә“, жь сәрк'арә ван һ'өкәмәта дьпьр-
сә, вәки әм бьранә у бь һ'әбандьна хвә мьсылманын,
чма әвана дәстура һинбуна зьмане де надьнә к'ор-
да, чма әв сәрк'ар мәшлсаса дәрһәда һ'әле цмаә'та
к'ордада нафькьрын у әве найнын бир.

Әв бьрайен мә мьсылман дәв жь мә бәрнадьн,
Фәй р'астә әм коланә, әв жь мәр'а әсйадьн.

Һәдде жли у һьдуде ысан дьхвазьн,
Ле дәстура зьмане мә жь мәр'а қәт надьн.

Ль мәшлсә әмин, наве һәр кәси дьбежың,
Ле әм дь бира ван найен, наве мә һьладьн.

Һын мә дык'н ә'рәб, у һын мә дык'н т'ьрк' у фарс,
Ле нә р'астә әм мьлэтәки хөрт у әк'радың.²⁵

Паше шаир we нете дьдә, вәки йа сәрәкә нә дин у
һ'әбандьнә, ле азайи у сәрбәстийа цмаә'танә, вәки мь-
лэте зеранди жь бын нире колоннализме дәрән.

Щәгәрхвин нвисарәд хвәда тьрсонәк һинә, әв жь
гыртые у пәйк'әтыне натьрсә. Шаир мерк'ими пьрса аза-
йе, пьрса шәр'к'арие датинә у бь хвә жи т'әви цмаә'те
бона шәр'к'арие щерга пешьнда дьчә. Мәзынайа Щәгәр-
хвин әвә, вәки әв бона ә'франдьнед хвәйә р'еволйу-
сион традиснаәд ә'франдьне шаире цмаә'та к'ордайә
пеш: Бекәс, Пирәмерд, һащн Қадьр К'ойн у ед майин
дьдә хәбьтандьне.

Бь ве йәкева жи поэзия Щәгәрхвин дьвә пәйһатйа
поэзия к'ордайә р'еволйуцион, йа кө бь ч'әқлед хвәва
к'урайа қбр'нада дьчә харе.

Пьрса ә'вльн, кө шаир дьдә цмаә'та хвә әвә: һ'әта
к'әнге цмаә'те ва бындәст бә, һ'әта кәнге әве „бын дәсте
дыжмын шәл у шәт у бе һоши“ ва бьнәлә, нә ахьр әв бу
һ'әзар сал, вәки әв нәхвашә („Т'а к'әнги нәхваш би“).
Бь готына шаир нишана бәдбәхтиә әв „шашьк у т'әр-
бут“—ын, ле нишана бындәстие „ч'ара р'әш у сәрп'оши“—йә.

К'өтәсийа ве шыера хвәйә бьч'укда Щәгәрхвин дь-
дә фә'мкьрыне, вәки нәхвашийа цмаә'та к'орда әв хә-
ва вейә „диллийә“, йа кө цмаә'т һыңгавтйә нвинна нәхвә-
шие. Пәйһатына ве шыере шыера „Мьлэте р'әбән“—ә. Шаир
ве шыереда диса һ'әле мьлэт тинә бира мә.

Мьлэте р'әбән қәт наби һ'ышйар,
Һ'әзар салә, кө тә майн бын бар.

²⁵ Бьһер'ә we к'ьт'ебе, р'уп'ела 164-а.

Р'эбан, п'эришан т'о майи бындэст,
Шыван у гаван, к'аркар у шотар,

П'аша у бэглэр, аг'а у м'охтар,
Мале т'а д'ыхн б'э зор у б'э дар.²⁶

Шэгэрхвинн нэ к'о т'эне н'але цмаэ'тейн г'ран д'кэ
бира we, ле бса жи д'ххазэ wэки эw зут'эрэке ж'э хэwa
хwэ н'эшиар бэ. Ле н'эшиарбун не н'ынд'кэ. Пэй н'эш-
йарбунер'а лэзмэ, wэки м'лэт б'ызанбэ к'ижан р'ер'а гэ-
рэке нэр'э.

Шаир цмаэ'тер'а нэ к'о бона т'ырсе, ле бона н'эшиар-
буне д'вежэ, wэки дор у бэре we „дэw у пир'эвок“ не-
w'ринэ, р'йа we д'жварэ, т'эw „шахур у з'нар“-ын, т'эw
стри у д'р'инэ. Чава т'эми, Шэгэрхвинн лэве цмаэ'та
к'ордайэ шэр'к'арр'а д'ве, wэки эwана гэрэке „нэтырсын
дew у д'жwари“, у сэрэ wан нэйара мина сэрэ мэр'а
„техын бын лынган“. Шэгэрхвинн эшкэрэ газйа шэр'к'а-
рие д'кэ, wэки „Р'эши, б'э хwэши бенэ г'оһартын“, к'о
„хwэши“ бона цмаэ'та хэбат'кара бэ, ле „р'эши“ бона
нэйаре цмаэ'тер'а.

Лан'э эм бежын, wэки нава э'франд'нед хwэда Шэ-
гэрхвинн т'о шара хwэ ж'э цмаэ'те ш'бда нак, ф'р'не
орт'а хwэ у лэве цмаэ'тейэ шэр'к'арда данайнэ.

Н'але цмаэ'те, н'але шаирэ, бэхте we, бэхте wийэ,
р'йа we, р'йа Шэгэрхвиннэ, аwa бона we йэке жи хwэн-
дэван шьеред Шэгэрхвиннда т'эме р'асти хэбэре wa те:
„р'еч'а мэ“, „н'але мэ“, „бэхте мэ“ у хэбэред майин.
Нава шьера хwэйэ „Эй к'орд ж'э хэw р'абэ“ Шэгэрхвинн
диса гази цмаэ'те д'кэ, wэки эw ж'э хэwe р'абэ. Шаир
шэр'к'арийа цмаэ'та к'ордайэ азадариэ шэр'к'арийа
цмаэ'тед д'нейэ бындэстр'а д'дэ г'редане:

Ч'аве хwэ wэкэ, сэрэ хwэ р'акэ, дэма тэйэ бэс,
Д'э навбара мэдэ ш'энг у к'оштын у нэwарэ.²⁷

Шэгэрхвинн шэр'к'арийа цмаэ'та к'ордайэ проин, ча-
wa хэлэqэкэ зыншира т'эмаминйа шэр'к'арийа цмаэ'те
к'орд н'эсаб д'кэ. Эw борше хwэ н'эсаб д'кэ цмаэ'те-
р'а бежэ ч'ыка эw к'ийэ, хwэйэ ч'э qэwатейэ у ч'э д'карэ
бона станд'на азайи у сэрбэстийа хwэ б'кэ („Эй к'орд
ч'э кэси т'о“, „Нэр чэнд т'о навдари нэй к'орд“).

Эй к'орде к'о навдари д'бын дэсте нэйаран ч'э кэси т'о?
Wэк шере г'редайи б'э зыншире д'э qэйд у qэфэси т'о,
Сэд салэ д'э бын дэсте нэйаран к'о фиканан д'р'оси т'о,
Дэм нат, wэрэ майдане, ч'р'а бей'эwас у дэнг у н'эси т'о.

Эй к'орд, т'о б'ызанэ к'о шинан нэр дэм у дорэ,
Сэрбэст у аzaди б'ызан к'отэк у зорэ,
Зоншире ж'э гэрден б'ышкин, зу wэрэ майдан,
Иди т'о мэтырсе пышт у б'ра Лэшкэре Сорэ.

Wэк лат' у з'нари, л'э тэ баране бэла те у д'бари,
Моран у к'олан г'эртэйэ сэр, майэ т'о wэр бын р'эш у тари,
Баһоз у с'тэм г'омг'омэ һавир тэ д'бари б'э нэйари,
Сэр дан'йэ бэр л'ынге нэйаран у д'налы у д'зари.

Эй к'орд, т'о б'ызанэ, к'о шинан нэр дэм у дорэ,
Сэрбэсти у аzaди б'ызан к'отэк у зорэ,
Зоншире ж'э гэрден б'ышкин, зу wэрэ майдан,
Иди т'о мэтырсе пышт у б'ра Лэшкэре Сорэ.

²⁶ Б'ыһер'э we к'ы'эбе, р'уп'эла 22-а.

²⁷ Б'ыһер'э we к'ы'эбе, р'уп'эла 26-а.

Дэрийе низама қашэри п'елдайэ ль сэр тэ бь хэрти,
Эншире низама т'эг'ари ээнде тэ п'ечан у т'о гьрти,
Чэнд сал бь нэзани т'о ль сэр хэв дь ви арида бьхэрти,
Сэр хьлдэ жь хэв шэрмэ жь бона тэр'а эв х'ышки у сьрни.²⁸

Шэгэрхвин т'эмамийа э'мре хвэда бэр ч'э'ве хвэ дитийэ, вэки „мэзыне к'орда“ бона х'але бэлэн-газа, бона цмаэ'та хэбатк'ар т'о тышт нэкьрына. Шэр-к'арийа бона хвэшкьрына х'але цмаэ'те дури фькьра дэвлэмэнданэ у бадихэва нинэ, вэки Шэгэрхвин бона ван мэриа шьеред хвэда бь эк'с хэбэра „мэзын“, ле бона мэрие хэбатк'ар хэбэра „хурык“ дьдэ хэбате. Шьера хвэйа сала 1945-а нэшьрубуйида „хэкэ мэзын р'анэбын эме хур р'абьн“, шаир ве нете пешда дьк'шинэ, ко бона х'але хвэйи ироин у бона э'мре хвэйи сьбе цмаэ'т бь хвэ гэрэке бьфькьрэ, чьмки хэр т'эне эв дькарэ бона дэстанина изьнед хвэйа мэрьвайе р'абэ у бьк'эвэ нава шэр'е азадарие.

Шэгэрхвин э'франдьнед хвэда, чава шаирэки пьрсед сэйасэтиедэ шараза, р'аст ф'эм кьрийэ нет у мэрамед дэвлэтэд Йевопайеэ империалистие у гьрэ-гьре к'орда. Эв дьвнисэ:

Ле хькумэтен Йевропа жь мэр'а дэстур надын,
Да эм бьгэр'ин ль К'ордастан, вэк фэлэка дэв-вар.

Эм шане хвэ дьдын, қэт т'эрка К'ордстане надын,
Лэвра п'эр' хвэшэ дэшт у нэвал у ч'эйа у зьнар.

Хэми г'ёл у йасэмин у бэнэфш у р'инан,
Гинцас у гьри у мышмыш у хэм хьнар.

Дэрия у гэххэр у к'имья у газ, каниен нефт,
Аш у ави у бьстан у зэви у мерг у р'обар.²⁹

²⁸ Бьнхер'э ве к'ьт'ебе, р'уп'ела 56-а.

²⁹ Ceger Xwin, diwana ewil, Şam, 1945, rûp'ela 35-а.

Шэгэрхвин бь р'еалисти шькьле „мэзына“ нишан дьдэ, ед ко т'эме харьна бьрышц дьхьын у дь бьршада бал „зэри у гэххран“ р'адьзен, ле „хурык“ дь нава „ч'ала бежэн“-да, ко алик мьришк, к'уз, ньвин у фьрацын, бал зар'ед хвэйа п'ехас у тэ'зи дьжин. Ава бона чь Шэгэрхвин дьве:

Баса, эгэр хун мэзын р'анэбын эме хур р'абьн,
Жь бэрэда мэзынан шур авет, бьч'укан да дар.³⁰

Шаир газин цмаэ'те дькэ, вэки эв ч'э'ве хвэ вэкэ у бьвынэ чька чава „карване бьрати вэдьбарьн“, у бьра эв т'ощара хэме нэк'шинэ, хэрге „чэнд сэгэ бет'ор'э ль пэй ван дьқор'ын“. „Карване бьратие“ эв шэр'к'арийа цмаэ'тед бьндэстэ, йе ко р'абунэ у ала азайа цмаэ'та хвэ хьлданэ дэсте хвэ. Шэгэрхвин дьл дьдэ цмаэ'та хвэ, вэки эв т'эме сэрххэ бэ у т'о щара гёманбьр' нэбэ, вэки „Р'онаһи у тари у шэв у р'ож ве дь пэй хэвр'а дьбарьн“.

Шьера „хэр чэнд т'о навдари хэй к'орд“-да Шэгэрхвин дьве, вэки чьқас жи к'орд навдар бэ, ле жер'а шэрмэ, ко х'эму цмаэ'т р'абунэ шэр'к'арие у хьнэк жь вана бунэ хвэйа „ала у сэрэ“ хвэ у хэр т'эне к'ордын, ко дьнеда „бе кьр у кер“-ын.

П'эр' шэрмэ, ко эв ав у ч'йа кание пэтрөл,
Т'эв йе тэ бын, ле хэр т'о мыса дэст бь қалер би.

П'эр' шэрмэ, вэлате тэ х'эми шах у бьльнд би,
Бьн дэсте нэйар хэр вэхэ сэрп'ел у ль жер би.

Накэс бь тэ бунэ хэми бангер у хвэди гёнд,
Т'а к'энгй бь ви р'энгй хвэиди тэврык у бер би?³¹

³⁰ Бьнхер'э ве к'ьт'ебе, р'уп'ела 36-а.

Джмын к'этыё баг' у сара дьлхвэш у р'угэш,
Т'а к'эги ль сар дэрд у кблан п'алвэди, гер' би?

Дэсте хвэ вэмалэ, кб тб сэрбэсти дьхвэзи,
Ле дьве кб бь хвэ вэк шере ль зозан у зьер би.

Найа тэ һэби да нэк'эви давьке зьһнар,
Мэйдан жь тэр'а тэнтэ, дьве жирэк у фер би.

Чалак у сьвар гэр тб ль мэйдане бьбази,
Ч'аве хвэ вэк һэр кэсе пашмере сьвер би.

Мале хвэ у щане хвэ бьдэ һэр эвэ р'умэт,
Ле гэр тб һэди һэр вэһэ бьн қамчи у дер би.

Гэр бьмри ль ве р'еда хвэди нав у нишан би,
Қббба кб ль сэр тэ мэзын у садэ жь зер' би...³¹

Сал тен сала дэрбаздьбьн, дэвран тенэ гбһас-
тыне, сьлсьлэте т'эзэ пешда тен, ле дэрд у коле К'бр-
дстане жь дьле эвлэде к'брд, е кб бьн нире бьндэстиеда
дызерьн, т'б шара дэрнае.

Р'эўйе вэлэте дэрэкэ, е кб чуно К'брдстане, бэр
ч'э'ве хвэ щмаэ'та к'брдайэ хэбатк'ар дитьнэ у т'ме
дэрһақа веда бь пэсын хэбарданэ. Вана готийэ, вэкп
зар'е к'брда һе жь ч'уктийа хвэда жь азайе һ'эзкьрьнэ.
Пьрса азайе р'асти жи т'ме пьрсэкэ лапэ фэрз буйэ
бона щмаэ'та к'брда. Зар'е wan һе жь ч'уктийа хвэда
дэрһақа шэр'к'арийа к'брдайэ азадариёэ мэзында бь-
һистьнэ у бэр ч'э'ве хвэ жи эв қэвьмандьн дитьнэ.
Хенжь дитьна кб зар'а дитийэ мэзына бьч'укед хвэр'а,
хорт у қизед гьһиштир'а мэ'һня бэлэнгазийа, бьндэстийа
щмаэ'та хвэ шыро вэдькьр. Б'һсан Нури коvara „Р'она-

һи“-да ва дьывисэ: „Lawo! Тб дьзани чьр'а эм һэв на-
биньн, чьр'а аха мэ р'эшэ, эсмане мэ тарийэ?

Эфритан пешйа р'онайе гьртйэ.

Lawo, тб дьзани чьр'а эм һькарьн һьлмэкэ р'эһ'эт
бьк'ешьн. Эм дьфэтьсын, дэнге мэ дэрнак'эва, дэст у п'е
мэ нальпэ. Дешьн ль сэр синге мэ р'уһьштёна.

Чьр'а р'уйе мын зур буйэ? Р'астэ, эм һэв дьбиньн.
Р'ож дэрк'эти, таве ль э'рде дайэ, гбл у сосьнан һэр дэр
хэмьландйа. Вэде эва р'онайа кб эз дьбежым, нэ эвэ“.
„...Эре, lawo, эре, эве таве дьбежым, кб тарйа қр'уна
дьлен к'брданр'а р'акьри, ч'аве дьлар'а р'онаи дабу, т'о-
хьме к'һин у һэйартйа һэв, кб дьжмынен мэ ль ве тарйа
дылда чанди, һэвдөр'а кбштын дьдан у ль гэл хунен п'ак,
к'брден шаһьл у бехэмбэр ашур чедькьр, хьмен у һьса-
рен к'охькен шалал у шэбэр'утен хвэ мыһкэм у бьһнд
дькьрьн, хбшкано!

Lawo! Эв р'ор'а дьбежым, кб бона һэландьн у һур-
һур кьрьна зэнщирен зьлм у дьле дэст у п'эйн к'брд
һэлэти, дэма тэвафа қэбрен шэһидан ен бе кел, шэһиден
дил у мылэт хварн э'рде бубу. Ль нав ченгален деш у
эфритан гьрьфтар буйэ“.³²

Мэрвь қэй т'ьре пэйһатьна ве мқале эв шыра Шэ-
гэрхвинэ бь сэривисара „Меранэ р'абьн хортен К'бр-
дстан“-э, һа кб бь дьләки шэват һатйэ нвисар. Ве шы-
ра хвэда шаир К'брдстане чава қизэкэ бэдэв һ'эсаб дь-
кэ, намуса к'ижане намуса һэр хортэки к'брдэ.

Ава бона чь һэр хортэк, һэр зьламэк бона намуса
ве қизе һазьрэ э'мре хвэ жи бьдэ, һэр т'эне намуса ве бь
зйарэти бе хайкьрьне.

К'ур, к'ур мэ нэлэ эм т'ав бьрьштын,

Қбрбан мэтэр'сэ ва эм гьһьштын,

Һан де тэ бырын һан бенэ кбштын.

³¹ Ceger Xwin, Sewra azadi, diwana duda, Şam, 1954, rûp'êla 21-a.

³² Kovara „Ronahi“, hejimarâ 28, Şam, 1945, rûp'êla 17-a.

Намусэ р'абын хортен К'ордыстан,
Дыжмын т'эв гыргын эв баг' у бостан.

Сонда мэ хвина Сэнд у Qазн,
Н'этта бь зоре тб мын нэхвази,
Эз де быналым нэвар у гази.

Намусэ р'абын хортен К'ордыстан,
Дыжмын т'эв гыргын эв баг' у бостан.³³

Шэгэрхвин, чава дэнгбеже дэрд у көле шмаэ'та к'орда, чава шапге шейп р'еволуисиони-шэр'к'ар борше хвэйи н'имли н'эсаб дыкэ, вэки дэрнэца шэр'к'арийа шмаэ'та к'ордайэ салед дэрбазбуйида шмаэ'тер'а шровэ-кэ. Арманца Шэгэрхвин эвэ, вэки шмаэ'та к'орда бо-на фэ'мкырна нет у мэрэмед шэр'к'арийа хвэйэ иронн гэрэке бса жи бзыанбэ т'арица шэр'к'арийа хвэйэ п'эр'-фөр'нэ мқабыли дыжмыне дэр у һөндөр'.

Сала 1925-а К'ордстана Турк'наеда бь сэрк'арийа Шех Сөид усян дэст пе бу. Эве усяне гэлэ гөнд у бажар'е К'ордстане гыртбу: Харпут, Диарбэк'эр, Хозат, Дерсьм, Маназкерт. Н'өкөмөта Турк'нае бь комөкдарни-я Франсиае эскэр мқабыли усянвана р'акыр. Вана гө-лэ гөнд у бажер'ед к'орда шөвътандын, гөлэ-гөлэ бьнэ-лийе ам у т'ам данэ бэр гөлла, дарда кырын. Н'өкөмөта Турк'наер'а лэв hat we усяне бь'ыншыр'инэ. 28-е нйуне сала 1925-а мөйдана бажар'е Диарбэк'ьреда пен-ци у се сэрк'аре усяне: Шех Сөид, Халыт бей у нэва-лед ванэ майин натынэ дардакырын. Ле бь дардакырна сэрэке усянева н'өкөмөта Турк'нае неса нэбу. Эве бь н'эзара бьнэлие к'орд сыргун кыр, гөлэк жи гырт у н'эбсханада көшт.

Эве қәўымандьна, ғыран н'өкөми сэр р'өһ'е Шэгэр-хвин кыр, чьмки эви эв н'эму қәт'эл бэр ч'эве хвэ дит. Шьера Шэгэрхвиннэ э'wлын, кө дэрнэца ве усяне-данэ эв шьера „Т'эрица Шех Сөиде р'өһ'мәти“-йә:

Сала н'эзар у се сэд һәм чыл у чаре һыщри, Р'абу жь нав мэ к'орда н'ашайе т'эхте Хбсро. Эв Р'өстәме заманэ, бәһраме мылк' у дәвләт, Се чар мәһен бьһаре т'ьрк'ан дь гәл ви шәр' бу. Чәнд қәймәқам у вали гыргын дь we бьһаре, Т'ьрк'а дыкырна газн, аман жь дәсте к'ордо. Заза вәки пылынган бь дар у шур у копан, Бәре хвэ данэ т'ьрк'ан, газн кырын эро-ро! Бь сунд у соз пәйман р'абун дь гәл ви шаһи, Бь дәнг у қир у һалан, эриш дыбьнэ т'ьрк'о, Дәнге т'ьфьнг у топан ғына сәмайе бани. Хвин бу р'әван жь хортан Заб у Фәрат у чо, чо. һындк жь к'орде нэзан хани дыбун дь дыда, Бәргил у бәд у сәрсәм, мәшһурэ һаве Qасо. Р'абун дь бь ви шаһи вәк пылынган дычун һәв, Т'ьрк'е мэ буйнэ дәвләт, вәк дәвләта һалако. Ван Шех Сөид әфәнди гыргын дь шәжнэ р'өжи, Гәллә мәзин дь гәл ви хысты шәристе һаро. Мәлла у шех у бәгләр, көштын сәре дь вана, Ль бэр т'ьфьнг у топан манәнди тог у к'ашо Пир у шыван ү буқан бьскен дь р'әш қбсәндын, Ван шәнг у шохәқамәт, абру һылап у р'ур'о. Гази дыкырна Иәздан, һарәб хвәдо тб зани, Әм манэ жар у мәһрум, бе мал у мер у зар'о. Сәд шаһ у бәгләр у мир, көштын жь мә һәйара, Намус нәма бь шәрәк, бо шәхәкане бәдго.³⁴

³³ Ceger Xwin, Sewra azadi, diwana duda, Şam, 1954, rûp'êlê 11—12-a.

³⁴ Ceger Xwin, diwana êwil, Şam, 1945, rûp'êla 26-a.

Щэгэрхвин вэхтеда гэлэки бь шэр'к'арийа Шех Сэнд-
пе һ'эжмэк'ар мабу, ле чахе эв усйан һатэ т'эр'бандь-
пе шаире шаһль гэлэки бэр хвэ к'этийэ. Чава бь хвэ
нвисийэ, we һене дэрде ви п'эр'гыран буйэ у жы һардэ
ч'э'ве ви вэкэ ава ч'эме Забе у Дышле хун к'эшийэ.

Сала 1945-а, чахе Эскэре Советие Алмания фашистие
һ'ынщыр'анд, шэр'к'арийа шмаэ'та к'брдайэ азадариэ
Иране у Ирақеда гөр' бу.

22-е йанваре сала 1946-а бажар'е Меһабадеда швата
К'брдстана Иранейэ мьлэтиэ шара э'мльн дэрһэда т'эш-
кил кьрына р'еспублика К'брдстанейэ Демократиеда
э'ламкыр. Шэр'к'арийа шмаэ'та К'брдстана Иране гь-
һиштэ мэрэме хвэ. Зутьрэке бона һьланина нэхвэнд-
тиэ у пашдамайинтиэ мэщал һатьнэ сазкьрыне. Шма-
э'та к'брда дэст бь жийина хвэйэ т'эзэ кыр.

Ле тэ вэрэ бьһер'э, вэки эв жийина, кэ шмаэ'та
к'брда дэстие кьрбу хвэши һ'өкөмэта Иранейэ р'еаксион
нэдьһат у эве р'еспублика Меһабаде бь қəwата эскэр
да һьланине. Ви шөхөлида к'омэкэкэ п'эр' мэзын данэ
Иране империалистед Англияе у Америкае.

10-е декабре, сала 1946-а эскэре һ'өкөмэта Иране бь
э'мьре Кавам-Эс-Салт'ане һ'шуми сэр Адрбешан у
К'брдстана Иране кьрын. Эвана бь танк, т'оп у фьр'нда
агыр-алав у гөллэ сэр бьнэлиэ гөнд у бажар'ед э'дылида
барандын.

31-е марте, сала 1947-а бажар'е Меһабадеда бь сэр-
к'арийа генерале Америкае Шварскопф һэрсэ сэрк'аре
һ'өкөмэта К'брдстана Иранейэ Демократие Мэһ'мэд Қаз-
и, Сәид Қази у Сәдр Қази жы алиэ һ'өкөмэта Иранейэ
р'еаксион һатьнэ дардакьрыне.

Пой т'эр'бандьна қәйдэ-қануне демократие К'брд-
стана Иранеда у көштына сэрк'аре р'еспублика Меһабаде
гэлэки дьле Щэгэрхвин эшйа. Шаир шыера хвэ „Дь би-
ранина Қадии Мьһ'эмэд“ дьнвисэ, к'ижанеда дэрһэда
шэр'к'арийа к'брде К'брдстана Иране гьли дькэ.

Хаки К'брдстан бь қөрбан, п'эр' шыван у пафьжи,
Хвин р'эжандын п'эр' көр'ен та ва ль һэр али р'эжи,
Мьлэте к'брд т'а кэ саг'э эв жы ве р'е нагэр'и,
Афэри, афэри,
Қадии Мьһ'эмэд афэри.

Эв нэ шэрмэ тенэ көштын эм дь р'еч'а пешк'этын,
Да Труман заньби эм хвэш нижад у мьлэтын,
Де бькин эм т'эм бь шир'а дьжмьнайн, бэрбэри,
Афэри, афэри,
Қадии Мьһ'эмэд афэри.

Қөмбара зэра атоми зэрэйэк набын жы дьл,
Сэр хвэ на жи мьлэте к'брд т'а кэ эв зэншир ль мьл,
Кэс бь лавлав у бь дилэк ви бэри набын сэри
Афэри, афэри,
Қадии Мьһ'эмэд афэри.

Эй Труман көштына Қадии Мьһ'эмэд к'а чьйэ?
Қэй эдалэт т'эм мьсайэ, һ'өкөме димократийэ,
Ле бь көштын у бь зындан мьлэте к'брд намьри.
Афэри, афэри,
Қадии Мьһ'эмэд афэри.³⁵

Чахе К'брдстана Иранеда бона азайе у сэрбөстие хун
дьһатэ р'етьне, һэма ви чахи жи К'брдстана Ирақеда
шмаэ'та к'брдайэ азайин'из бь сэрк'арийа Мьстэфэ
Барзани р'абубу шэр'ариэ. Һ'өкөмэта Ирақе бь
сэрк'арийа Нури Сәид миһа һ'өкөмэта Иране т'оп у
танк, фьр'ндэ шандэ мқабьли к'брда. Эви жи миһа һ'ө-
көмэта Кавам-Эс-Салт'ане һэр дэра дарэ дараг'аше нь-
кандьбу у лавед шмаэ'та к'брдайэ шэ'р'кар дарда дь-
кыр.

³⁵ Ceger Xwin, Sewra azadi, diwana duda, Şam, 1954, rûp'ela 181-ê.

Се зар'ок хwәш тен, бь дэнг у qер'ин,
Дэнге П'аршанг, П'ари у Шерин,

К'ани баве мэ, Р'бстэме майдан?

Бьжи К'ордыстан, бьжи К'ордыстан!

Нестьрен ван тен дэстен ван бьлинд,
Р'е мында кьрнэ нэ бажар' нэ гонд,

К'а батле мамаш, Р'бстэме майдан?

Бьжи К'ордыстан, бьжи К'ордыстан!

Сәре ван гәвар, п'йен ван тәзи,

Бь дэнгәки зиз т'эв дыкы газы.

К'а батле мамаш Р'бстэме майдан?

Бьжи К'ордыстан, бьжи К'ордыстан!

Мын дәсте ван гьрт гәло хун к'инэ?

Го, ам чь бежын һәрсе севина.

К'а батле мамаш Р'бстэме майдан?

Бьжи К'ордыстан, бьжи К'ордыстан!

Һәр се р'евина, ле р'е нэзанын,

Баве мэ кюштын, ам бе хwәданын.

К'а батле мамаш Р'бстэме майдан?

Бьжи К'ордыстан, бьжи К'ордыстан.

Гава wәр готын дьле мын к'әли,

Дэнге мын дагырт, нәвал у гәли.

К'а батле мамаш Р'бстэме майдан?

Бьжи К'ордыстан, бьжи К'ордыстан.

Мын кьрнэ һәмбез һәр се п'аришан,

Дэнге мэ бу - йок qер'ин у гьриан,

К'а батле мамаш Р'бстэме майдан?

Бьжи К'ордыстан, бьжи К'ордыстан! ³⁶

Салә шәр'е һ'әмдһыйәйә дөдә Шәгәрхвин дәрһәқә шәһид у шәр'әре шмаә'та к'ордада шьерәкә дьреж бь сәрнвисара „Шәһнама шәһидан“ дьнвисә. Бона нета ве

³⁶ Бьһер'ә we к'ьт'ебе, р'уп'ела 172-а.

шьере бьһнижә һәр хwәндәванәки, һәр гондики, шаир шьера хwә бь шур'е нвисарейә дһа сьвьк у бь зьманәки фәр'һ' дьнвисә. Әв нава 196 р'езида наве 42 мерхасе шмаә'та к'орда дьдә, ед ко ә'мре хwә бона азайа к'орда у К'ордстане данә. Шаир ван мерхаса чавә әвләде шмаә'та к'ордайә һәрә һ'зькьри һ'әсаб дькә.

Бәр ч'әве хwәндәванар'а тен у дәрбаз дьбьн шыкле Халът бәг,³⁷ Фуад бәг,³⁸ К'әмал Фәwзи, Усьф Зьйа. Салһ' бәге һинне, һаши Әхти, Әвдълqадьре шех жь Нехрьие (көр'е шех Обейдуллаһ) у ед майин. Шәгәр-хвин нава шьера хwәда ван ә'гит у шәһиде мерхаср'а дәрһәқә һ'але К'ордстанедә гьли дькә.

Дьло бәс, бәс, хәлас набьн б'барат,
Һ'әзар р'әһ'мәт ль зозане Әрарат.

Һәнә теда шәһид у шех у г'әзи,
Нә wәк шех у шәһидане мәшәзи.

Бәле, сонде дьхьwьн шарәк бь лаләш,
Бь зардәшт у бь р'ож, һәйв у ат'әш.

³⁷ Сала 1925-а, маһа февралә ль Түрк'наеда бь сәрк'арийа полковник Халът бей, ко сәрәке qәбили Шибрала бу, усйана к'орда мqабьли һ'әкәмәта Түрк'наейә р'еаксион дәст не бу. Усйавана дә'wа К'ордстана аза дькьр. Wана дин кьрьбу мә'на шәр'к'арийа хwә. Ле р'әсти әв шәр'к'ари, шәр'к'арийа шмаә'та к'орда бу мqабьли зор-дәстие у нәһәдие.

³⁸ Фуад бәг, т'әвк'әре шәр'к'арийа Шех Сәид буйә. Судеда сә-рәке we шәр'к'арийе бона сазкьрына К'ордстана аза дьһатынә гонә-к'ар кьрын. Бона наскьрына Фуад бәг, бәсә ам хәбәрдана һанә кюрт, һа ко ор'га qазы у Фуад бәгдә qәwьмийә биньнә бир. Qазы жь Фуад бәг дьһьрсә, дьве тә чьма сәрхwәбуна К'ордстане дьхwәзи, нә тә хwәндьна хwә ль Түрк'нае стандартийә у бь хwә бь змане тьрк'и хә-бәр дьди. Фуад бәг дьвжә „Әз сәрхwәбуна К'ордстане дьхwәзьм чьмки аз к'ордьм у аз wәт'әжә хwә аза дьхwәзьм бьвниьм. Н'әта ко сәһбә Түрк'а К'ордстане бә, пьрсә к'орда т'б шара сафи нәбә“.

Бь Әһрәман, бь Ёһрмьзгаһ у Йәздан,
Шыйар бунә бәләнгазен дь к'ёрдан.

Т'ьвынг чуйә, ньһо дор һатә һамә,
Хәһа шерин ль ч'әве мә һ'әрамә.

Бьһер'һи һун ль зозан у дыйара,
Һәми сорын кь бәр хуина әзара.

К'әч' у дөхт у шыван у қиз у буқан,
Жь дәрде мә к'әтын р'әнге п'әп'уқан.

Нә бәс кәшти әвын, ле әм нәнасыи,
Дь Горанда, ль Лоранда чьқасыи,

Жь ван дурьм, һәки корьм дь тари,
Һ'әзар р'әһмәт ль гор'на ван бьбарии.

Бәле р'ожа кә кәшти чун Һәфәтә,
Чь хуәш р'әжә һәки шәжһа Һәләтә.

Жь Һе р'әжә шәгәрхвин у шәгәрсоз,
Бь қөрбана Һә бьм ида Һә пироз.³⁹

Шәгәрхвин нава шыера хуәйә „Дә бығри ль сәр т'аш
у сәра“—да гази дьле хуә дькә, һәки әһ ль к'әнаре ч'әме
Амәде р'унә сәргәрдан, ч'әве хуә р'әнд вәкә у Һәләте
к'өрда т'әмашәкә. Нә ахьр ва ль бажар'е Амедиәда чәнд
дарә дараг'аше чекьрнә, шындие зазан дальқандинә.
Шәгәрхвин гәһдарийа хуәндәвана диса дьдә сәр кәштын
у дардакьрһна мерхасә к'өрд, е кә мқабьли дьжмьне дәр
у һөндөр' шәр'к'ари бой азаи у хуәшбәхтиһа шма'әта

³⁹ Ceger Xwin, diwana èwil, Şam, 1945, rûp'êla 55—56-а.

к'өрд кьрһнә. Шаһр дьнвисә, Һәки ль алики дарә дараг'а-
шенә, „Ль алики т'аш у т'әйләсан бехуәдинә“, „Ль али-
ки к'олосен кәвәж к'әтынә бын лыган“ у жь дьле хуәр'а
дьвежә, һәки әһ быра жь бәрһийа хуә дәзмаләке дәрхә у
Һесре, кә миһа тә'вийа баране жь ч'әве Һи дьбарьн па-
фьжкә. Дьл быра гәһе хуә бьдә сәр Һи дәнг, кә жь дур-
ва те дьгьһижә Һи, дәнге мере мерхас, һәки бәри дар-
дакьрһне дьвен: „Дәр бьжи К'өрдстан“.

Дә бығри бь дәнге хуәе зиз т'әм бькә гази,
Әй Амәд, т'а к'әнге бьжи тә бь ван кәл у дәрдан.

Вәк тә хунхарьн Ағыри у Дерсым у Сасун т'әв,
Вәк тә дьлжарьн Төр у Бәхт у Барзан.

Вәк тә бьидәстыи ч'әйайен Шынгал у Һәмрин,
Вәк тә р'әш гьредайә Сафин у Гьрде Сәйван,

Дә бығри у быһалә әй шарә Амәд, әй хуһнхвар,
Дә бығри ль сәр т'аш у сәра у т'әхте Мәрван.

Ах бырано, әз һәхуашьм, һәхуаше Һәләте хуә,
Дәрде мын жана зьравә, сәрхуәбун дәрман.⁴⁰

Хенж ван шыера, Шәгәрхвин бәа жи поэмәкә мәзыи
дәрһәда Салаһеддине Әйубида бь сәривисара „Тариха
Сәлт'ан Сьлаһеддине к'өрд“ нвисийә. Шәгәрхвин әве
поэма хуәда бь фькьр у мталә хуә дьчә һәйло зәмане
бөһдори, бәрбь қөр'на XII-а, чахе Салаһеддине нав у
дәнг, кә ә'сле хуәда к'өрд бу, Р'оһьләта Незик у Орт'а-
да сәрк'ари ль шәр'е мқабьли хачп'арезе зәфтчи дькьр
у навәки һәмьр хуәр'а қазанц кьр. Шаһр хуәндәва-

⁴⁰ Бьһер'ә Һе к'әт'ебе, р'ун'ела 33-һа.

кõ т'еме хвэ дьднэ бэр чэтнайа у эв чэтынайа алт' дь-
льн, гэлэки незикн р'õн'е Щэгэрхвиннй.

Шаир пешдачуйн у вэгõнастьна э'мър т'еме шаһь-
лада дьвиннэ. Эв жи хвэ т'еме шаһьл һ'эсав дькэ, ван-
р'а т'эвайн бона шõхõле һэқие р'адьбэ шэр'к'арне.

Пэй к'õтабуна шэр'е һ'эмднйаейн дõда, сала
1951-е бажар'е Бер'линеда,кõ вэхтэке п'эйт'эхте Алма-
нна нитлерне бу, мьһрэщана шаһьла у хвõндк'арайэ
ссыа дэрбаз бу. Эве мьһрэщане дьле Щэгэрхвинда
шабунакэ п'ър' мэзын пешда ани, чьмки п'эйт'эхте Алма-
нна фашистийэ бэрета нһа мьһрэщана шаһьла у
хвõндк'ара бона хвэйкьрына э'длайе т'эмаминйа днйае
дэрбаз дьбу. Эва йэка р'асти жи қэуьмандьнэкэ нэбиннайэ
бу у шаир шьерэкэ хвэ п'ешк'ешн ве қэуьмандьне кьр-
нав жи „Мьһрэщана Бер'лине“ данн.

Щэгэрхвин ве шьера хвэда диса т'эви шаһьланэ.
диса т'эви хорт у қизед днйаейэ, кõ ве деме Бер'лине-
да бэрэв бунэ бона һэвр'ахэбэрдана, бона қса-достие у
быратие. Шаир нькарэ шабуна хвэ вэньерэ, эв нькарэ
қэлэма хвэ зэвткэ у дьнвисэ:

Һэр'ын мьһрэщан, мьһрэщана хвэш,
Дэсте һэв быгрын шьван у к'элэш,
Һьнди у чини, э'рэб у һ'эбэш,
Һэмн быбын йөк, чь гэвр у чь р'эш.
Һэй кэч'ен шьван, вэй хортен шьван,
Херхвэзен шьһан һэр'ын мьһрэщан.⁴³

Щэгэрхвин гази т'эмаминйа шаһьле днйае дькэ, вэ-
ки эвана Бер'линеда быпьсын чька жь шер' чь хер те.
Щэгэрхвин шаһьла т'эва гази Бер'лине дькэ, вэки эва-
на һэвр'а „бежн дэрд у кõлен хвэ“, вэки быкын йэж

Һэмн бир у дьлен хвэ у гõһнэдн нэ деме хвэ, нэ жи
р'энтге хвэ, чьмки лэзмэ, кõ эвана т'эвайн мьл бьдн
мьле һэв у шэр'к'арне быкын бона э'длайа т'эмаминйа
днйае.

Шаире к'õрда бь хвэ ве деме дури ван шаһьла бу,
ле бь р'õн' у щан т'эви ван бу, эв жь вэлэте хвэйи дур,
кõ жер'а бубу мина һ'эбсе, т'эмина дьда шаһьла у дьго:

Быбын йөк һ'эмн зана у р'эбэн,
Бышкень қэйд у занщир у кэпан,

Һэр'ын дьл бь кõл, вэрын р'у бь к'эн,
Эй вэфде сэлэм, вэй вэфде вэт'эн,

Һэй хортен шьван, һэй кэч'ен шьван,
Херхвэзен шьһан һэр'ын мьһрэщан.⁴⁴

Нава э'франднйед Щэгэрхвинда, кõ эви п'ешк'ешн
э'длайе, пьсамтие у быратие кьрына шьерд: „Эм шэр'
нахвэзын“, „Хортен демократ, кэч'ен демократ“ щики
ланг дьгрын. Шьера „Эм шэр' нахвэзын“—да Щэгэр-
хвин нэ т'эне пьрса э'длайе, пьсамтие у братие
пешда дьк'ышина, ле эв бса жи пьрса азайа мьлэтэд
бындэст пешда дьк'ышина, е кõ һ'эта нһа бьн нире коло-
ниализмеда сэрбэстийа хвэ дэст наннинэ.

Пэй шэр'е һ'эмднйаейн дõда, чахе дэве бырине
быриндара т'эзэ дьһатьнэ һэв, чахе т'эзэ агьре шер' дь-
тэмьри, 27-е ийуне сала 1950-н эскэре Америкае т'эви
эскэред клика Ли-Син-Манэ р'еаксион һ'õшуми сэр Ко-
рея Демократие кьрын у ль вьра дэст бь шэр' бу. Эве
қэуьмандьне дьле Щэгэрхвинни мэрьвһ'эз гэлэки эшанд.

⁴³ Бьһер'э ве к'ьт'ебе, р'ун'ела 66-а.

⁴⁴ Бьһер'э ве к'ьт'ебе, р'ун'ела 67-а.

Дыле ми дһа шәуыти, чәхе әв пе һ'әсиа, вәки һ'әкәмәта
Т'урк'наейә р'еаксион, нәк т'әне зыламе т'ьрк', ле бәса жи
хорте к'өрдә шаһыл т'әзә сьмел хьидайи дыши-
нә дәшта шәр'е Корәе. Шаир гәләки бәр хвә дь-
к'әвә, чьмки вәлате к'өрдә „Һе майә бәр дәстан“ у шаи-
ре навудәнг нава шыера хвәйә „Нәчһи шәр'е Қорә“ нә
кө т'әне гази к'өрдә шаһыл, ле бәса жи гази шаһыле мь-
ләтед майин дькә, вәки „дәсте дьжмын жекьн“ у „нә-
чһи шәр'е Қорә“.

Шәгәрхвин, чәва дәнгбеже әдлае, чәва дәнгбеже
псыманти у бьратиә цмаә'та борше хвәйә әсли һ'әсав
дыкә, бәса жи дәрһәдә шәр'к'арийа ван цмаә'тада бьнви-
сә, ед кө бона сәрбәстийа хвә хуне дьр'ежһи. Шәгәр-
хвин жь ван шаирә, ед кө һена хвәдә дьжиң, ед кө
гәвед хвә т'әви әмьр давежһи у дәрһәдә пьрсед қөр'на
хвәдә дьнвисһи.

Һәрге шаһыйиә хвәдә Шәгәрхвин һәр т'әне дәрһә-
дә цмаә'та к'өрдә, һ'әле веда дьнвиси, һәр т'әне дәрһә-
дә К'өрдәстана к'өрдәдә дьк'әвгьри, ле паше әви бәса жи
дәрһәдә ван цмаә'тада ньвиси, ед кө сьлһ' дәсте хвә-
дә мқабьли империализме р'абунә шәр'к'арие у қәйд чи-
дәре бь қөр'на шыданди дьқәтинһи, давежһи бьн п'ийа.

Сала 1945 цмаә'та Вьетнамейә мерхас р'абубу мқаб-
ьли колонизаторед франсьз, бона дәстанина азайи у
сәрбәстийа хвә. Ле колониялиста нә дьхвәст бәса зу дәст
жь Вьетнаме бьк'шанда.

Ван сала наве қәдә Дьйан-Бьйан-Фу бәлан т'әмамийа
дьһийае бубу. Цмаә'та Вьетнамейә азайиһ'әз ль шьра
дәрпа гьран гиһандә әскаре Франсияе, кө к'әтбунә ве
қәла мөзын у нә дьхвәстһи же дәрк'әтана.

Дәрһәдә ве йәкәдә Шәгәрхвин шыера хвәйә „Дьйан-
Бьйан-Фу“ ньвиси у зәлал да к'ьвше, вәки р'е-
ч'а колониализме дьчә дьгһижә Штате Америкаейә Йәк-

буйи у чәхе цмаә'тед бьндәст мқабьли империализме
р'адьбьн шәр'к'арие у „сәр коләдар дьшкы“, „Ньзаньм
чьма Даллас дьпышкы“ у цне гөре дәв бь хун тәнг дьбә,
сәре ми дешә.⁴⁵

Шәгәрхвин шабуна хвә әлами цмаә'та Вьетнаме
дыкә, вәки һәвре коләдар“, „Һәвре к'ьрет т'әв р'әш у
тари“, ко т'опи сәр Вьетнаме бубу бь сайа „Бәйе аза-
ди, сәвра Октобр“ жь һәв бәла бу.

Шаире к'өрдә қәдә Дьйан-Бьйан-Фу шыки бәса һ'әсав
дыкә ль к'идәре империалиста дәрпәкә цмаә'та азайи-
һ'әзә гьран жи сәр ч'әрме хвә дит. Әв алтидарийа цма-
ә'та Вьетнаме бона империализме шинәкә мөзын бу, лә
ма жи „Сәрхвәши дан һәв һәми коләдар“.

Пәй ве йәкер'а Шәгәрхвин дьвежә, вәки Нури Сәид
у Шәлал Бьйар гәрәке һ'әсәбе хвә заньбһи, чьмки цма-
ә'тед Р'оһьлата Незик у Орт'а жи „жь хәв һ'ышйар
бунә“ у „р'ожа мә ва һат“. Шаир дьвежә, вәки „чәрха
т'ариде һәйе гьртһи“, чьмки п'ьр'анниә цмаә'та нәк т'ә-
не жь хәве һ'ышйар буйә, ле бәса жи әв р'абунә п'иа у
бьн льнге ванда „вулқан дьк'әлә“. К'өтасийа шыера
хвәдә Шәгәрхвин дьнвисә:

Чьйә әв кәштһи, чьйә хьилхьари?

Ль һәр дәр т'ьфу ль вә дьбари.

Бьдһи дәсте мә, һәдде мә т'әмам,

Әм шәр' нахвәзын мә дьве сәлам.⁴⁶

Нава шыерәд Шәгәрхвинә п'ешк'ешни әдлае,
псыманти у бьратиә кьри шыера „Һәвал Пол Р'об-
сон“ әһанә. Ве ньвисара хвәдә, шаире к'өрд, дәнг-
беже әдлае у псыманти, дәнгбеже цмаә'та Амери-

⁴⁵ Гөре дәв бьхун, шаир к'әтйе бәре йа дәвләтә Штатед Аме-
рикаейә Йәкбуви Шон Фостер Даллесп'анә.

⁴⁶ Ceger Xwin, Sewra azadi, diwana dudu, Şam, 1954, rûp'êla 89-a.

кае Пол Р'обсон, е кō бона к'ламе хвэйэ азаһ'эзие у шōхōлк'рына хвэйэ р'евол'уйсион гэлэ щара жь алне б'ōкōм'эта Америкаейэ империалистиеда натйэ зерандые у г'уртыне, һ'эсаб дькō чава һэвал, чава п'смаме хвэйи незик р'йа шэр'к'ариеда.

Щэгэрхвин жь К'ōрдстане газе Пол Р'обсон дькә, пер'а хәбәрдыдә у жер'а нет у мәрәмед хвә дывежә.

Щэгэрхвин, чава шаире э'длайе, чава шаире шэр'к'арийа р'ожа нōн бона п'смамити у братийа щмаә'тед дыйнае жь синоре К'ōрдстанейа мылатие дәрте. Әв дьбә нәфәре мала ван шаире дыйнаейә пеш, ед кō т'эмамыйа э'мре хвә, т'эмамыйа нет у ф'расәте хвә п'ешк'еши щмаә'те, пешдачуйина we, п'ешк'еши шōхōле э'длайа дыйнае к'рынә.

Р'астә, Пол Р'обсон әвләде щмаә'тед Америкаейә у бь хвә жи э'рәбе зәнгнә (негрә), ле бь шōхōлк'рына хвәва гэлә незик р'оһ'е Щэгэрхвинә. Ава бона чь Щэгэрхвин шыера хвә wa бь дьловани дәспе дькә:

Әй һэвал Р'обсон, дәнгбеже щ'һан,
Пашмере сәлам зана у ысан,
Гәрнас у р'енас дьжмыне Даллас,
Дь сәр авар'а, дь сәр ч'ыйара,
Р'әнге тәе р'әш те бәр ч'аве мә,
Дәнге тәе хвәш, хвәш те гōһе мә.⁴⁷

Бона Щэгэрхвин дәнге Пол Р'обсон хвәшә. Хвәшә, чьмки әв дәрһәдә азайа щмаә'тед бындәст, дәрһәдә э'длайа дыйнае дьст'ере. Нава шыера хвәда Щэгэрхвин дьле хвә бәр һэвале хвэйи дур вәдыкә у жер'а бь шәвәт кōл у дәрде хвә гыли дькә. Әв дьнвисә, вәки „нә т'әне р'әшыи, к'этынә быи дәстан“, ле к'ōрд жи, вәки спинә,

әв жи „манә п'әришан“, әв жи манә „р'әбән бәләнгаз, бындәст, ч'арәр'әш“ у к'ōрд жи жь дәсте дьжмына манә „б'рчи у тази, т'әв, жар у нәхвәш“.

Щэгэрхвин нәк т'әне дәрһәдә һ'але щмаә'та к'ōрда, ле бса жи дәрһәдә һ'але щмаә'та т'ьрк'а, һында у һ'але ван щмаә'тада, ед кō һе бындәстыи у п'әришаньн, дьнвисә. Шаир дывежә, вәки эгәр щмаә'тед бындәст дьххазын жь ви һ'али дәрән ләзымә әв марк'сизм-ленинизме хвәр'а бькын р'ениши. Щэгэрхвин шабуна дьле хвә э'лами Пол Р'обсон дькә, вәки р'ожа иронн гәлә щмаә'тед дыйнаейә бындәст, щмаә'тед вәлате Асиае у Йевропае бь сайа пыштованна Т'фада Советне йәк пәй йәке жь быи ипре колоннализме аза дьбыи у р'йа хвәш-бәхтия хвэйә мылатие дьвиньн. Щэгэрхвин бь к'ōбари дьнвисә:

П'алә шийар бун хәбат у ләбат,
Р'ож һьлат, р'ож һьлат...
Хәлас бу р'ожһьлат,
Р'ожа сор, р'ожа зәр,
Жь Моско һатә дәр,
Тава хвә да Балқан, да Әлман,
Хвә бәрдайә сәр Чин-Чин,
Чина мәзыи, Чина гьран,
Шәвqа хвә да һьнд,
Т'әв дагьрт щ'һан, щ'һан...⁴⁸

Щэгэрхвин дьнвисә, вәки „к'аркәр, р'әншсәр, шот-к'ар шнар бун“-ә, „коләдар“ жь дьне һьлдәнә, дна пас-порт ләзыми т'ō кәси нае у Пол Р'обсон натйә К'ōрдста-не мевани. Шаир шабуна хвә э'лами мәрәвед дьне дькә,

⁴⁷ Бьһер'ә we к'ьт'ебе, р'уп'ела 82-а.

⁴⁸ Бьһер'ә we к'ьт'ебе, р'уп'ела 83-а.

вәки әwana дыкарын тә'штиа хwә ль Москвае, фьравине ль Чинмәчине у шива хwә жи-ль Нйу-Йорк'е у ль Лон-доне бьхwьн.

К'отасийа шыера хwәда Щәгәрхвин жь Пол Р'обсон т'әwәqә дькә, вәки әw щмаә'тед бьндәстр'а бьстьре у бежә „Бь саз, бьqер'ин“:

Бьмьри коләдар, бьмьри зордәсти,

Бьжи азадн, бьжи сәрбәсти.⁴⁹

Бь ван шыерд хwәва, е кō шаир п'ешк'еши ә'длаие. пьсмамтие у бьратийа щмаә'та кьрьнә, Щәгәрхвин бәр ч'ә'ве мә чәwa мәрвәки интернационалист дьсәкьнә, е кō дәwса т'ьвьнге qәләма шаиртие гьртйа дәсте хwә у h'ö-шуми сәр дьжмьне хунхөр дькә бона qәвинкьрьна бьратийа щмаә'тед т'әмаийа дьнйае.

Пьрса пьсмамтиедә Щәгәрхвин нә р'әнге мерьв, нә h'әбандьна ши, нә жи һәбуне дьнһер'ә. Мәрвь мерьвр'а бьрайә, достә. Аwa әwә р'ениша шаире наwудәнг.

Щмаә'та к'өрда һе зува бәхте азайа хwә щмаә'та урьсар'а гьредайә. Аwa бона чь кал баве мә бәреда готьнә „щмаә'та ур'ьс ч'ара беч'аранә“. Т'ариqа щмаә'та к'өрдада сала 1923-а т'ö шара нае биркьрын. h'öкөмәте Т'урк'иае у Ираqe we сале к'өрд qьр' дькьрьн. Нава we дә'we у дозедә h'öкөмәта Англияе бона к'ара хwәйә колониялие Ираqеда h'öкөмәта К'өрдстане сазкьр у сәр-к'аре we h'öкөмәте Шех Мәһ'муд к'ьвш кьр. Ле Англия h'әсабе хwәда шашбу. Шех Мәһ'муд, кō т'әмаийа ә'мре хwәда бона К'өрдстана аза мqабьли дьжмьна шәр' кьрьбу зутьрәке сильн' öса жи мqабьли әскәре Англияе да хәбате. Шех Мәһ'муд нәмә'кә т'ариқи пешик'аре пролетариате В. И. Ленин'ра нвис у к'омәк же тәwәqә

кьр. Ле фәqәт әw нә'мә we һене öса жи нәгьһиштә дәсте В. И. Ленин.

Щмаә'та к'өрдайә азайн'ьз шәр'к'арийа хwәйә һәq-да, т'ьме бь гөманәкә мәзын ль Ур'ьсете ньһер'ийә. Әw гөман, дөбар у себар буйә пәй алт'ндарийа р'евол-йусна Октябрейә Сосналистнейә Мәзын, пәй т'әетнq-буна qәйдә-qануне советие. Т'фаqа Советие, чәwa бона гәлә-гәлә щмаә'тед дьнйаейә зерйайн, öса жи бона щмаә'та к'өрда т'ьме буйә пыштован. Аwa бона чь р'ож-нә'ма „Хәбат“—е, органа партия К'өрдстанейә Демократие, сала 1960-и h'әжмарәкә хwәйә ә'йди п'еш-к'еши 43-салийа ә'йда р'еволйусна Октябре кьрийә у жь наве щмаә'та к'өрдайә хәбатк'ар сылава gör' у гәрм, сылава бьратие ПКТ'С у щмаә'та Т'фаqа Советнер'а шандийә. Сылавкьрьнеда те готьне, вәки р'еволйусна Октябрейә Сосналистнейә Мәзын щмаә'тед дьнйаер'а буйә р'ениш.⁵⁰

Щәгәрхвин һе нәһатийә Т'фаqа Советие у щмаә'-тед wәлате мәйә п'ьр'мьләт нәдитийә, ле әw т'ьме т'әви wәт'әне мәйн мәзынә, т'әви щмаә'та мәйә сәрбәст у азайә, т'әви нета weйә ә'длайн'ьзә. Гөмана шаир бор-бь Т'фаqа Советие, чәwa дәwләта п'ала у гөндийа, мәһ'-кәмә.

Шаире наwудәнг нвисаред хwәда т'ьме пәсне Т'фаqа Советие дьдә, бь дәстанинед wәлате мөва ша дьбә. Шаир Т'фаqа Советие чәwa азадара щмаә'тед бьндәст у фә-qир, азадара п'ала у гөндийа h'әсаб дькә.

Щәгәрхвин Әскәре Советие, е кō дәрпа гьран гһнан-дә Алмания фашистие у т'ьме сәр h'әдуде хwә һазьр сә-кьнийә, чәwa әскәре хwәйкьрьна ә'длайа дьне h'әсаб дь-

⁴⁹ Бьһер'ә we к'ьт'ебе, р'ун'әла 85-а.

خه بات الفضال لسان حال الحزب الديمقراطي
الكوردستاني، العدد ٢٥٤، الاثمين ٧ تشرين ١٩٦٠،
السنة الثمانية

кэ. Бь готына шаир Эскэре Советиэ пыштоване цмаа'тед
дыняейо азайиһ'бэо.

Шаир нава шыера хвэйэ бь сэрнвисара „Илһ'ам жь
шаирэки эрмэн“—да зэлал дэрһэца нет у мэрэмед хвэ
дэрэца Т'фаца Советиэ у эскэре вейо азадарда дьн-
висэ. Эв оса жи дэрһэца борще Т'фаца Советиэин ин-
тернационалинеда бона азякырна цмаа'та дьнвисэ. Шье-
ра „Илһ'ам жь шаирэки эрмэн“ эв бавариа шаирэ, эв
кредоа Цэгэрхвинэ.

Эв р'йа дьреж мэ һынак кын кыр хвэш бь чуна хвэ,
Ль шуна эсфылт мэ эв р'е р'ахыст т'эв бь хуна хвэ,
Эв р'йа Марк'с, эв р'йа Ленин мэ жи дайэ сэр,
Эй нэсле не бе, жь бо тэ мэ һышт чэид шоп' у асэр.
Илһам данэ мэ кбштына қэйсэр, кбштына **һетлэр...**
Бь зор эм гыһан р'еза мерен че, п'алэ у к'аркэр.
Илһама мэзын (сэвра Октобр) индэлаба сор,
Дэнг дайэ дыйһа һ'ышйар кырын кэр' бь ч'ав кырын кор,
П'арда бындэсти бь хобата хвэ мэ зу һыһани,
Һ'име азади мэ бь р'ька хвэ жь бо тэ дани.
Эм чун у дьчын дьве эм һэр'ын, т'а дэвһйа р'е,
Э'ниһа мэ былнд, дьле мэ п'эр' хорт, гон һэдэн зоре...
Мэ шав дэрбаз кыр эв шавэ тари т'ьки зьлм у зор,
Шэфэца хвэ һылда ль бак'ор у жор эв шэфэца сор.
Эм чун у дьчын, һаһе гонһартын т'бшари эв р'е,
П'эра жь мэр'а ава буйэ эм к'этын we п'эре,
Да һысанйэт бь сэрбэсти хвэш тер'а дэрбаз би,
Жь зор у зьлме, жь колэдаран зу-зу хэлэс би,
Бь агьре дьл дили, колэти бь шэвһьтеньи,
Дьһйа ну чекьн, дьһйа кэвһнаре бьдэвһьтеньи...
Дьһйа кб һестыр т'бшари теда нэһенэ дитың,
Дэнге севһан т'бшари теда һаһе быһыстың,
Дьһйа кб теда нэби бьрчи буп, нэби, қэт р'йа,
Һэр кэс р'у бь к'эн, п'эр' хвэшэ дьһйа, хвэшэ эв дьһйа,

Жь бо ве дьне эм манэ бе к'ар, эм манэ бе мал,
Жь дор мэ р'эвин һэвален кэвһар эв қалсэһэвал...
Ле эм һэр дьчын саре мэ былнд ч'авен мэ ль жор,
Тереж данэ мэ шэфэца р'онак we шэфэца сор.
Шэфэца бак'ур, шэфэца Марк'с, шэфэца Ленин.⁵¹

Те қэй бежи хэбэре шохолк'аре цмаа'та ур'ьсайо
э'йан Алек'сандр Иванович Герсен, ед кб эви сэд сал
бэре готына, һэма бона р'ожа проиньн: „Шэр'к'арийа сэр-
хвэбуне т'ьме жи бал хэлде хэрич дьлэһине пешда
тинэ, ле эв т'б шара навэ шохолэ ванэ хвэхэһне“. Эва
йэка Цэгэрхвин п'ак фэм кырьэ у шыера хвэйэ бь сэр-
нвиса „Эй к'орд чь кэси тб“ эве фькыре пешда дьк'ыһн-
нэ у сэрда зедэдыкэ, вэки к'орд шэр'к'арийа хвэда бь-
ра дһа хэме нэк'ыһиньн, чьмки Эскэре Сор ванар'а
пышт у мьлэ.

Эй к'орд тб бызанэ кб щһһан һэр дэм у дорэ,
Сэрбэсти у азади бызан к'отак у зорэ,
Зьһшире жь гэрден быһькин зу вэрэ мейдан,
Или тб мэтыр'с пышт у бьра Лэшкэре Сорэ.⁵²

Бэле, „пышт у бьра Лэшкэре Сорэ“, чьмки һэр т'эне
Лэшкэре Сорэ, кб бь сытде қэнц те һэварийа цмаа'-
тед бындэст, һэварийа цмаа'тед шэр'к'ар.

Бона сэрбэсти у пешк'этына цмаа'та к'орда, бона
азайи у бэхтэварийа we Цэгэрхвин һэр т'эне р'йа
шэр'к'арие мэшал һ'эсаб накэ. Хенжь р'йа шэр'к'арие
эв пешйа хорт у кэч'ен к'орда оса жи пьрса хвэндьне
датина, йа кб шаир пьрсэка лапэ фэрэ һ'эсаб дькэ.

Р'асти жи пьрса хвэндьне т'эмамийа К'ордстана

⁵¹ Ceger Xwin, Sewra azadi, diwana duda, Şam, 1954, rûp'êlê 77—
78-а.

⁵² Быһер'э we к'ыт'ебе, р'ун'ела 56-а.

79

Нава шыера хwэйә „Р'ожа хwэндэвана“-да нэ кō т'ә-
не бона хwэндэвана, ле бса жи бона h'әму лаве к'ōрда-
йә wәт'әнп'әрвар Шәгәрхвин т'әми дьдә:

Иро р'ожа хwэндэвана к'ōрден һежа, хортен зана,
Р'ожа меран, р'ожа шеран, р'ожа к'ōрд у п'әләвана,
Доза мә сәрхwәбун, йәкити у пешwачун,
Бьльиди у занәбун, р'абын сәр хwә к'ōрдно.
Р'абын иро р'ожа мә нат йәк дәнҗ, йәк дьл, бьчнә wалат,
Бьгьрын гōйд у шар у калат, һәр дәм дьве бо мә фәлат,
Доза мә сәрхwәбун, йәкити у пешwачун,
Бьльиди у занәбун, р'абын сәр хwә к'ōрдно.
Әм т'а к'әнги р'азын һәми, бьндәст бьжин әм һәр дәми,
Лавен Гōйдәрз, нәвийн Чопин р'абын иро т'әв Р'әстәми,
Доза мә сәрхwәбун, йәкити у пешwачун,
Бьльдиди у занәбун, р'абын сәр хwә к'ōрдно.⁵⁶

Шәгәрхвин минна зьламед к'ōрдайә һесир, жь бәр
шуре дьжмына хьлаз бу, т'әви wәк'иле шмаә'та хwэйә
шәр'к'ар бәжи к'ышанд, қалбу у р'абу шәр'карне бона
азайн, сәрбәстийа шмаә'та к'ōрда. Әw нэ кō т'ә-
не шәр'к'арә ль дәшта шер', ле бса жи шап-
рәки wәт'әнп'әрварә, кō бь шыеред хwэйә гōр'алави
бона миасәркьрына нет у мәрәмед шмаә'те әшқа хwән-
дэвана dha бьльд дькә.

Поэзия Шәгәрхвин әw ә'мрә бь һәр алие хwэйә р'еа-
листиева. һәма әw р'еализмә, кō т'ематика шаире наву-
дәнг дәwләмәнд кьрйә.

Шәгәрхвин бь поэзия хwәва һена мәда бу пәйһати
у пешдабыре поэзия шаиред шмаә'та к'ōрдайә шәр'к'ар.
Әw дәрәшә поэзия бажарваниеда дәрк'әт жь хәләқа

пьрсед һур, жь синопере мьләтие у гьһиштә һеланед бь-
льид.

Шыеред сәйасәтиеда Шәгәрхвин пьрса шәр'к'арийа
к'ōрда хәләфәкә зьнщира шәр'к'арийа шмаә'тед h'әмдьн-
йәйә бьндәст h'әсаб дькә.

Хәбәре Шәгәрхвинә поэтики т'әме бунә сильһ'а шәр'-
к'арне мқабьли зордәстие. Поэзия Шәгәрхвин жь шаб-
лоне дурә. Бона шаир т'ō қәйдә қануне нвисарейә башқә
хенжь қәйдә қануне нвисара һәқие у р'астие т'ōнә. Р'ас-
ти т'әме h'әме нвисаред Шәгәрхвинә.

Дәстанинәкә поэзия Шәгәрхвин жи әwә, wәки шаир
қәwата лавед шәр'к'ар бәрәвдькә у әwe қәwате сәр ар-
маншә р'астда вәр'е дькә.

⁵⁶ Ceger Xwin, diwana ewil, Sam, 1945, rūp'ēta 71-ē.

ГРАЖДАНСКАЯ ПОЭЗИЯ ДЖАГАРХУНА

(Р е з ю м е)

Джагархун является одним из выдающихся поэтов современной зарубежной курдской литературы. Его поэзия выражает думы и чаяния широких слоев курдского народа и в своей основе демократична и интернациональна.

Настоящее имя Джагархуна—Шехмус. Он родился в 1903 г. в селе Хасар, недалеко от Мардина (Турция), в семье крестьянина-бедняка. В 1914 г., во время первой мировой войны, одиннадцатилетний юноша со многими курдскими семьями покидает родное село и отправляется в Южный Курдистан. Несмотря на скитание и нищету, мысль о получении образования не покидает будущего поэта.

Изучив шариат у духовных лиц, Джагархун становится религиозным проповедником (фэди). Обезжая курдские села с проповедями ислама, он оказывается очевидцем бесчинств и обмана со стороны духовенства, их предательства народа, и верующий в ислам Джагархун скоро становится ярым врагом религии.

В творчестве Джагархуна разоблачение курдского духовенства и борьба против него занимает особое место. В стихотворениях «Не целуйте руку шейха», «Враг народа», «Беки мои, откажитесь от раболепства», «Посещение турецкого консульства—преступление, бек мой» и др. поэт с большим мастерством показывает гнусное лицо шейхов и продажных курдских беков и ага, которые являются не только эксплуататорами трудового народа, его социальным врагом, но и предателями на-

циональных интересов, так как находятся на службе у иностранных монополистов.

На мировоззрение Джагархуна и его поэзию большое воздействие оказали скитания в юношеские годы по Курдистану, первая мировая война, народно-освободительное движение курдов в 20-х годах, охватившее весь Курдистан.

Поэт был восхищен восстанием Шейх Саида в 1925 г. в Турции. Но ему не долго пришлось воодушевляться борьбой народа против своих внешних врагов и угнетателей. Общенародное восстание вскоре было жестоко подавлено. Поэт увидел в этом бесчеловечном акте—расстреле многих мирных жителей, уничтожении курдских сел—заговор курдских феодалов и духовенства с внешними врагами против курдского народа. Он увидел также огромную внутреннюю силу народа, которую в сущности трудно было победить. Джагархун поклялся до конца своей жизни служить народу, делу его освобождения и счастья. С этого времени он выбрал себе новое имя—Джагархун, которое в переводе означает—Сердце, облитое кровью.

Тема родины в творчестве Джагархуна является главной. Поэтическими образами он воспекает красоту Курдистана, которая в его произведениях предстает в образе невесты неопишуемой красоты, из-за которой погибли многие молодые люди («Слово родины», «О, родина», «Отчизна, горе твое тяжелое», «Курдистан курдов», «Защитник отчизны» и др.). Джагархун с горечью отмечает, что вот уже более двухсот лет курды не могут наслаждаться красотами своей родины, потому что ружейные выстрелы, стоны убитых и раненых, героически борющихся за свободу Курдистана, доносятся до небес. Поэтому иссякли силы невесты—Курдистана и она носит траур. Поэт надеется, что скоро настанет время, когда вместо черного, траурного платка она оде-

нет цветной платок—знак победоносного шествия. Любуясь своей родиной, поэт говорит:

Одну речку из рек моей страны,
Не отдам за воды Замзама¹, за жизнь и нектар,
Один камень из скал и утесов моей страны
Не отдам за алмазы, рубины, золото и жемчуг,
Девушек, невест, женщин и старушек Курдистана
Не отдам за гурий, за рай, за блаженство,—
за все вместе взятое.²

Для Джагархуна Курдистан не абстрактное понятие. Он существует как родина курдского народа. Поэт своим первоочередным долгом считает описать положение исконных жителей этой страны. Джагархун с большим мастерством выполняет свой долг, реально описывает жизнь, быт, думы и чаяния своего народа. Он образно показывает, как богачи эксплуатируют крестьян, собирают, присваивают плоды их труда, и в результате этого создатели материальных благ остаются нищими и голодными. В стихотворении «Хлопок—наш, а мы—раздеты» поэт устами курдского крестьянина, который выращивает хлопок, выражая его возмущение, говорит:

О, хлопок наш, орошен слезами наших глаз!
Тебя упорно мы растим, лелеем каждый час.
Мы спину над тобой гнем и днем и по ночам!
Ты зреешь на родной земле, ты золото се.
А мы, взрастившие тебя, закутаны в тряпье.

Мы трудимся и день и ночь, встаем, всегда чуть свет,
Но в Курдистане до сих пор для курдов места нет!

(Перевод Б. Кежуна).

¹ Замзам, название колодца у храма в Мекке.

² Здесь и дальше дается подстрочный перевод.

В стихотворении «Журавль с разбитым крылом» Джагархун образно сравнивает участь курдов с участью журавля, родное гнездо которого разорено. Этот символический образ конкретизируется, когда поэт описывает крайне бедственное положение курдов в родном Курдистане, где слышны только гул вражеских самолетов, гром артиллерийских снарядов и стоит густой лес виселиц, на которых повешены курдские патриоты.

Обращаясь к израненному журавлю, Джагархун говорит:

Не одно твое сердце от горя скорбит—
Ты взгляни на отчизну, что в горе живет!
Ты взгляни на печальных, голодных детей!
Что раздеты, мерзнут всю ночь напролет!
А над ними летят самолеты врага,
Артиллерия гром наши горы трясет,
И качаются курдских героев тела!
О журавль мой, журавль! Мы бежим из страны,
Нам приюта родной Курдистан не дает!
Ты—с израненным сердцем, а я—Джагархун,
Что ж нам делать с тобой, угнетенный народ?

(Перевод Б. Кежуна).

Но Джагархун в своем творчестве не остается пассивным описателем бедственного положения широких народных масс. Поэт с революционным пафосом напоминает народу о его силе, предсказывая ему в будущем освобождение от оков поработителей («Эй, курд, проснись от сна», «Эй, курд, кто ты такой», «Какой ты славный, эй курд» и др.).

Поэзия Джагархуна приобретает более могучий характер, когда он призывает трудовой народ к борьбе против внутренних и внешних врагов:

Эй, курд, раз ты так славен, кто ты под властью врагов?
Подобно льву с цепями, оковами, в клетке завязанный ты.
Столетиями под властью врагов стонешь ты,
Пришло время, иди в сражение, почему ты бесстрашен,
не даешь о себе знать?

В ряде стихотворений поэт призывает курдских крестьян к борьбе против эксплуататоров, за захват земли у богатых и завоевание своих прав. В этих стихотворениях Джагархун связывает борьбу курдских крестьян с борьбой пролетариата, которому поэт отводит ведущую роль организатора борьбы народных масс, силой своего творчества убеждает народ в правоте его борьбы, призывает к уничтожению внешних и внутренних эксплуататоров.

Поэт обвиняет курдских феодалов, которые, сотрудничая с реакционными турецкими правителями, не раз подавляли курдское национально-освободительное движение, стирая с лица земли мирные курдские города и села, убивая детей, женщин и стариков. Обращаясь к пораженным духовным сановникам, Джагархун говорит:

Не видели вы консула, турецкого консула,
Да! Сделал он вам подарки, одел на вас халат,
Протянул он вам руку, ту грязную руку,
Руку, беспощадно орудовавшую дубинкой,
Руку, которая убила сотни подобных Шейх Сеиду,
Мудрых, богатых, героев и отважных,
Руку, обгавленную кровью курдов,
Как вы могли пожать ему руку, эй, слепой проводник!

Джагархун раскрывает правду капиталистического мира, разоблачая его как строй, эксплуатирующий труд человека, предвизия его неминуемую гибель.

Одной из характерных черт творчества Джагархуна является то, что он чрезвычайно быстро, с революционным задором откликается на каждое значительное событие политической жизни, преломляя его сквозь призму своего поэтического сознания. Так, в поэзии Джагархуна идеи освободительной борьбы курдов получили должное раскрытие и поэтическое воплощение. На поэзию Джагархуна оказали сильное влияние огромные исторические и политические перемены, происшедшие во всем мире после второй мировой войны: политическая обстановка, царившая во всем Курдистане в 1943—1945 годах, после подавления национального-освободительного движения курдов в Ираке под руководством Мустафы Барзани и кровавого свержения Курдской Демократической республики в Иране.

Являясь народным поэтом Курдистана, Джагархун считает своей обязанностью и гражданским долгом рассказать народу о бурных днях борьбы его прошлого («История покойного Шейх Саида», «Памяти Казы Мухаммеда», «Шахнаме Мучеников», «История курда Султана Салахеддина» и др.).

В 1947 г. 19 июня в Багдаде были повешены четыре курдских патриота: член партии ЖК капитан Мустафа Хошнав, майор Изет Абдул Азиз, капитан Хейрулла Абдул Керим и лейтенант Махмед Махмуд. Перед казнью они написали письмо-обращение к своему народу, где говорили о своей непоколебимой верности делу освобождения курдов и призывали его к борьбе за национальные права. После свершения этого чудовищного акта Джагархун написал стихотворение «Прославленный герой Хошнав», посвятив его курдской прогрессивной молодежи, призывая ее к беспощадной борьбе против врага.

Джагархун самым энергичным образом протестует

против тех агрессивных пактов, которые заключены между некоторыми ближне—и средневосточными странами, с одной стороны, и западноевропейскими—с другой («Атлантический пакт», «Турецко-пакистанский договор»). Поэт показывает, что эти договоры, кроме агрессивных целей, преследуют цель закабаления народов стран, заключивших их.

Джагархун гневно осуждал братоубийственную войну в Корее и призывал молодежь мира не идти воевать в Корею, не служить черному делу империализма («Не идите на войну в Корею»).

Джагархун является неутомимым борцом за мир и дружбу между народами, и эта тема красной нитью проходит через все его творчество («Товарищу Полю Робсону»).

Гражданской поэзии Джагархуна присущ пролетарский интернационализм. Поэт воспевает солидарность курдского народа со всеми угнетенными и борющимися народами, а также с народами, ставшими на путь национальной независимости и единства («Дйан-Бйан-Фу», «Фестиваль в Берлине», «Парни-демократы, девушки-демократки»). Поэт призывает всех:

Объединитесь все, бедные и мудрецы,
Рвите оковы, цепи, кандалы.

Джагархун—искренний друг Советского Союза. В поддержке Советского Союза он видит одну из веских предпосылок освобождения всех угнетенных и пораженных народов мира. Поэт с восхищением говорит о Советском Союзе, о его мощной силе, противостоящей силам реакции и войны. Языком поэзии Джагархун выражает симпатию всех прогрессивных людей мира, восхищение трудящихся всей земли успехами Советского

Союза. Обращаясь к нашей стране, впервые в мире пожившей конец эксплуатации человека человеком, Джагархун пишет:

В мире ты одна,
Ты не имеешь равных себе,
Не твоими стрелами изранен,
А в тоске по тебе я страдаю.
Твой свет переходит границы.
Есть ли в мире кто-нибудь
Из мусульман, из франков, из езидов, из алави,
Который каждый месяц и каждый год
Не клонил бы головы перед тобой?
Слава о тебе прошла по миру,
Пусть твоим светом пробуждается мир,
Пусть твоими лучами он будет озарен.

Джагархун служит и помогает освободительной борьбе курдского народа не только своей поэзией. Он—пламенный оратор, общественный деятель. Поэт не раз выступал с речами перед крестьянами на многочисленных митингах и собраниях, организованных в глухих уголках страны.

В 1949 г. Джагархун был избран представителем от Джебзире в Национальный комитет сторонников мира в Сирии. В 1954 г. в предвыборные дни от избирателей Камышлы кандидатура Джагархуна была выдвинута в парламент. Коммунистическая партия Сирии и Ливана на страницах газеты «Ас Сарха» часто писала о подлинном борце и народном поэте Джагархуне, высоко оценивая его деятельность во имя прогресса.

Гражданская поэзия Джагархуна и его общественная деятельность еще раз подтверждают, что поэт тесно связан с жизнью и интересами своего народа, всего

прогрессивного человечества. Продолжая лучшие традиции поэзии курдских поэтов Маулави, Хаджи Кадыр Коя, Салима, Шейх Реза Талабани и др., Джагархун в своих стихах отображает многообразные и яркие явления курдской действительности. Пламенной поэзией призывая народ к непримиримой борьбе с врагами народных масс за завоевание национальных прав, Джагархун, вместе с тем, призывает к нерушимой дружбе рабочих и крестьян, видя залог успеха в их единстве и борьбе.

Широкий тематический охват, глубоко интернациональное содержание и мастерство стихосложения поэзии Джагархуна делает его творчество достоянием не только курдского народа, но и всех прогрессивных сил.

THE CIVIC POETRY OF JAGARKHOUN

(Summary)

Jagarkhoun is an outstanding poet of modern Kurdish literature abroad. His poetry is expressive of the thoughts and aspirations of the Kurdish people at large and is basically democratic and international in nature.

Jagarkhoun's real name is Shekhmoos. He was born in 1903 in the village of Khassar, near Mardin (Turkey), in the family of poor peasants. In 1914, during World War I, the eleven year old boy left his native village, together with many Kurdish families, for southern Kurdistan. Despite endless wanderings and poverty, the thought of getting education becomes an obsession for the future poet.

After learning „Sharyat„ with clergymen, Jagarkhoun becomes an ecclesiastical preacher (feqi). During his tours of Kurdish villages, where he preached Islam, Jagarkhoun becomes a witness of the outrage and fraud of the clergy, their betrayal of the cause of the people, and he turns from an adherent of Islam into a bitter enemy of religion.

Exposure of the Kurdish clergy and the struggle against it are given priority in the creative endeavours of the poet. In such poems as „Don't Kiss the Sheik's Hand“, „The Enemy of the People“, „My Begs, Give up Servility“, „Visiting the Turkish Consulate Is a Crime, my Beg“ and others, the poet lays open, with great mastery, the brazen face of the sheiks and corrupt Kurdish begs and agas, who are not only the exploiters of the working men,

their social enemies, but also the traitors of their national interests, being in the service of foreign monopolists.

The poet's wanderings about Kurdistan in his youth, World War I, the national-liberation movement of the Kurds in the 20ies, that had gripped the whole of Kurdistan, markedly affected Jagarkhoun's outlook and poetry.

The poet admired the uprising of Sheik Said in Turkey in 1925. Yet his inspiration of the people's struggle against foreign enemies and oppressors was short-lived. The popular uprising was soon brutally quelled. The poet perceived in this most inhuman act—the bloody crimes, the execution of peaceful inhabitants, the destruction of Kurdish villages—the conspiracy of Kurdish feudals and clergy with foreign enemies versus the Kurdish people. He realised at the same time the tremendous inner force of the people that was indeed hard to subdue. Jagarkhoun swore to serve the cause of his people, its liberation and happiness to his last breath. Ever since he chose a new name—JAGARKHOUN, the translation of which is „A bloodswelled heart“.

The main item in Jagarkhoun's poetical writings is the Mother Country. He sings most poetically the beauty of Kurdistan, that is pictured in his works in the form of a bride whose beauty defies description. It was for this beauty's sake that many young people laid their heads („The Lay of the Fatherland“, „O, Fatherland“, „Mother Country, Thy Woe is Intense“, „The Kurdistan of the Kurds“, „The Defender of the Fatherland“ etc.). Jagarkhoun points out with deep sorrow that it is now over two hundred years that the Kurds are deprived of the chance of enjoying the beauties of their own country, because the gunshots, the wails of the executed and the wounded who are waging a heroic struggle for the liberation of Kur-

distan, are attaining the sky. That is why the bride—Kurdistan—is powerless and wrapped in mourning. The poet hopes that the time will soon come when she will change her mourning veil for the headkerchief—the symbol of glorious march.

To Jagarkhoun Kurdistan is not an abstract notion. She exists as the fatherland of the Kurdish people. The poet regards his primary duty the description of the condition of his native people. And he discharges this duty with exclusive mastery, depicting the life, customs, thoughts and aspirations in real colour. He shows metaphorically the way the rich exploit the peasants, reap and appropriate the fruits of the poor which results in the pauper and hungry state for the creators of material welfare.

In his poem „The Crane with Broken Wing“ Jagarkhoun draws a comparison between the lot of the Kurds and that of the crane, whose own nest is torn down. This symbolic figure achieves concrete results when the poet depicts the abject poverty of the Kurds in their native Kurdistan where the din of dashing enemy planes and the thunder of artillery shells are heard, while the scene is dotted with a thick forest of gallows on which Kurdish patriots are hanged.

However, Jagarkhoun is not an indifferent describer of the poor conditions of the public at large. With revolutionary pathos the poet reminds the people of its power, predicting its forthcoming liberation from the fetters of oppressors. („Hey, Kurd, Wake up from Your Slumber!“, „Hey, Kurd, Who Are You?“, „How Glorious You Are, Hey, Kurd!“ and so on).

Jagarkhoun's poetry acquires greater force when he calls on the working men to rise up against internal and external enemies.

The poet censures the Kurdish feudals who, in collaboration with the reactionary Turkish rulers, have more than once crushed the Kurdish national-liberation movement, obliterating peaceful Kurdish cities and villages, killing children, women and old men.

Jagarkhoun lays bare the truth about the capitalist world, exposing its exploitative nature and anticipating its inevitable downfall.

One of the principal features in Jagarkhoun's works is the fact that with revolutionary fervour he instantly responds to every major event in political life, viewing it from the angle of his poetic consciousness. Thus, the ideas of liberation struggle of the Kurds have been adequately reflected and poetically interpreted in the poems of Jagarkhoun. The cardinal historic and political changes that took place over the globe after the World War I, have exerted a profound influence on Jagarkhoun's poetry: the political conditions obtaining in all of Kurdistan following the national-liberation movement of the Kurds in Iraq in 1943—1945 under the leadership of Mustafa Barzani and the drenching in blood of the Kurdish democratic republic in Iran. Being a popular poet of Kurdistan, Jagarkhoun thinks it his debt and civil duty to tell the people of the boisterous struggle of the country's past („The Story of the Late Sheik Said“, „To Kazi Mohammed's Memory“, „The Shahname of Martyrs“, „The Story of the Kurd Sultan Salaheddin“ and others.).

On June 19, 1947, four Kurdish patriots were hanged in Bagdad: Captain Mustafa Hoshnav, member of the Party „Life of Kurdistan“, Major Izet Abdul Aziz, Captain Hairulla Abdul Kerim, and Lieutenant Mahmet Mahmud. This monstrous act resulted in a new poem of Jagarkhoun—„Glorified Hero Hoshnav“, which is dedicated to the progressive Kurdish youth, calling upon the latter

for relentless struggle against the enemy. Before their execution the martyrs signed an appeal to the people in which they pledged their unwavering loyalty to the liberation cause of the Kurds and called upon the people to fight for their national rights.

Jagarkhoun voices his energetic protest against aggressive pacts that are concluded between a number of near and middle eastern countries on the one hand and west—European countries, on the other („NATO“, „Turkish—Pakistani Treaty“).

Jagarkhoun wrathfully denounced the fratricidal war in Korea and called upon the youth of the world to refrain from going to Korea to fight and serve thereby the dark cause of imperialism („Do not Go to Fight in Korea“). The poet points out that in addition to aggressive aims those treaties pursue the goal of enslaving the peoples of the countries that have concluded them. Jagarkhoun is an untiring partisan of peace and friendship among the nations and this theme runs out all through his writings („To Comrade Paul Robeson“).

The civic poetry of Jagarkhoun is endowed with the spirit of internationalism. The poet glorifies the Kurdish people's solidarity with all the oppressed and struggling peoples, and also with those who have set their foot on the road to national independence and unity („Dien Bien Fu“, „The Festival in Berlin“, „Boys-democrats, Girls-democrats“).

Jagarkhoun is a true friend of the Soviet Union. To support the Soviet Union means, in his eyes, the best premise for the liberation of all the oppressed and enslaved peoples of the world. The poet speaks in terms of admiration of the Soviet Union, of her great power that counteracts the forces of reaction and war. Through the medium of poetry Jagarkhoun expresses the good-will of

all the progressive peoples of the world, the admiration of the working men of our planet at the successes of the Soviet Union.

Jagarkhoun serves and helps the liberation struggle of his people not only by his poetry. He is an ardent orator and public figure. More than once has the poet addressed rallies of peasants sponsored in the remotest corners of the country.

In 1949 Jagarkhoun was elected a representative from Jezire to the national committee of peace supporters in Syria. During the 1954 election campaign his candidature was put forward to the parliament by the electors of the village of Ramyshly. The Communist Party of the Lebanon and Syria has often written in the columns of the „As-Sarha“ about the genuine fighter and popular poet Jagarkhoun, highly appreciating his activities in behalf of progress.

The civic poetry of Jagarkhoun and his public activities confirm once again the truth that the poet is closely linked with the life and interests of his own people, and the progressive humanity, in general. Following the best traditions of the poetry of the Kurkish poets Maulavi, Haji Kadyr Roy, Selim, Sheik Resa Talabani and others, Jagarkhoun manifests with poetic accomplishment the versatile and salient features of Kurdish reality. Calling though his poetry upon the people for untiring struggle with the enemies of the public, for conquest of their national rights, Jagarkhoun urges on an unbreakable union of the toilers and the peasants, realising in their close friendship and fight the pledge for success.

Versatility of topics, profoundly international in content, and mastery of versification, make Jagarkhoun's poetry the property of not only the Kurdish people but of all the progressive forces as well.

ШЬЕРЕД ЦӨГӨРХВИНӨ БАЖАРВАНИЕ У ЛИРИКИЕ

Wəлате мьн дьготə мьн: Бьрази,
 Љ нэме гōh бьдерə гəр дьхwази.

Щəгəрхwини, кōр'е мьн тō жь дəрдан,
 Сəлавaн зу жь мьн бьгħинə к'ōрдан.

Бьбежə эз кəч'ьк бум, т'а кō бум пир,
 Нəди мьн хwə wəки вe сaлe эсир.

Сəрe мьн бу сьпи, п'уш у п'əлaxə,
 Љ жeрe мьн чу нинə г'əйри aхə.

Жь ч'авен мьн дьчьн сэд ав у сэд щo,
 Жь мьн иди дькьн газьндə зар'o.

Хəрaб бунə жь мьн сэд хан у цунаг',
 Нə мaйə бo п'əришaнaн дō сe мaг'.

Нькaрьн бeнə щəм мьн йəк дō р'ewи,
 Дь бьн дəстaдa мaнə т'əвдa сewи.

Кōр'ен мьн п'ьр' жь хушкeн хop'a п'акьн,
 Бəлe, пьрсe ъ дапира хwə нaкьн.

Щьзир у Шəһрəзор у Гop у Лopан,
 Гəми қизe мьньн, пирe бь қōрбан.

Шьвань, сөрп'эри нэ сэрбыльдын,
Гэлэк наз у дэлал у гэвр у р'ындын.

Бьч'укьн, п'ьр' шэп'альн, бэр зэвашьн,
Гэлэк п'акьн, вэлэк'ин бе р'эвашьн.

Жь тэ ниви дькьм эй хорте к'өрди,
Тө ван хушкен шьван, нежа нэбәрди

Жь нәрсекал тө к'ижане дьхвази,
Тө нас наки жь был наве мэщазн,

Qэлэн, йэкти у хвин у хвэндэгайэ,
Тө к'ижане бьби бо тэ сэзайэ.

Нэ п'ьр' майэ к'өр'е мьн, эй Шэгэрхвин,
нуне сэрбэст бьбьн мьзгин у мьзгин...

К'ӨРДЬСТАНЬМ К'А

Баг' у бостаньм к'а,
Ах, гольстаньм к'а.
Дьжмьн т'эв гьртън ах,
Ах, К'өрдьстаньм к'а.

Эм анин шьһан we,
Эм кьрьн ьсан we,
Ле мэ зу эв бәрда
Ах, К'өрдьстаньм к'а.

Гэшт у сэйраньм чун,
Г'эйран ханьм чун,
Ч'авем ль г'өрбэт ма,
Ах, К'өрдьстаньм к'а.

Г'өн надьм е чу до,
Шэв дьчи зу те, р'о
Тэ жи бир наьм на, на, на,
Ах, К'өрдьстаньм к'а.

Мьн шэгэр т'эв бу хвин,
Бе хвэндьн у занин,
Бе т'аш у бе к'эсра,
Ах, К'өрдьстаньм к'а.

ЭМ У ГӨР

Эй дэстбъраке гөр, хун жи wэкэ мэ мерьн,
Ле хун гамбог'энэ, нэвале пьлынг у шерьн.

Эм у wэ нэвале нэвын, бь бэлэнгази,
Эм бь р'ож дыкын qер'ин, хун бь шэв дыкын гази.

Эм к'брд у гөр йэкын, йа дэстбъраке нэвын,
Эм жи wэкэ wэ т'ым ль сэр ч'йа дьр'эвын.

Мэ жи wэкэ wэ ди гэрм у сэрм у думан у т'оз,
К'и жь мэ hatэ кōштын wэкэ wэ ма бе доз.

Шенаһи жь хэлкер'а, жь мэ зьнар у чол,
Джмыне wэ лаwе Фэндо, джмыне мэ лаwе Мэг'бл,

Дахwаза мэ К'брдьстанэ, дахwаза wэ т'ым пэз,
Хун жи wэкэ мэ, хэр йэк дыбежи нэ т'о кэс—Эз.

Эм дэсте хwэ бьдын нэв, ль бэр джмын бьбын йэк,
Qэт зора мэ набын эв джмын у эв сэг.

Нов у мьров жь хwэр'а дэстбърак у нэвал,
Эм у хун бе мал манэ, лэwрэ бе хwалтк у хwал.

К'брд у гөр хэр дэм дьгэр'ын, бунэ к'элэш у дьз,
Бэлэнгазын, п'ър' шэрмэ бо Әһрэман у һьрмьз.

Гөр бэлэнгаз, гэрдэнхвар, дьлбьрин,
К'брд бе ч'арэ, гышк бименьн Шэгэрхвин.

ПЭМБЬВЕ МЭЙЭ, ЛЕ ЭМ ТАЗИНЭ

Тэ ав дыдын эй пэмбу, бь нестьрен ч'аве хвэ,
Тэ хвэш дыкын, гэш дыкын, бь ван дэст у гавен хвэ.

Хэбат һэми ль сэр мэ, дь дэст мада тэвр у бер,
Бь зор эм тэ пек тиньн паше дыгһе хвэди зер'.

Тö пэмбьве э'рде мэ, ле эм р'ут у тазинэ...
Йэк жь сэди дыгһе мэ һе жи эм пе р'азинэ.

Һэвдас гьранбьһайи қөдре тэ эм нызань.
Бе хвэндьн у гондинэ, лэвра эм жи хьзань.

Эв канйен һэми зер' жь р'эх гонден мэ тен дэр,
Зэнд у бэнден мэ п'ёр' хөрт эм т'эв шотар у к'аркэр.

Дьхэбьтн шэв у р'ож шэрмэ һе жи бьрчинэ,
Вэлат ль сэр наве мэ, ле эм теда бе щинэ...

Дэвлэмэнден полп'эрэст т'ым-т'ым дьхьын мале мэ,
Бе нман у бе вьждан эв гөһ надын һ'але мэ.

Эв қыр'ежа дәсте мэ дьхьын ль мэ напырсьн,
Эм т'эв тазу у бьрчи эв жь хвэде натрьсьн.

Э'рден мэ у авен мэ ле бе фэди дьхьын эв,
Пашдамай, бэлэнгаз т'эв бе хвэди дьхьын эв.

Хэбата мэ к'ара ван, эм рэншбэрен дьзанэ,
Бэрен р'эзан дьхьын эв, эм пэване р'эзанэ.

Эв хведана мылен мэ тэ жи ванр'а дьки зер',
Һ'эта шьйар нэбьн т'ым эв ль жор у эм ль жер.

Шьйар дьбьн һьн бь һьн эм бь зоре дьбьн йэк,
Һьндьк майэ бышкеньн сэре аг'е, сэре бэг.

Жь бо вэр'а бьменьн эвдас гөнд у дэг'л у ав,
Кэс нькари хьлас би, бь готын у лавэлав.

Дьве һьнк дьжвари дь ве р'еда бьбеньн,
Ңани эм чь бьченьн, эме ви зу һьленьн.

Һөвален мэ ль һэр дэр, жь хвэ гэлэк дан көштын,
Һ'эта ах у ав у мал һэми жь бо хвэ һьштын.

Дь ве р'еда эм р'абьн вэкэ шер у вэкэ мер,
Эв пэмбу у эв гэньм жь бо вэр'а дьбьн зер'.

Гөнден мэ жи хвэш дьбьн, дьбьн қэср у р'онаһи,
Хвэндөгөһ у синэма, һэми ав у шинаһи...

Эв һасьн у тэрэктор т'эвда дьбьн мале мэ,
Иди набын геж у кор п'ёр' хвэш дьби һ'але мэ.

Бь сэрбэсти, дьлхвэши бькын к'ар у баре хвэ,
Мер у жьн у к'эч у көр' р'угэш һэр'ьн к'аре хвэ.

Нэ нестър у нэ гъри, нэ қоштын у нэ т'алан,
Вэкэ хушк у бѣра бѣн, дэвлэмэнд у хвэндэван.

Дь нав мада нэменьн нэ аг'а у нэ жи бэг,
Дэсте хвэ эм бѣдын нэв дь нэр тышти бѣбѣн йэк.

Бь чэпък у лиландын, бь дэвк'эн у хвэдити,
Н'эми бежын бь нэвр'а,—Бьжи! Бьжи! Йэжити.

Р'ОНАНИ ЛЬ ПЭИ ТАРИИЭ

Чэнд сала кб эм нэр вэһэ бьндэсте нэйарын,
Бе р'умэт у пыштын,
Вэк колэ ль чола у ль сэр сеп'и у даран,
Эм натынэ кoштын.
Аг'а у баган п'эрчэ кьрын эв мьлэте мер,
Чалак у шьванмер.
Эм кьрынэ холамоке нэйар, майинэ беч'ар,
Т'эв бесэри ньштын.
Эв шех у мэлла р'эншбэре дьжмын бь шэв у р'о,
Т'ым жер'а дь'аго.
Нэр, кэс хвэди эстол у рэф у лэшкэр у топын,
Ле е ма бь хыштын.
Зор у сытэма ве тэбэде эм ньштынэ кавьл,
Бе хвэндын у шаһьл.
Ле не жи ль сэр ма бь хвэ эв кoнд у қыр'акьн,
Т'ым гази у қыштын.
Зэнгинэ вэлэте ма, нэми кани у зер'ын,
Эм т'эв вэки шер'ын.
Р'энгинэ нэми дэшт у ч'ийа ав у гийанэ,
Т'эв баг' у бьһыштын.
Нэрчэнди бэре эм жи хвэди нав у нишан бун,
Ле про нэзан бун.

Һәрчәнди бәре әм бь хуә гәрнас у ә'гит бун,
Ле иро нә тыштын.
Әй хорте шыванмер, бәсә бе федәйә әв р'әв,
Дәст хуә быдын һәв,
Р'онаһи ль пәй тарийә, т'ьм р'ожә ль пәй шәв,
Әм найенә коштын.

Т'А К'ЭНГИ ӘМЕ К'АРКӘР
У ЩОТК'АРЕ БӘГА БЫН

Әв р'әнгә ырати мә нәве гәр т'ьми ва бын,
Һәвсар мә гьредайн бь кбртане к'әра бын,
Әш бәгләр у аг'а у әме жар у гәда бын,
Әш р'әншбәре дьжмын у әме р'әншбәре ва бын,
Әй к'аркәр у щотк'ар бәсә, дәм һатийә р'абьн.

Т'а к'әнги әме к'аркәре аг'а у бәга бын,
Т'а к'әнги әме һәстйе бәр лынге сәга бын.

Т'а к'әнги әме колә у р'ьсва у әбид бын,
Бың дәсте мьровен вәки Бәйар у Сәнд бын,
Т'а к'әнги ль синора вәки ырьш у к'әлид бын,
Т'а к'әнги жь һәвр'а һәми мерхас у ә'гит бын,
Әй к'аркәр у щотк'ар бәсә, дәм һатийә, р'абьн,

Т'а к'әнги әме к'аркәре аг'а у бәга бын,
Т'а к'әнги әме һәстйе бәр лынге сәга бын.

Чава кә дьзаньм тә т'ьми шәр'кәр у мери,
Дәнг дайә дь шәрә, дә бь хуә ферьс у шери,
Иро тә чьма вәр бь вә тырсок у нәвери,
П'әрда гьдья сәр хуә вәда, да хуә вәшери,
Әй к'аркәр у щотк'ар бәсә, дәм һатийә, р'абьн,

Т'а к'әнги әме к'аркәре аг'а у бәга бын,
Т'а к'әнги әме һәстйе бәр лынге сәга бын.

П'эрда гьдйа шарэке хвэш р'акэ, ньланэ,
Ч'аве хвэ вакэ, гōh бьдэ һэвар у қир'инэ,
Лынге т'эрэсан зу тō жь аха хвэ дэринэ,
Иди тō мэт'ьрс, һэмдэме шэббаре тэ Чинэ,
Әй к'аркэр у шотк'ар бэсэ, дэм һатыйэ, р'абын.

Т'а к'энги әме к'аркэре аг'а у бәга бьн,
Т'а к'энги әме һастыйе бэр лынге сәга бьн.

П'эр' шәрмэ, кō әм дәһ сәри мьльоне ньфусьн,
П'эр' шәрмэ кō әм абыде динар у фьлосьн,
П'эр' шәрмэ, кō әм бьрчи у бе мад у мьрусьн,
Г'әйфэ жь мәр'а, һэмдәм у һәмхаке урусьн,
Әй к'аркэр у шотк'ар бэсэ, дэм һатыйэ, р'абын,

Т'а к'энги әме к'аркэре аг'а у бәга бьн,
Т'а к'энги әме һастыйе бэр лынге сәга бьн.

Т'а к'энги дь зинданеда бьбын һ'әбси у гьрти,
Дара ль сэр лынге мэхьн бәгчи у шьрти,
Т'а к'энги бьхōн әв бәг у аг'а мэ бь хōрти,
Т'а к'энги әме дәй ль вәкьн һәр вә бь сьрти,
Әй к'аркэр у шотк'ар бэсэ, дэм һатыйэ, р'абын,

Т'а к'энги әме к'аркэре аг'а у бәга бьн,
Т'а к'энги әме һастыйе бэр лынге сәга бьн.

Соргōл жь баг'е шьваньм вәшин,
Бьлбьл ль шахе өмрөм дькьн шин,
Һестьр жь ч'авем хōшин у мәшин.

Меранэ р'абын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'әв гьртын әв баг' у бостан.

Чәнди бьльндьм сәре мьн сарэ,
Шобар жь ч'авем хвәш тенә харэ,
Син сала дәнг у қир' у һэварэ.

Меранэ р'абын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'әв гьртын әв баг' у бостан,

Ахин вәлатем заньм гō қизи
Чь бькьм ко дьжмын бь тэ дьлизи,
Қер'ин дькьм эз кәс һабьһизи.

Намусэ р'абын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'әв гьртын әв баг' у бостан.

Заньм тō р'ьнди хвәш у шьвани,
Р'дстәм тō хвәсти жь бо мэ ани,
Дьжмын жь дәсте мэ бь зор дәрани.

Намусэ р'абын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'әв гьртын әв баг' у бостан.

Чьдас дэлалым, п'ор'ым жь зер'э,
Бэде, wэ хwэстъм нызам жь к'ер'а,
Р'ови р'эвандъм жь дэсте шерэ.

Намусэ р'абын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'эв гьртын эв баг' у бостан.

Дьжмын жь бэр тэ дэсте мэ дьгри,
Ньмбез дьки хwэш, т'ьфу тō бьмри,
Намус нэ майэ, бь чь тō дьгри.

Намусэ р'абын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'эв гьртын эв баг' у бостан.

Сонда мэ шах у колаhe, Р'остэм,
Иан эм тэ быгрын, йан т'эв бьчын эм,
Жь сэр хwэ р'акын дэрд у кōл у хэм.

Намусэ р'абын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'эв гьртын эв баг' у боста

К'ур-к'ур мэналэ эм т'эв бьрыштын,
Qорбан мэтьрсэ ва эм гьньштын,
Иан де тэ быгрын, йан бенэ кōштын.

Намусэ р'абын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'эв гьртын эв баг' у бостан.

Сонда мэ хвина Сэид у Qази,
Н'этта бь зоре тō мын нэхвази,
Эз де быналым нэвар у гази.

Намусэ р'абын, хортен К'ордьстан
Дьжмын т'эв гьртын эв баг' у бостан.

Өгэр бь хōрти хун мын бьхwазын,
Ль wэ бьп'ечъм зэндeн бь базын,
Дьлхош у бе хэм ль сэр мын р'азын.

Меранэ р'абын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'эв гьртын эв баг' у бостан.

Дьжмын сьварэ, ле бе чэлэw те,
Иди жь шэрма нэма мэ хэw те,
Сэре wи нэшке, qима мэ пэw те.

Меранэ рабын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'эв гьртын эв баг' у бостан.

Жь бир нэ чуйэ ль сэр тэ дьгрин,
Эв бу дōсэд сал эм жар у хэмгин,
Дэрде тэ кōштын н'эзар Шөгэрхвин

Намусэ р'абын, хортен К'ордьстан,
Дьжмын т'эв гьртын эв баг' у бостан.

Һәй қәһрәман мыләте к'өрд шәрмә тө р'ази,
Мәйдан быди джъмьн у ль қада тә бьбәзи,
Һәр чар т'әрәфан щигәһе т'әһқир у тынази,
Гәр һәқ тө нәхвази к'ийе һәқе тә бьхвази.

Һ'әйфә, тө көр'е Р'өстәм у Гөһдәрз у Сьлаһ'и,
Иро тө ды гөнде бәг у аг'ада фәлаһ'и.

Шәрм у әсәфә, гәр тө бь зарә хвә нәхвени,
Р'абори у шоп'а хвә ль т'арихе нәбени,
Бе қимәт у т'әқдир чь жь джъмьн'ра бьчени,
Т'а к'әңги һәр у һәр бь ви р'әңги тө бьмени,

Һ'әйфә, тө көр'е Р'өстәм у Гөһдәрз у Сьлаһ'и,
Иро тө ды гөнде бәг у аг'ада фәлаһ'и.

Дәһ салә ль сәр һәв һәми дьлжар у бь эшьн,
Сәд Хани у һащи у һәжар ванә ль пешьн,
Йәксәр вәко Бекәс кә мәрәқа тә дьк'ешьн,
Дора хвә нәхвазын, к'и дьзани кә ль эшьн.

Һ'әйфә, тө көр'е Р'өстәм у Гөһдәрз у Сьлаһ'и,
Иро тө ды гөнде бәг у аг'ада фәлаһ'и.

Дәстен хвә бьдын һәв, бьк'ышьн шах у дьйара,
Қер'ин бькьн пышта хвә бьдын лат' у зьнара,
Ләк-ләк бьк'әвын сәрһ'әд у синор у кәнара,
Ләрзин бьк'әви нав дьле хвинхвар у нәйара.

Һ'әйфә, тө көр'е Р'өстәм у Гөһдәрз у Сьлаһ'и,
Иро тө ды гөнде бәг у аг'ада фәлаһ'и.

Шәрмә жь мәр'а һәр вәһә әм дьжмьне һәв бьн,
Бьн дәсте нәйар һәр вәһә бе готьн у дәв бьн.
Т'а к'әңге вьса гьрти у бьн тари у шәв бьн,
Т'а к'әңге шкәсти у ды нав ләшкәре р'әв бьн.

Шәрмә, тө көр'е Р'өстәм у Гөһдәрз у Сьлаһ'и,
Иро тө ды гөнде бәг у аг'ада фәлаһ'и.

Р'ожа шәр'е һәттин у Кәрәк хош мә тө дити,
Т'арих жь мәр'а дайийә занин тө ә'гити,
Бәрмайе Мәд у Собар у көр'е Найри у Сити,
Иро тө мәтьрс һәмдәм у һәмхакә Совети.

Шәрмә, тө көр'е Р'өстәм у Гөһдәрз у Сьлаһ'и,
Иро тө ды гөнде бәг у аг'ада фәлаһ'и.

Һерзан бьдә дәстан тө ль сәр һәв вәвәшино,
Қәйдан бьшькинә вәко бәндан бьқәтинә,
Әв Деве Сьпи дьжмьнә, меранә дәринә,
Вәк Р'өстәмә қәлаш бь хвә һ'әйфа хвә һьлһинә.

Шәрмә, тө көр'е Р'өстәм у Гөһдәрз у Сьлаһ'и,
Иро тө ды гөнде бәг у аг'ада фәлаһ'и.

Навдаре вәлате тә һәми мәрк'әзе щәңгә,
Һәркәс бь мә зани бь хвә к'өрд шер у пьльнә,
Һавир хвә т'әмашәкә, бьнер' гази у дәңгә,
Һәй, һьйә қәһрәман мыләте к'өрд р'абә дәрәңгә.

Шәрмә, тө көр'е Р'өстәм у Гөһдәрз у Сьлаһ'и,
Иро тө ды гөнде бәг у аг'ада фәлаһ'и.

Wəлатп'арези к'ок' у эсас бу,
 Мьлэт шыйар бу, wəлат хьлас бу,
 Сəwpa дəстпекьр, шəфəq хойа бу,
 Жь нувə һəр кəс дьлхoш у ша бу.
 Жь бо мьн мəгри бьгри бо wəт'эн,
 Бь зор мə ч'ьр'əнд əв бəнд у кəпэн,
 Жь бо ми бьгри бь қир' у аман,
 Хwə дəйə кəштьн əз дəмə бəрдан.
 Дəрə дoжəһе ль мə wə вə бу,
 Əw зьнданa тəнг ль мə фьрə бу,
 Чьqас п'ьр' хwəшə əв к'єф у шaди,
 Wəлатп'арези, - гəрдəн аzaди.
 Нестьр набарьн, наменьн бьрчи,
 Сəрбəст бьгəр'ьн ль һəрдəр у ши,
 Сəwи наменьн, нə дəнг, нə гьри,
 Бьжи wəкəһəви, бьмри зоркəри.

Бисте нисане шəвəк тар у р'əш, п'ьр' нəхwəш, нəхwəш,
 Жəндрмə һaтьн к'əтьн мaлa мə wəк дьз у к'əлəш.

Əм данə бəр хwə, бьрьн зьндане, зьнданəкə тəнг,
 Дар бь дəстə wан чəһр у р'у к'ьрет ч'авсор у п'əрəнг.

Дабəрьзин мə бe тьрс у бe пьрс һəми wəкə шер,
 Сəр у льнген мə дьхьстьн кəwчук лe дьдан бь дер.

Ль сəр һəв дьжун, ль сəр һəв лeдан, ль сəр һəв қамчи,
 Щьһе мə п'ьр' тəнг əм пəздə һəвал бe ши у бьрчи.

Сəрен мə бe мрес т'əв зипьрандьн сьмбел у бьру,
 Бьрьн кəһрəбe т'əв пир у зар'ок т'ьф дьһaтə р'у

Дисa дəһ мьров бь дар у қамчи бь бок'с у лeдан,
 Əм гəвьзəндын данə бəр льнган бь қир у һəлан.

Ль сəр сəрен мə т'əв чун у һaтьн бьзмар у потин,
 Һ'əттa һaтə хwар жь сəр ч'авен мə т'əв хwедан у хwин.

Əм жь һ'ьш дьчун, т'əне бe һ'ьши бь мə хwəш дьһaт,
 Тəнəкəн əвe бəри сəр мə дан, салон бу Фəрат.

Дисa шьйари, дисa əw лeдан, əw қамчи у дар,
 Əм хьрхьрандьн дь сəр қадер'а əм к'ьшəндын хwар.

К'əтьн сəр сəрен мə wə һов у дин гəрен дəв бь хwин,
 Сəрен мə бь хwин, дəстен мə бьрин, к'ьнщен мə ч'ьр'ин.

Гэлэк эм т'и бун, гэлэк бърчи бун, нэ нан у нэ ав,
Дьдан р'ьвен мэ готьнен к'ьрет һәми п'уч у хав.

Миза жандьрма ль сэр ч'авен мэ т'эв дьһатэ хвар,
Диса әв ледан, диса әв дьжун, әв қамчи у дар.

Шьфда мын а ну данэ бэр мэрэс, п'эрчэ-п'эрчэ бу,
Данэ сэрэ мын бь қэрф у тыназ, т'ьф дьһатэ р'у.

Г'этта шэш р'ожан, һ'этта дәһ р'ожан ль сэр һэв әзаб,
Ль һавър бажер гьртын жьн у мер сэрәсэр ьһаб.

Жьн у кәч' у бук хьстын фәләде бе шәрм у фәди,
Шәрфина даран ль сэр сәрен ван кәвокен кәди.

Әм р'акьрын жор қьжла ләшкәри щики р'эш у тәнг,
Дарен жандьрма ль сэр сәрен мэ диса кьрын щәнг.

Һьнги әм геж бун, мын сәре хвә зу сыпардә дивар,
Әв лаше гьран ма бе һ'ьш у щан жь жор һатэ хвар.

Иди жь һ'ьш чум, ьһзаньм чь бу, әв ләше мьри,
Гава шьйар бум мын ди ль һавър һестьр у гьри.

Нә һат бира мын әвқас дьжвари, әв қамчи у дар,
Ләше мын т'әвда хведан у чьрав ьһса мамә сәр.

Һеди, һеди һ'ьш һатэ сәре мын, гьртын у ледан,
Әвә ода пар әм теда гьртын, әвә әв зьндан.

Р'ож чу бэр ава жандьрмә һатын, һатын бэр дерн,
Әм т'әвда р'абун дьле мэ бь тьрс ль һэв мэ һери.

Әм т'эв йәка-йәк дәрхьстын дәрвә һавар мэ ләшкәр,
Лаше мэ тази әв лаше спи данинә бәр дәр.

Әм т'эв һьнгавтын бь дар у қамчи, ахин у к'әсәр
Һәми р'эш у шин һатэ горандьн р'әнге мэ е зәр.

Әм қәфла паши сһһ у се р'ожан бь ви к'ари ман,
Т'әһқир у дьжун дьдан р'ьвен мэ мьровен нәзан.

Бо һэв дьготьн әвын бәлшәвник, дьжмыне вәлат,
Т'ьфкьн р'ьвен ван ван р'ьвен к'ьрет п'ис у бе хәлат.

Әме чь бежьн, чь карьн бежьн бьндәсте нәйар,
Бьрайен нәзан дьжмыне мылләт досте коләдар.

Нә сүще вайә һәми ьһзаньн чьнә әв готьн,
Ньзаньн ко әм вәкә мум у фьнд т'эв тенә сотьн.

Әм жь бона ван дькьн қир'ә-қир', һәвар у һалан,
Жь бо вайә әв гьртын у зьндан, дьжун у ледан.

Әв жи вәкә мэ һәми бәләнгаз, һәми п'әришан,
Жь бо нане хвә бе к'ар у бе мал һәвар у әман.

Әгәр бьби шәр' әвә бәри мэ т'эв бенә көштын,
Набеньн, корьн, ль Қоре һәми тенә бьрьштын.

Бь хьине дәр бун, дәрйа у нәвал колан у шәқам,
Жь буна вайә әм шәр' нахвазьн, дьхвазьн сәлам.

Пьшти кә әв чун, жь һэв мэ пьрси һәмдәрд у һәвал,
Гәло әв к'инә, қәй нә суриנә, хәлке Сьнегал?

На, т'эв суриנә гәрчи нәзаньн мьров у пьсмам,
Жь бәр нәзани бун досте дьжмын, дьжмыне сәлам.

Бь дәсте хвә әв дьхвазьн чәрха т'ариқе быгьри,
Бь дар у қамчи нә әв те гьртын, нә әм жи дьмьрн.

Әв ләһийа хөрт бьрканә, бьрканә ль һәр ши у дәр,
К'әнгн хвә дьгьри ль бәр һьлма we әв сенц у чәпәр.

Әв ләһийа сор, әв ләһийа хөрт жь жорва те хар,
Сәре хвә һьлда чьйә әв ледан, әв қамчи у дар.

Дарен хwэ дайнын бь кер wэ найен эв дар ледан,
 Qэт р'е нэмайэ, натын дагьртын qьжла у зьндан.

Агьре волqан бь т'ьф у п'ьфан найетэ kоштын,
 Дьлен мэ ен хорт бь дар у qамчи найен бьрьштын.

Эв дар у ледан, wэк ньфт у бензин бэрди сэр агьр,
 Агьр бь бензин найе мьрандын бет'ьр дьби гөр'.

Иди шьйар бун шьван у гаван, щотк'ар у п'ала,
 Шьне wэйэ бэс эрха kо дьжмын жь бо wэ k'ола.

Эм т'эв мьровын, жь бо чь ледан эв qамчи у дар,
 Эм т'эв бьранэ дьжмын жь бо мэ йэкэ колэдар.

Вайэ ль Мьсьр у Ираq у Qрдын, Мэг'риб у Иран,
 Лэшкэре дьжмын, лынг дайэ сэр мэ ледан у зиндан.

Хэлкен Р'ожхьлат эм дэст бьдын нэв дотмам у пьсам.
 Мэ шэр' наве qэт, бьжи йэкити, нэр бьжи сэлам.

K'ордно, мэрдьно, п'ьр' хwэшэ сэрхwэбун,
 Эw дэмен тар у тэнг мэ дин, ванэ чун.

Дэст бьдын нэв нэми, пеш к'эвын эм нэми,
 Да бьчын бо wэлат, йан мьрын йан фэлат.

Р'ож ль мэ хатэ дэр, зу н'ьшйар бьн жь хэw,
 Эв дэма шэнг у шэр' паш к'этын эди нэw.

Дэст бьдын нэв нэми, пеш к'эвын эм нэми,
 Да бьчын бо wэлат, йан мьрын йан фэлат.

Мьн дьвен ол у бэхт, мьн дьве пешвэчун,
 Мьн дьвен т'аш у т'эхт, мьн дьве сэрхwэбун.

Дэст бьдын нэв нэми, пеш к'эвын эм нэми,
 Да бьчын бо wэлат, йан мьрын йан фэлат.

ҚОЛЫНГЕ П'ЭР'ШЫҚӘСТИ

Зьвьстан хат, п'эр' хвәшә әв зьвьстан,
Бәрфе к'ьльсанд әв ч'ьйа у зозан.

Гәһ бь кәльк те, бәрфа сьпи вәк шьрш,
У гәһ ль сәр р'әп-р'әпа баран.

Хөмин у нал-налә, сәд нәвал у сәд шо,
Гәли у бандәв, мыштын жь мьж у моран.

Хөрмина пәза к'ови те ль бәр даран,
Хвәш қәбқәба кәве нерә, ль сәр лат'аң.

Байе гөр' те, сәргәрмә, чәләнгә дьжмын,
Жь бәр ви дьһәжын вәк мын чьльпье даран.

Ль жор те дәнге қолынге п'эр'шықәсти,
Р'е ындайә, шоп' у р'еч' ле бунә ләйлан.

Жь р'әфе хвә майьйә әв қолынге бәхтр'әш,
Вәк мын дьл бь кәл у дәрдә бе гөман.

Ньзани қыр' у сәрма һәйә әв дьлкәл,
К'анун у сыбат ле бунә вәк һәзиран.

Әв қолынг, қолынге вәлате мәе жор,
Лис у һелин дьжмынан т'әв кьрынә вәран.

Қолынге мә вәре хвә бәрдайә нач'ар,
Нә ма кари вәгәр'и вәк мьрове беган.

Неч'ирване меркөж дәве т'вьынга хвә,
Дайьйә п'есира қолынге мын, һәй аман.

Ль жер у ль жор, ль р'аст у ль ч'әп һавир,
Тенә қолынге мын бь қер'ен у һалан.

Һәре қолыngo, жь р'әфе хвә қәтйаә бәс,
Әм бь к'өва һәр'ьн, кәштынә, йан зьндан.

Ле мәтьрсә әв фәләка хвар у т'ьм хуз,
Гәһ дьки пәиз у гәһ дьки зьвьстан.

Нә т'әне дьлкәли, қолыngo у нә т'әне әз,
Вәгәр'ә Арарат у Сасун, нав к'өрдан.

Ль хортен гәрдәнгаз мәйьзенә т'әв дьлкәл,
Тази у п'ехвас, бьрчи у бе дәхл у дан.

Ль сәр ван балафьр'ен дьжмын дьр'есьн,
Ль жер гөрминә, дәнге т'вьынг у топан.

Сеп'и ль К'өрдьстане ч'ьқандьнә һәрдәм,
Бь ванва даләқандьнә т'өр'ьнен к'өрдан.

Қолыngo, ма әз чь бежым жь мәр'а п'эр' шәрмә,
Кө әм бьр'әвын, жь вәлате хвә е К'өрдьстан,

Тө дьльбын у әз шәгәрхвин, әм чь бькьн,
Нәжаде к'өрд нәзан у р'әбән у хәзан.

Эв бьрайен мэ мьсьлман дэв жь мэ бэрнадьн,
 Қай р'астэ эм колэнэ әв жь мэр'а әсиадын...

Һәққе жин у һьқуқе ысан дьхвазьн,
 Ле дәстура зьмане мэ жь мэр'а қәт надьн.

Ль мәшльса әмьн наве һәр кәси дьбежьн,
 Ле әм дь бира ван найен, наве мэ һьлнадын.

Һьн мэ дькьн ә'рәб у һьн мэ дькьн т'ьрк' у фарьс,
 Ле нә р'астэ, әм мьлләтәки хөрт у әк'радын.

Бәрмаие Мад у Собар у Найри у Һәврьн,
 Зар'ьвен Р'өстәм у Шергоһ у Сьлаһ' у Фөрһадын.

Гәрнасе Һәттин у Әкка у Кәрәк у Дьмйатын,
 Мерхасе Чалдеран у Сордаш у Мәһабадьн.

Бьрайен мэ хвә һ'әсаб дькьн азад у әм колә,
 Т'а сәрмайәдар һәнә, нә әв азадьн у нә әм азадьн.

Сәрмайәдар, шәр'хваз, ьстьмар, коләдар,
 Әм бәрхе бәр к'ере у әв бь хвә щалладьн.

Әм шәр' нәхвазьн һаштихваз у азадип'әрәст,
 Дьве дәст у льнге хвә бь һәвр'а әм р'адын.

Р'еч'а мэ дайә сәр, р'астә, мэ бежьн һун шашьн,
 Бәле дьжварә, бь р'ел, бь кәләм, бь шахур у к'ашьн.

Суш-суше сьйасәт, дьйанәт, дәм у р'аст һатын,
 Ль һавир, ледан у щәнг у т'аланә, диса әм башьн.

Дь аше дьжмында һәб-һәб әм тенә һердьн, мьлләт,
 Ле гава әм сәре хвә р'акьн, әв һәбьн әм ашьн,

Тәвр у дас бь дәсте мә, т'әв р'әншбәр у к'аркәр, хорт,
 Мьровен Сәмәндов у Гөһдәрз у Р'өстәме қәллашьн.

Нандар, дьлован, г'әрибдост, қәһрәман к'өрд,
 Шайане т'әддир у шайәсте, пәси у форт у шабашьн.

Дьжмыне коләдар, һәвалбәнде һаштип'әрәс, дембқрат,
 Әм к'өрдән азадихвазьн, бь шәрф у бе машьн.

Тьроман, Чорчъл т'ьвьнга хвә данә бәр ч'аван,
 Т'ьвьнг бь дәсте коләдар, ле к'аркәр т'әне манашьн.

Җәлате мән тәһи бука шәһани,
Һәми баг' у бәһһшт у мерг у кани,

Шәп'ал у шәнг у шох у наз у гәһри,
Гәләк шерин у р'әнд у п'әр' шәһани.

Сәри т'аша Сәләһеддине к'әрдә,
Әһни р'әжә дь бәрша асымани,

Дә бәрһен тә кәване Р'әстәме Зал,
Дә зәлфен тә жь тирен қәһрәмани.

Р'әһе тә агьре Зәрдәшт у Мәздьк,
Жь тә һестьр шәраба Камирани,

Дә ч'авен тә җәһи дәрйәһе Һәрмьз,
Кәлу әлмасә каре Муш у Вани.

Дә левен тә к'әт'еба Һәһи Қадьр,
Зьмане тә жь бәнда шәхе Хани.

Чәна тә гәһе Шуд у Шах у Һәблер,
Қьр'әк әйһан у т'ақа Кәсрәһани.

Дь синга тә к'әт'еба Зәндәһьста,
Мәһьк фәрфурә теда нәқше Мани.

Дә дәстен тә т'әхубен Т'әрк' у Иран,
Һәр'ә шәнгә бь тирен зәрвәһани.

Жь синга тә бь жәрда гәһйе Лаләш,
Зьйәрәтгәһә бо мә һәр зәмани.

Бь һишан у бь нан у хһин р'әжәһдәһи,
Мә дәст гьрт у қәләһ да у тә аһи.

Сәр у п'ә, зәһд у базьһ т'әв бь һәһнә,
Һәһми сорьһ жь р'әһге әрг'әһани.

Бь тә әһ ша нәһүн әв бу дә сәд сал,
Жь мә дәһге т'әвһнга чуйә бани.

Бьра у лав у бав у ап у пьсам,
Ль сәр тә һәв дькәшһтһһ п'әһләһани.

Жь Лоран т'ә бь Зазан т'әв бь хәһшәр,
Дьһатһһ һәв ль мәйдане бәһани.

Бь т'алан у бь кәшһтһһ, һәһм бь сәтһһһ,
Мә коне шә'р ль сәр синга тә дани.

Әһмир у бәгләр у п'аша у аг'ә,
Қьрһһ җеран сәра у бьрщ у хани.

Ль аһики тә дәһг у шәһг у һәләһ
Ль аһики сәдаһе г'әһссе Сани,

Һәһми бунә мьрид у шәх у софи,
Бьһһшһти нә чькьһһ нав у һьһһани.

Ль ахәр р'адьһһһһ ле шәх дьһи жор,
Бәһри һивро жь бани те гьһани.

Сәр у п'ә т'әв дьһи гәләһ у әһбәр,
Дьбе һурә к'әро ма тә чь зани?

Бь ван хапан дьхварьн хварьнен хвэш,
 Вэки шех у мэлайен ви зэмани.

Дō дэрдэн мэ һэбун дьжвар у хэддар,
 Хьзани йэк, эве ди һэр нэзани.

Вэкэ шер у пьлынган эм дьчун һэв,
 Пэнир р'ови жь майдане һьлапи,

Мэ эв р'ожен цьвани т'эв бь дэрдан,
 Бь зивари, бэлэнгази, шьвани,

Һэре буке, п'эпуке жар у мөсте,
 Ль сэр синга тэ зава ман бьйани,

Тэ р'эш дайэ сэре хвэ бэр ль сэр ма,
 Ль тэ р'оке дыби пироз к'ътани,

Шэгэрхвинэ кōр'е тэ, һэр дынали,
 Жь бэр жана нэзани у хьзани...

Ло, ло, пьсмамо чьма дэй наки?
 Сэре хвэ шарэк бьльнд р'анаки.

Лэшкэре дьжмын ль ч'йае жорин,
 Вэкэ хвэшмеран жь һэв бэла наки.

Ло, ло, пьсмамо заньм хвэшмери,
 Пьсмаме Р'бстэм йан Эздин Шери.

Р'ожа һалане, р'ожа ледане,
 Мер у гэрнаси дотмам бь горн.

Ло, ло, пьсмамо һайа тэж тэ би,
 Чарока мын р'эш ль сэре тэ би.

Р'ожа ледане мер бэ ль майдане,
 Кōштын т'ьм һэби, р'эва тэ нэби.

Дотмама тэмэ, мын ч'ав кьлдайэ,
 Дэрэфша К'авэ, бо тэ һьлдайэ.

Р'ожэк ледане, р'ожэк р'азане,
 Иро ледана р'ожа к'ōрдайэ.

Дэнге мын энзэ, һэвар у газн,
 Сэррот у п'ехвас, бьрчи у тазн.

Эришэ лехэ, пьсмамо лехэ,
Шэрм у фэхэтэ про тб р'ази.

Шале хэрзани р'абэ ль хвэкэ,
Ль пышта хвэ гьредэ р'эхт у фишэкэ.

Пьсмаме мьни, дотмама тэмэ,
Мьж тэр'а кьлданэ ч'авен бөклэкэ.

ЭВИНДАРЕ. ВЭЛАТЫМ
ЭВИНДАРЕ. ВЭЛАТЫМ
ЭВИНДАРЕ. ВЭЛАТЫМ

Жь бона хэр кэсэк йарэк хэйэ, е мьн вэлат йарэ,
Бэле, чь бькм дь дэсте дьжмьне хвинхвар у хэддарэ.

Чьдас пэсне гьран бежм нькарьм эз бьдм занин,
Чэлэнг у назьк у шэнг у шэп'ал у шох у шэббарэ.

Г'эзар вэк мьн дь ве р'еда бь ван дэрд у кэлан коштын,
Т'эльсма сэр дэве гэнша, дь синга мьнда р'эш марэ.

Чь зани қимэте ве, шэнгэшохе дьжмьне бебэхт,
Нэ вэк мьн дьл бь топ у авьре йаре бьриндарэ.

Эгэр чэндан бь дэст дьжмьн бэле йара мьнэ шерин,
Бь наве ве бьльнд бумэ гьнам гэрдуне сэййарэ.

Бь ван левен шэкэрбарин бь мьн да соз у пэйманэк,
Жь мьн певэ кэ дьл нади кэси эв йарэ бе ч'арэ.

Эвэ соза мэ жи пер'а, кэ дьл хэр дэм бьдм дэста,
Нэтьрсьм эз жь зьндан у жь ледан у бэн у дарэ.

Ль сэр хэр кавли р'уньм, бькм қер'ин г'эта хэр кэс,
Жь тамара хэве р'абьн бьбын хозан у г'эшйарэ.

Дь бьн льнге хвэда дэйньн сэре дьжмьн вэки дуп'ышк,
Ль бар позе хвэ дэйньн ве гёла ну п'ышкьви харэ.

Дь гованда мэда һәр кәс бь дьлади бькьн дилат.
Ль шуна һестьрен ч'аван хөшин бен шо у шобарә.

Овә соза мын у дилбәр эгәр бьмырм дь ве р'еда,
Жь ве дьһа хвәш у шерин Цәгәрхьин жи нә-бе п'ара.

Р'ӘҮША ҮӨЛЕТ

Дасте йар бь дастьм, чь сәрхвәш у мәстьм,
Дь сәр мәр'а шахьн, дь бьн мәр'а авә.

Шәһышаһе дьһа т'аща зер'ин да сәр,
Р'әүша лат' у катан хәмла зәр у тавә.

Ж'әск у зәр у шини ль мә төвли һәв бун,
Нет у пелен жине дагыртьн әв навә.

Әм манә мәстанә, һавир гөльстанә,
Тәв бат' у бустанә, ль мә дькьн навә.

Тәне әз у йарьн һавир мә зәннарьн,
Авьр хвәш дьборьн жь ван бәләк шавә.

Бь ләнц у наздари шәкьр жь к'ән бари,
Бьскен р'әш у тари бунә бәнд у давә.

Лез мә бьр сәр лева синг бахчә е сева,
Хвәди мә дахевә бе тырс к'отьм навә.

Ль һавьр мә соргөл к'әск у шин у сөнбьл,
Дь сәр мәр'а бьлбьл қир у лавә-лавә,

Мә йар кьр һәмбез дар у бәр у п'арез,
Ль гованде бун р'ез бунә бук у завә.

НИР У ЭМБУР БЭТАЛЫН

Вайё бу бõһар шотарен дэлал,
Нир у эмбур т'эв бэталын ль мал.

Зõлма аг'а у бõган хõйа бу,
Боре ма дьгот, тэ дьго, на, һавал.

Һәми дәвләмәнд бунә хвәди гõнд,
К'ынщен тә р'эзин, п'иннә у фәрп'ал.

Чь жи надьн тә, бәрдан тә жы гõнд,
Һәр бьбә п'арсәк йан бьбә бәqqал.

Письмаме Гõһдәрз ч'арә нәмәйә,
Дәсте хвә р'акә вәк шерн у шәп'ал.

Ма кәс бь лав-лав дьһе доза хвә,
Һәqqә мәйә т'әм хәбат у нидал.

Дь ве р'еда бәс нә һун т'әненә,
Һәвалбәнден вә к'аркәр у бмал.

Ль һәмбәр дьжмьн һәми бьбьн йәк,
Пышта хвә бьдьн ч'йайе Орал,

Әв дьктаторн иди мә наве,
Һашти мә дьве, дьвен истиqlал.

Доза тә бьльнд, вәк р'әма дьреж,
Нәйен вәшартын р'әм қәт дь чәвал,

Хвәндьн тә дьве, хвәши р'онаһи,
Әв жи найен дәст бе қил у бе қал.

Бәре ледан у зьндан у қоштын,
Паше хвәндьн у хвәши у к'әмал,

Гõнден вә дьбьн қәср у р'онаһи,
Баг' у тәрәктор, ава п'яр' зәлал.

Р'адйо, тәләфон сәд хвәзи бь вә,
Р'астн әм дьбен, нә хәвн у хәйал.

К'ӨРДО МАРШ

Т'эв, т'эв р'абын, иро бу шэр',
Эв, эв р'ожа шэнг у т'эвгэр'.

Т'эвда р'абын к'ом у лашкэр,
Һайде к'өрдо, марш, марш.

Бэс, бэс, т'эвда р'абын вэк мер,
Һэр кэс пэвр'а р'абын вэкэ шер.

Т'эвда р'абын, дэст бы хэнчэр,
Һайде к'өрдо, марш, марш,

Эм, эм, т'эвда к'өрдүн мерхас,
Эм, эм, т'эв э'гит у гэрнас.

Жь хэв р'абын мир у сэрвэр,
Һайде к'өрдо, марш, марш,

Пэк, пэк, вайэ дьжмын те, те,
Һэк, һэк, р'абын, мерен че, че.

Һэми вэкэ шер у эждэр,
Һайде к'өрдо, марш, марш,

Шынг, шынг, һун бынер'ын бу шэнг,
Дынг, дынг тьмамтика да дэнг,

Р'ынгэ-р'ынгэ топ у қөмбэр,
Һайде к'өрдо, марш, марш,

Һэй, һэй, дост у дьжмын бун йэк,
Wэй, wэй, һатын сэр мә лэк, лэк,

Wэкэ меран, эм ль һәмбэр,
Һайде к'өрдо, марш, марш,

Ги, ги, эм т'эв дьлбырин бун.
К'и, к'и, эм т'эв шэгэрхвин бун.

Марша шэнге бежын эзбэр,
Һайде к'өрдо, марш, марш,

ТЫРСОНӘКЕ ДЫЖМЫН

Әй мъләте мәздүме, п'әришан у сьтәмбар,
Бавәркә тō шері,
Чәнд салә ль сәр һәв, кō тә сәр данйә бин дар,
Бырчи у нә т'ери.
Дәсте тә нә аше фәләке-хвәш дьгәр'енһи,
Һәр тышти дьченһи,
Айа тō чьма вәр бь вә бавьл у бе зар,
Бе дәвләт у зер'и!..
Дәсте тәйә, ава тәйә, мьлк'е тәйә әв аі
Һәр дәм тō ви қәр'аш.
Т'а кәпги жи, бо ве т'әбәқа меркōж у хвинхвар,
Ви аши бьгер'и.
Пышта тә гьредаи тә әв хани у қунах,
Дәһ махә ль сәр мах,
Чекьрнә һ'әми мьфт у бәлаш дайьнә найар,
Сәд һ'әйфә ль жери.
Сәр ракә жь хәв, гәр тә дьве ко бьби гәрнас,
Әй мъләте мерхас,
Аше тә сәре ви дьжмьне хвинмьж у бәдк'ар,
Нач'арә дьһери.
Тьрсонәкә дьжмын, дьр'әви, гōһ мэдә фортан,
Зу дәст бьдә хортан,
Мәйдан жь тә'ра һьштйә, баздайә ви нач'ар,
Һе жи тō нәвери.
Мәйзакә ль һәр дәр р'әбәнан гьртйә мәйдан,
Т'ьм кōштын у ледан,

Дьжмын дьр'әви пәй к'әтынә к'аркәр у шот'ар,
К'а ши хвә вәшери?
Р'ожәк һәйә нач'ар жь тәр'а сәр бьтәвени,
Сәрсәм вә бьмени,
Фәрман жь тәр'а, һәр тō дь қада хвәда хōнкар,
Хвәш дәм дь бьвери.

Эм Гөндэрзын, сэрбылндын, дэвч'бр'енин,
 Вэкэ Р'өстэм бьдын дэнг.
 Доза хвэ эм нэр дьхвэзын, вэлэте хвэ,
 Де эм быгрын нэр бы щэнг.
 Хвиша хвэ эм де бьр'ежын бы дьлхвэшин,
 Жь бо к'брд у К'бръдстан.
 Бь сэрбэсти вэкэ Бьrho, вэкэ Сэйдэ,
 К'а Фэрэндэ, к'а Бһсан?
 Н'эта сахын, жь бирнакын... жь бирнакын,
 Р'ожа щэнга Шех Сэид.
 К'а эв мир у к'а эв п'аша, к'а эв аг'а,
 К'а гэрнас у к'а э'гит.
 Топ у т'фьнг т'эв дьт'эфьн, эм нар'эвын,
 Синга хвэ эм дьдын бэр.
 Дьжмын р'эви, бь пашвэ чу, дэ бьдынэ ду,
 Вэкэ меран бьдын сэр.
 Гэли хорта, жегати бьн, хвэ р'апечын,
 Дь р'эхтада вэкэ фил.
 Да эм нэр'ын щэнга дьжмын, қбмандара,
 Вэкэ мера бькын дил,
 Бь сеп'ийан далэдиньн, эм ль ван хьн,
 Шур у хэншэр, дар у гбрд.
 Вэкэ мера бьстиньн, шанэ дьжмын,
 Нэйф у тол у доза к'брд.
 Хвэндэгэһа эм жи чекьн да бьхвиньн,
 Нэрчи к'бръдн нур у гьр.

Да эм чекьн отматик у митралийоз у
 Топ у т'фьнг, балафьр'...
 Бь сэрбэсти ль майдане, эм жи р'абьн,
 Вэкэ Р'өстэм п'өһлэван,
 Ль К'бръдстан т'эвда йэкьн, хорт у мер у
 Шер у эшдэр, ньждэван.
 Эм бькбжын гэрд у мира п'адышаһ у
 Қбмандар у сэрлэшкэр.
 Т'эв вали у қэймэқам у йузбаши у
 Онбаши у т'эв нэфэр.
 Саз у awaz т'эвда лехьн бьдынэ пэй һэв,
 К'эвт у лэшкэр, тин у к'ом.
 Да эм быгryn Шарэзур у Керманша у
 Байэзид у Эрэрөм.
 Эм арино, иранинэ, лаве Р'өстэм,
 Лаве Гөндэрз сэрбыллынд.
 Ма йе к'енэ, эв калат у эв сара у
 Бьрщ у эйван, шар у гөнд.
 Эм т'эв мерьн, сэр поланэ, гөрч'эк һэсын.
 Ле эм чь бькын дьлбьрин,
 Чарха фэлэк ч'өп гэр'айэ, ах у аман,
 Иро бунэ щэгэрхвин.

Һәр'о шере Сьлеман,
Дьчу шаре мурьстан...

Әши шере нәйнук-кож,
Бажар ль ван дькыр дож.

Бь ван л'әнцен хвәен т'бид
Веран дькыр ль ван т'бид.

Бь ви к'ари дәхл у дан,
Жь ван дьстанд бь т'алан.

Кавьл һыштын, шар у сук,
Көштын зар у зеч' у бук.

Ль ван чапан бу һавар,
Ль сәр һәв бун к'ар у бар.

Нә аг'а ман, нә жи бәг,
Т'әва шора хвә кыр йәк.

Т'әвда рабун, йәки жир,
Жь бо хвәр'а кырын мир.

Данә һәвди соз у бәхт,
Жер'а анин т'аш у тәхт.

Һәми чун бәр дәрә ши,
Сонда ван бу ль сәрә ши.

Т'әван чәпкен хвә к'отан,
„Бьжи, бьжи мурьстан“.

Мире вәки Ськәндәр,
Жь эйване һатә дәр.

Әши мирә дьлован,
Бь сәрбәсти готә ван:

“Әз дьхвәзым зив у зер,
Да эз һәр'ым гьльиә шер“.

Зив у зер' у дьл у шан,
Данә, чу щәм Сьлеман.

Бь ван лынген хвәен һур,
Бәрә хвә да р'йа дур.

Бәлә, мирә қбд у жир,
Данә щәм хвә чәнд вәзир.

Гәһ фьр'ин у гәһ мәшин,
Т'а гәһанә Фәләстин.

Хәлкә бажер һур у гьр,
Т'әван к'арә хвә зу кыр.

Хвас у пәйа һәми чун,
П'ерги мирә мәзын бун.

Хвәш, хвәш һатын готә ван,
Ль эйване бу миван.

Һәрдә, миран шәв у р'о,
П'әвр'а кырын гөфтуго.

Го: „Әй шаһе сәрбьзер’.
Әз һатмә гьльһе шер.

Гәрәк ын далаһини,
Тола мә же бьстини“.

Сьлемане кесцьһу,
Пьрсак һә хвәш дайә ру.

Го: „Әз муки дуве шер,
Надьм бь сәд һ’әзар мер“.

Мир р’абу сәр льһе хвә,
Ле вәгәр’анд дәһге хвә,

Го: „Жь һьһа у шаре ди,
Бьһер’ чь те сәре ын“.

Сьлеман же һә бу тьрс,
Һә кьр сәре хвә әв пьрс.

Мир пьвисә йәк фәрман,
Шанд бажаре мурьстан:

„Ль к’ө һун шер бьбиниһ.
Ч’авә ын зу дәринь“.

Шере мәзын пь’р’ қәләв,
Жь эварда к’әтә хәв.

Мури р’абун вәкә мер,
К’әтын поз у гөһе шер.

Шере сор у қьрбәләк,
Нава р’оже бу кәләк.

Һөдһөд готә Сьлеман:
„К’а әв шере дәргәван?“.

Көр’е Давьд пе к’әни,
Һөдһөд готе: „Әз бәни,

Әв шере п’ьр’ һьһәрмәнд,
Иро се р’о буйә мәнд“.

Мури т’әвда бунә йәк,
Көштын шере ч’авбәләк.

Арик’ари, йәкити,
Мури кьрын р’усьпи,

Т’а кө к’өрд у К’өрдьстан,
Нәбын вәкә мурьстан,

Нә бажар у һә жи гөнд,
Т’әвда һәбын сәрбьльһд,

Го т’өнә бьн мер у зер’,
Әме чава һәр’ын шер.

Торик у шер у кәфтар,
Де мә бькьн тар у мар,

Бе йәкити әм дьжин,
Ләврә әм бун щәгәрхвин.

Кəч'эк мын ди шьван у хамə бəр бəхт,
Ль we чунə гэлэк чax у дəм у вəхт.

Мə же пьрсн, жь к'ойə əв кəч'а р'ьнд,
К'əни у го: „Жь Лоран т'а бычи Бəхт“.

Мə го: „Əй кəч' тə К'ордьстани, əз к'орд,
К'əни го: „Нə к'орди, к'а бəр у рəхт“.

Сəре хwə мын тəwandə бəр ньге we,
Бьнер' гори дьле мын бу һəми шəхт.

Мə кьр җер'ни: „Кəч'е к'а т'аш у ала“,
Гьри го: „Чьма набе к'əй у т'əхт“.

Мə го: „Қизи, wə йахəд буйə жьнби,
Го: „Əз қизьм, Щəгəрхвин зер' у зор нəхт“.

Нурозə, сьба һəр кəсе бе щəм тə шьрине,
Пироз бькə бьре хwə у бьре мə дь жьне.

Дəстан бьһ'əжинə қəдəһан хwəш бьгəр'инə,
Шира қəдəһа дəсте тə дəрмане əвине.

Сəд салə нəхwаш би əwe ко бе тə бьбени,
Де хwəш бьки нака бь к'əн у т'əвгəр' у дине.

Мьзгин жь мəр'а һатьйə, ко йар мə дьхwази,
К'аре хwə мə кьр да сьбəһе бьчьмə шьвине.

Чəнд салə жь дурва мə ль сəр нал у гьринə,
We дьл кəвьре һовəнада мал у гьрине.

Дəнг дайə дьне əв сьстема барьйə сəр мын,
Һəр кəс бь мə зани, ко жь бəр к'əтьмə ньвине.

Дəрмане бьрина хwə мə зани жь һəкиман,
Мач'эк жь дə левен тəйə дəрмане бьрине.

Р'абум жь ньвине сьбəһе чумə шьвине,
Р'е дурə у дəрйайə к'əтьм кəштə сəфине.

Һьлгьртьйə мьзгин у мə бəрдайə дəлалə,
Агаһ мə нəбу дьжьмьне хвинхвар дь кəминне.

Әстолә нәйаран лә мә кәшти дышкандын,
Дыл мә бә т'әва гөн нә лә һәвар у қир'ине.

Ала хвә мә һылда ко нә шәр'хвәз у һәвалын,
Һәвир лә мә гьртн у бә зор дабәрзыне.

Зәнщир лә мьл у гәрдән, лынге мә гьредан,
Т'әв дәрд у хәман авитьмә зерәзәмине.

Әй баде сәба һәмдәме йар у нәфәса мьн,
Сәд барә сәлаван жь мә шарәк быгыһине.

Бежә, ко дь зьнданә нәйар гәр бьмьрм әз,
Зьһнар мә бә хәмгин у лә сәр мьн мәкә шине.

Вина тә мьрандым у әвна тә вәжандым,
Мәм гьртие зьнданә у дьл гьртие Зине.

Сунда мә сәре тә, нәфәсәк бе тә нәчуйә,
Т'а щәрг у дьле мьн һәми дәр бунә бь хвине.

Аһазе кәч' у дәнге кәман р'әнге хәроши,
Шебьск у кәзи чунә сәма һәпри у боши.

Хәмхәм бь ч'әман к'әт у хөшин дар у бәр у п'әлк,
Сәрмәстә бьвин бадә жь дәст йаре мә ноши.

Наздар у п'әри т'әвда лә бәр масе щьви бун,
Бәвар дькьрын ван, кә бөһышт һәр әвә хоши.

Чьрйо мә дькьр текда мә го: „Һәр бьжи әв шәв!“
Қер'ин бь мә к'әт щәрг у дьлем һатынә щоши.

Һәмбәз мә кьри йар у мә лев бьрьнә лә сәр лев,
Чәпчәп дьк'бтан, йар го: „Щәгәрхвин нә лә хоши...“.

Мач'эк лева йарэм, хwэш мэлһема дэрдэ,
Гэлэк бэхтйарэ, йар жь мэр'а мэрдэ.

Синг бахчэ е сева эм бь р'ож у шева,
Тъм дык'эвын нева бе дэргәһ у п'эрдэ.

Дэст бь дэсте йарын һавир шах у дарын,
Сэрбэст у һөшйарын қэт набежи бэрдэ.

Ль жор шах у лат'ын, ль жер тырһ у к'атын,
Эм т'эв йэк лэбатын ды бын мада э'рдэ.

Һавир рэз у шиньн, дьжмын ма набинын,
Ль р'у баwэшиньн быскен сыйаһ шэрдэ.

Шип у ч'эм у авьн, зьнар у бэртавын,
Эм неч'ир у равьн ль ма дыкын шэрдэ.

Эв дэм дэма жинэ, рьwe қаде шинэ,
Халича р'эгнино ма хwэ барда сэрдэ.

Дэнге ав у былбыл, р'энге гөл у сөнбыл,
Дь дыл нөһыштын кёл, ма бе хэw у хөрдэ.

Һәми куп у дэштын, т'эв баг' у бөһыштын,
Сэйрангәһ у гыштын эв wэләте к'өрдэ.

Бь хwэ ле быменэ, быһниза, быбенэ,
Һьлма ми бык'шенэ эw мэлһема дэрдэ.

Эз чумэ нев бахче гёлан заньм ко мьн бэрдайэ р'е,
Гёндаре дэнге былбьлан эз хвэш дъзаньм ве съре.

Өв р'энг у дэнг у авудар, векр'а ль мьн хвэш кър бьһар,
Анинэ бэр ч'авен мэ йар к'этымэ хэйала демдбре.

К'этымэ хэйалан һур у к'ур авьр мэ аветьн ль дур,
Нака ль мьн бу шəwq у нур дьлбэр жь бьрще дайэ р'е.

Дэрк'эт жь нев бьрще мэши ава ч'эма қэт на хёши,
Соргёл жь бэр шэрман wəши эз дамэ бэр йэк авьре.

Дэсте мэ гьрти Хёсрəwe Шерин қэде р'эш əбрəwe,
Һэйве хвэ да бэр we рəwe хвэш дак'этын бьһа п'ьре.

Дэстан ишарэт данэ һэв һ'эта лəвин əзман у дəв,
Р'оже хвэ бэрда һати шəв локса мэ р'уйе дьлбэре.

Шэрма рəwe мьн зу рəви меранийа дьл т'əв шьви,
Wəк ве шəве дəст нак'эви дəстур вəда лəв шəкьре.

Гəһ р'ак'этын, гəһ р'адьбун, һ'ьшйар дьбун, wьнда дьбу.
Гəһ əм һəбун у гəһ һəбун хвəде нəки ко р'ож һьле.

Р'абунэ һ'е əм дəст бь дəст сунд у гребəндын мэ бəст,
Һе ну жь һəв хатьр мэ хвəст ле ман ль сэр соза бəре.

Пьшта хвэ да мьн у мэши щобэр ль ч'авен мьн мэши,
Пел дан Цəгəрхвин же к'ьши дьжварэ дэрба хəншəре.

Wəpə җаре, һли шаре жь нэч'аре мэкэ бас,
 Гӧһ бьдарэ тӧ ль заре жь нызаре мэкэ бас,
 Wəpə сэр ве чьл у чаре тӧ жь сесэд у һ'эзаре мэкэ бас,
 Тӧ жь Гӧлзаре гӧле бинэ, жь харе мэкэ бас,
 Тӧ п'эйале бьдэ җаре, жь хьсаре мэкэ бас.

Тӧ к'эрэм кэ wəpə бе п'эрдэ, дь wəхте сәһәре,
 Дӧр'е насӧфтэ бьбаринэ жь хwэ лев шәкәре,
 Бьдэ т'эдрир у бэйане бь фәсәһәт хәбәре,
 Дьле беч'арэ жь дәрдан мэхә фькьр у к'әдәре,
 Дь шьване тӧ жь был һале хwэ җаре мэкэ бас,

Нәхwашьм даг' у бьринен мэ дьр'ежьн эләме,
 Щәгәр у дьл һәр'ышандьн жь мэ ве рәнг сәт'әме,
 Гәр нәбиньм тә шәһ у п'адишәһ у мӧһт'әшәме,
 Мэ дӧ сәд щәwр у щәфа тенә ль сәр дәрд у хәме,
 Wəpə да дьл бьк'әвиньн қә жь арә мэкэ бас.

Мэ жь бәр даг' у бьринен хwэ нәһьн сәбр у һәдан,
 Wəpə дилбәр жь бьрине мэ бькэ бас у бэйан,
 Тӧ бь дәсте хwэ е назьк бьдэ бәр даг' у к'әйан,
 Мәбе әй дьл тӧ чьма wəр дьки һәр зар у эман,
 Тӧ дьзани сәбәбе щан жь мәщаре мэкэ бас.

Ә'ләм у дәрд у кӧлан кӧштьмә әй зер'к'әмәре,
 Ко бь дәсте хwэ тә гьрти щәләwа р'әшқәмәре,
 Әй шаһе баг'е әвине назьке мьтәбәре,
 Дьл жь we чахе дьнали у дьк'еши к'әсәре,
 Мә ль мәйдане бьхwазә у жь қаре мэкэ бас,

Гәло дилбәр тӧ ньзани, жь хwәде нинә рәwа?
 Ко дьк'еши тӧ бь дәсте хwэ ль дьл даг' у к'әwа,
 Жь әвина тә һәр'ышым сәр у п'а бадһәwа,
 К'әтмә бәнда сәрмьйана сӧрширин у бәдәwа,
 Тә Щәгәрхьин wәки Дара кьр, жь Даре мэкэ бас.

Өв сөгө кө мьн бь нане хо хвәди кьр, һарә әв,
Тәрбыйр ван р'әнг сөгана заньбә дьжварә әв.

Ч'ав ль дәсте һәр мьровә п'е бь п'е те бәрбь нан,
Дульвинә, сәрнәхвинә һәр дәма бе ч'арә әв.

Ле дәма кө т'ер дьхви, қәнши жь ви дьчи,
Дьжмьне һәр кәси дьби, чунки сөгө бәдк'арә әв.

Ханәдан у дәвләмәндә әв ко хвинә мә дьхви,
Дәвләта ви т'әв хәбата дәсте к'ар у сарә әв.

Өв сәра у хан у мане теда нә т'әв ен мәнә,
Дьжмьне нанкорә һәр дәм, һәмдәме нәйарә әв.

Дәсте к'аркәр ва ль сәр чәрха дирәксонан чьри,
Дәвләмәнд һәр шәв дь гәл саз у кәч'ан мәйхварә әв.

Заньбә әй дәвләмәнд жина сөгө һар чьл шәвә,
Көштйе дәсте шьван у к'аркәр у шотарә әв.

Нә т'әне иро Шәгәрхвин, ле һәми кәс бун шьйар,
Дас у чакуч ва бь дәстьн гази у һаварә әв.

Тира тә ль дьл дайә жь зылфе мәқәси,
Даг'а кө дь мьл дайә жь зылфе мәқәси.

Мьн щан у щәгәр тек һәльһан, бадһһәва,
Дьл көштйе тира сәре зылфе мәқәси.

Дәрд у әләм щәвр у щәфайа ко мә ди,
Пеквә жь мәрәқа сәре зылфе мәқәси.

Өв әмре әзизи ко һәми чу бь щәфа,
Текдә жь фьрақа сәре зылфе мәқәси.

Щарәк тө гөлаве бьр'әшинә сәре бьска,
Дәшта Хәтәне хвәшкә, бь зылфе мәқәси.

Лак'ьн тө ль сәр дем у һьнара вәкә диса,
Та-та бькә бьск у сәре зылфе мәқәси.

Вьнда мәкә, зылфа мәхә бьн шар у шәда,
Чин-чин бькә шарәк сәре зылфе мәқәси.

Щарәк бь Шәгәрхвин зу бьдә ве лев у чәне,
Т'екәлкә тө сәмбела бь зылфе мәқәси.

Әз ль һәмбәр, дост ль һәмбәр,
Ауыр вадан дьл бу дō кәр.

Шифрә бь ван, бьрһен хвә дан,
П'ьр' кьр ль дьл жан у к'әдәр.

Әз ль һәмбәр доста хвә мам,
Һив бум, ль бәр р'ожа тә мам.

We назька шерин кәлам,
Да мьн бь левен хвә шәкәр.

Qәнд у шәкәр да мьн жь лев,
Да мьн жь бәг'че хвә дō сев.

T'әнһа го мьн, да тә дō сев,
Әв баг'чә әй мōрг'е сәһәр.

Әз чумә баг'е Гōлизар,
Мьн же чьни шотәк һьнар.

Мьнәт жь йар әв йадьгар,
Шеран ль бәр гьртын чәпәр.

Шер у пьльнг дан бәр чәне,
We назьке шерин к'әне.

Иани дō сев да мьн, т'әне,
Ле бумә бәг'чәван ль бәр.

Бум бәг'чәване ви р'әзи,
Шәһнә ль сәр мьн бун кәзи.

Мьн соргōләк т'әнһа дьзи,
Ван дьл жь мьн гьртын дь бәр.

Ван дьл бьрын, чум пеши шаһ,
We хōсрьва зер'ин кōлаһ,

Да бәрсьва мьн бе гōнаһ,
Го, дьл бь гōл һат сәр бь сәр.

Пьшти мә дьл даие бь гōл,
Тир данә нев мелақ у дьл.

Зьнар у к'әмбәр данә мьл,
Синг бәг'чәйа т'әв сор у зәр.

Синг бәг'чәйа Иран у Фьрс,
Йан шәнәта Зьнар у Хōрс.

Әз чумә нев, бе тьрс у пьрс,
Пьшкож у т'ьлийан кьрнә шәр'.

Әв пьшкьвен зер'ин сәдәф,
Гьртын ль синге сәф бь сәф,

Р'әнге сыпа һе Хан-шәрәф,
Гьртын ль дор т'әхте Qәшәр.

Wәк бәхтьһан, wәк гōрдьлан,
Mәрт'ал у шур дан сәр мьлан.

Һатьн ль бәр мьн р'ьм кьлан,
Т'алан кьрын щан у шәгәр.

Шан у шэгэр дан бэр р'ьма,
Б'ьск у кэзи хатын сэма.

Алэм жь һыш чу, кэс нэ ма,
Гава кӧ дилбэр хатэ дэр.

Әw дилбэра қамэт жь шох,
Сэд к'әйбэр у сэд тир у дох.

Бәрданэ дьл сэд ах у ох,
Дьл ма бь налин у к'әсәр.

Налин жь дьл чунэ фэлэк,
Г'әмгин кьрын шын у мэлэк.

Ве зальме кӧштын гэлэк,
Wэк мын Щэгәрхвин бе мэфәр.

Сэд т'ьф ль we п'әрдә тә би,
Кӧ дайэ бәр хален дь қәр,
Дина ль пышта п'әрдә би,
П'әйда дыки эш у к'әдәр,
П'әрде жь бәр деман һылин,
Зу дәрк'әвэ wәр ви мыли,
Бьрһен дь р'әш, деме гӧли,
Wэк р'ож у һәйван бинә дәр,
Әв сәатәк әз һатъмә,
Әз бәндә е лӧг'фа тә мә,
Дьл гьрт'ье зьлфа тә мә,
Нач'арә мамә бе мэфәр.
П'әрде һылин, зӧлфа шәкә,
Бьскан ль бәр деман вәкә,
Дәргәһ ль ван шеран вәкә,
Р'ом у һ'әбәш да бенә сәр.
Щәнге бькьн Р'ом у һ'әбәш,
Демен сыпи, бьскен дь р'әш,
Дьһйа жь бәр бьһна тә хwәш,
Дәшта Хәтән, мылк'е т'әг'әр,
Гава мә әw гӧл бин кьрын,
Сэд кӧл дь дьлда шин кьрын,
Щан у шэгәр т'әв хвин кьрын,
We нергьза йәкта у тәр.

Әз кәч'а к'өрд ну гыһамә, т'ым дьхвэзъм пешвәчун,
Доз у дахваза мә һәрдем т'ашц у ала сәрхвәбун.

Т'ым дьве кō әм бьхвеньн да нәменьн жар у дил,
Мьн нә ма эди дьветьн әв хәйал у қал у қил.

Пақьжи к'аре мэйә, сәйдаие һөндөр' һәр әмьн,
Дайька Гөһдәрз у Р'өстәм к'өрд п'әрәстьн дьлг'әмьн.

Әз жь хәw р'абумә сәрхвә, әв дәма к'ар у хәбат,
Т'ым ль сәр ола Щәгәрхвин шанфидамә бо wәлат.

Һәй Ч'ич'әк, Ч'ич'әк, ч'ич'әк шин бу ль ч'әме Қырдиләк,
Мьн р'амисанәк же хвәст к'ән у авьр чун диләк.

Ч'ич'әк ль баг'ан мәши, соргөл жь шәрман wәши,
Гава ч'авә мьн ле к'әт дәрд у көлем бун хвәши.

Ч'ич'әк чуйә сәр ч'әма, шаһн дабу бәр хәма.
Былбыл ль қануне хьст даран ле гьртьн сәма.

Ч'ич'әк чуйә нав шени, Ч'ич'әк ч'ич'әкан тени,
Ч'авә хорта т'әв ле бу, ч'ич'әкан бо мьн шени.

Ч'ич'әк, ч'ич'әк бь дәстан, әм ль һәмбәр р'авәстан,
Дәрде ч'ич'әк дь гьран бу, да сәр дәрде К'өрдыстан.

Ч'ич'әк, ч'ич'әк шин кьрьн, әм пе һар у дин кьрьн,
Пе әз һ'әвдә сали бум, we әз Щәгәрхвин кьрьм.

Һәй Ч'ич'әк, Ч'ич'әк, ч'ич'әк шин бу ль ч'әме Қырдиләк,
Мьн р'амисанәк же хвәст, к'ән у авьр чун диләк.

Эз жь хэw р'абум, гөлфьрошэк ди,
П'ър' гэлэк ша бум, гөл бь дьл дьди.
Гөл бь дьл дьди.

Иэбу мэ йэк дьл, т'эв жан у көл бу.
Нэ бумэ бawэр, гөл бь дьл бьди,
Гөл бь дьл бьди.

Базар мэ кър го, сэр бь сэр надьм,
Э, гөлп'эрэст би, шан у дьл дьди,
Щан у дьл дьди.

Мьн го к'и дьди, шан у дьл бь гөл,
Го эв базар'э, дьл бь көл дьди,
Дьл бь көл дьди.

Мьн шан у дьл дан, дьл кърыйэ qер'ин,
Го ho Щэгэрхвин, дьл бь, гөл дьди,
Дьл бь гөл дьди.

Иар зани гөлп'эрэстм, баqе гөла да дэстм,
Бада жь дэст нэ ношин, аh ма чьма сэрмэстм,
Мэстм жь дэст we дине, аh көштм, аh көштм,
Аh көштм шерине...

Бь дьлхwэши, бь йари йаре да мьн дьйари,
Нэ п'эрдэ һьшт, нэ чари сэрхwэш кърм нэч'ари,
Сэрхwэш кърм we дине, аh көштм, аh көштм,
Аh көштм шерине...

Мач'эк жь лев шерине мьрийан тени сэр жине,
Гофт у к'эн у лаqьрди дькьн бьһар навине,
Дьһаа мэ да мьзгине, аh көштм, аh көштм,
Аh көштм шерине...

ҚОНЕ Р'ӘШ

Қоне р'әш бь пышкож у р'әвакә у чит,
Бь пешмал у п'әрдә у п'аргон у шерит.

Дь бында чәвал у тәжбәр у кōлав у нывин,
Бь пәз у дәвә у нестьр у дөвар у мәһин.

Кәбани сьбеда р'адьби п'яр чәләнгә, бе хәв,
Сеп'ийе ль дар датене у ль дар дьхи мәшка дәв.

Бь дәст навкъл у дō ләвләбьн у дь бьир'а мэхмәр
Мәст дьби дәв у бь сәр дьк'әви нивышке зәр.

Нивышке хвә хвә дьки у тавежи быне һиз,
Ль вәлате жери һизә, ль вәлате жори диз.

Сьвька һьидьру кәч'ә, йан букә йахуд қәрваш,
Бәньк бь дәста у туре р'әнги ль паш.

К'ом дьки қōншык у сьтурьк у сәргин,
Малхо р'уныштьйә Ч'әко, Әрзәндә у Гōргин.

Пәз те сәр дана у бериван дьчын дәр,
Шьван пәз дьки к'ом у сәрбери ль бәр.

Шир дьдошын у вәдьгәр'ән шьваньк у пир,
Код бь дәста у ль нав пыште ә'йаршир.

Эвари агьр у пети гәш дьби ль нав конан,
Вәк чьрах у локс йан стерен ль әзман.

Р'әнщбәр у малхо бь т'вьнгын, бь қир'-қир' у гьз гьз,
Тәрше хвә дыпарезьн жь дьжмын у гōр у дьз.

Чәнд р'ожан ль вәре хвә дьменьн әв к'очәр,
Бар дькын нестьр у бәргир у һōштьр у к'әр.

Бь ьр' у зьр' дәнг жь ван те гәһ бь шейнн у к'алин,
К'оч'әр дьчын, сьварьн, хорт у кал у кәч'ен нарин.

Вәрдози т'ъм дьчын дьгәр'ән ль вәран,
Дәнге пәз те, к'алина бәрха у вәрина каран.

Қона датеньн шәрита вәдър'әшеньн паш у пеш р'ьнд,
Ль пышт һәв р'ез дькын вәк, бажар у гōнд.

Мек'өт р'адьби сәр сәре сынг у дь бын рәпewанд,
П'әв дьчын п'есир у бәни у қōфльк у базьн у зәнд,

Дьч'ереньн кōлилк у һошьб у гьһайе р'әнг-р'әнг,
Ль ван дьборьн сал у дәм у гав у чах у бәнг.

Бь шади у дьлхвәши дьменьн бе к'әсар у бе шин,
Ль шьһан т'әмаша накьн әй сәйдае Шәгәрхвин.

Дь баг'е жине севэк гьнайэ, севэк гьнайэ,
 аһ, шерин у талэ,
 Жь шэфq у вине сэбрым нэ майэ, сэбрым нэмайэ,
 аһ, һ'шымь ль балэ,
 Дэстмь дьреж кыр сэр шах у кате, сэр шах у кате,
 аһ, бь зор мэ ани,
 Эв сев ль сэр мын гэлэк бьһа те, гэлэк бьһа те,
 аһ, кэс пе нызани,
 Эв сев чь севэ, нэ вэк т'о сева, нэ вэк т'о сева,
 аһ, нэ тырш у хавэ,
 Бь зор мэ ани гьһандэ лева, гьһандэ лева,
 аһ, чь шэwq у тавэ,
 Шерин шэкыр бу, чьqаси хwэш бу, чьqаси хwэш бу,
 аһ, дьле мэ дагырт,
 Хwэши гьһа дьл, дьл пе нэхwэш бу, дьл пе нэхwэш бу,
 аһ, жь бэр мэ т'а гьрт.
 Гэзэк мэ же да we дьл жь мын бьр, we дьл жь мын бьр,
 аһ, эз мамэ бе дьл.
 Жь сэр һ'эта п'е т'эв жан у къл кьр, т'эв жан у къл кьр,
 аһ, эз бумэ былбыл.
 Р'энге тэ севе дагырти ч'авем, дагырти ч'авем,
 аһ, һэр дэм хойайэ,
 Иди нькарым жь гõһ хwэ бавем, жь гõһ хwэ бавем,
 аһ, дэрд у бэлайэ.
 Шерин нэди мын р'энге тэ дилбэр, р'энге тэ дилбэр,
 аһ, чэндиди шьwани,

Ль чь дьнер'ым тó те ль һэмбэр, тó те ль һэмбэр,
 аһ, ханым тó шани.
 Достен тэ п'ьр' бун, һавир хэбатэ, һавир хэбатэ,
 аһ, qер'ин у налин,
 Кэс дьл wэки мын арзан нэда тэ, арзан нэда тэ,
 аһ, лэw бум шэгэрхвин,
 Байе жь бьска тэ эз р'эвандым, тэ эз р'эвандым,
 аһ, р'энге кэлэмпэр,
 Дэрия эвине бь хwэ гьһандым, бь хwэ гьһандым,
 аһ, эз же нэчум дэр,
 Дэрия эвина тэ бе п'эравэ, тэ бе п'эравэ,
 аһ, р'энге хэйалэ,
 Заным чь к'урэ ноq бумэ наве, ноq бумэ наве,
 аһ, ма эв чь һалэ.
 Эв р'е чьqаси дьжвар у дурэ, дьжвар у дурэ,
 аһ, р'эвин чь шерэ,
 Гэрнас эwэ, кó тер'а бьбурэ, тер'э бьбурэ,
 аһ, чь жьн, чь мерэ.
 Баг'че тó теда щанам кóдэр би, щанам кóдэр би,
 аһ, чьqаси п'ьр' хwэш,
 Деве Сыпи т'ым пewan ль бэр би, пewan ль бэр би,
 аһ, чьнэ р'эш у п'эш?
 Һэчи бьхwазин сэрбэст тэ бени, сэрбэст тэ бени,
 аһ, дьве хwэ быгри,
 Наби кó дewan ль ре нэбени, ль ре нэбени,
 аһ, дьби кó бьмри,
 Э, кó эвина севе к'эти дьл, севе к'эти дьл,
 аһ, дьве нэ пьрси,
 Сев найе дэстан бе дэрд у бе къл, бе дэрд у бе къл,
 аһ, дьве нэтырси,
 Тэһли нэбени хорте эвиндар, хорте эвиндар,
 аһ, нахви тó шерин,
 П'ьр' кэс дь ве р'е дьл бун бьриндар, дьл бун бьриндар,
 аһ, бунэ шэгэрхвин.

Иар кө нэ меване тэ би, ма те бь мьзгине чьки?
Дайэ нэ р'езане тэ би, ма те бь дурбине чьки?

Шарэк ль щэм тэ р'унэни, шэкэр нэхи нав ви к'эни,
Бе гори у бе эзбэни, ма те бь шерине чьки?

Иар вэк кэвока хвэш кэди сэрбэст у бе шэрм у фэди,
Хвэ ль п'эншара ишде нэди, ма те бь ве дине чьки?

Г'этта дь ишде вэрнэби, дьл вэк бьйоке зор нэби,
Вэк Мэм эвинп'эрвэр нэби, ма те бь ве Зине чьки?

Шэкэр шыкина ч'ав бь кьл, йэк авьр'е навежэ дьл,
Г'бл же нэбарьн мьл бь мьл, ма те бь нерине чьки?

Иар кө бь мода кэвн нэйе, п'але нэди сэр маэйе,
Хвэш-хвэш нэйе дэнге мэйе, ма те бь шерине чьки?

Бе зер' у зор у шанс у йар, бе ав у ч'ам у гользар,
Бе хьрти у бе соз у к'ар, ма те бь ве жинне чьки?

Т'а вэк Шэгэрхвин дин нэби, эвын дь дьлда шин нэби,
Тэһли бь тэ шерин нэби, ма те бь занине чьки?

П'эрие да мэ сэрэк, нати бьмэш,
Шэвэр'эш бу бь мэ хвэш кьр шэвэр'эш,

Дамэ дэсте хвэ мэсиһаһе к'эни,
Ль мэ хвэш кьр шөгөре садэ нэхвэш.

Ве кө тирэк жь кэванан дьвэшанд,
Мэ бьрине хвэ жьмартын сад у шэш.

Ма гэло хвэш дьбьтын даг' у бьрин,
К'е хвэши ди, т'а һэбьн хоб у к'элэш,

Жь эвина тэ дынальм шэв у р'ож,
Нэ т'эне к'өрд у э'рэб, чин у һ'эбэш,

Гэр Шэгэрхвин вэки Р'өстэм нэ бьва,
Дь эвина тада нэ дьма вэ бь лэш.

НАВНИША НАВА

Абдул Ваһаб Нури 5
Алиб Муавад 6
Али Шаладег 24 (бынһер'э Али
Шаладег Бэдырхан)
Асийа 10, 11
Аһ мәде Хани 21, 29

Байар 109
Бәшир Һ'эсэн 19
Бекәс 5, 49, 114
Бьрһо 140

Герсен А. И., 74
Горан 5
Гьлзар 154, 158
Гьргин 166
Гьһдәрз 80, 114, 115, 125, 134,
140, 141, 162

Даллас 71, 72 (бынһер'э Шон
Фостер Даллес)
Дара 155
Давьд 145
Деве Сьпи 115
Додо 15
Дьдлар 5
Дьлзар 5

Эднан Мәндәрис 46
Эднин Шер 129
Эг'эвани 127
Эрзәнд 166
Эскәров Ш. 6
Әһрәман 34, 64, 103

Әвдале Зайне 31
Әвдальдәрье шех жы Нәһри 63

Әйшан 10
Әли К'амал Бапир 5
Әло 13

Заһьди 47
Зәндәвьст 126
Зин (Зине) 148, 170

Ибраһим Аһ'мәд (Брае Аһ'
мәд) 5
Ибраһим Бук'ри 8
Изет Әбдул Ә'зиз 60, 61, 87,
95, 96
Исмәт 47

Йәздан 25, 57, 64

Қамуран Али Бәдырхан 8
Қавам-Әс-Салт'ане 58, 59
Кежун Б. 84, 85
Корсун А. 6
К'авә 129
К'амәл Фәвзи 63

Ленин В. И. 38, 74, 75, 76, 77
Ли-Син-Ман 69

Марк'с 76, 77
Мани 126
Мәг'ол 33
Мәздәк (Мәздык) 28, 126
Мәләе Шьзири 21
Мәлә Қерим Р'абат'и 5
Мәллә Фәг'ыллһ 12
Мәм у Зин 21
Мәм 148 170

Мәһ'мәд Мәһ'муд 60, 61, 87,
95, 96
Мәһ'мәд Қази 58, 87, 95
Мәвләһи 90, 96, 98
Мыстафә Барзани 22, 59, 60,
87, 94
Мыстафә Хошнав 60, 61, 87, 95

Никитин В. 9
Нури Сәид 22, 27, 59, 60, 71
Нури шейх Сальһ' 5

Осман Сабри 5, 44, 17, 22, 24

Пирәмерд 5, 49
Пол Р'обсон 71, 72, 73, 74, 88

П'әри 61, 62
П'әршәнг 61, 62
П'оте 15

Р'обсон 72 (бынһер'э Пол Р'об-
сон)
Р'остәми Зал (Р'ьстәм, Р'ьс-
тәм) 24, 28, 57, 62, 80, 111—
115, 117, 124—129, 131, 140,
141, 143, 162, 164, 171, 173
Р'уденко М. 6

Салаһеддине Әйуби (Сьлаһед-
дин, Сьлаһеддине к'ьрд, Сь-
лаһ') 28, 65, 87, 95, 114, 115
124, 126
Сальһ' бәге Һине 63
Сани 29
Сәдр Қази 58
Сәид 56, 112 (бынһер'э Шех
Сәид)
Сәид 109 (бынһер'э Нури Сәид)
Сәид Қази 58
Сәйдо 140
Сәмәндов 125
Соро 35, 36
Ськәндәр 143
Сьлеман (п'ехәмбәр) 142, 143,
144

Труман (Тьроман) 59, 125

Т'ома Буа 8, 9

Усьф Зьйа 63

Фәте 35, 37
Фәндо 33, 102
Фәрзәнд 140
Фәрһад 124
Фуад бәг 63

Хальт бәг 63
Хальт бей 56
Хани 21, 114, 126 (бынһер'э
Аһ'мәде Хани)
Хан-Шәраф 159
Хейрулла Ә'бдул К'ерим 60, 61,
87, 95, 96
Хәлил 10, 11
Хошнав 61 (бынһер'э Мыстафә
Хошнав)
Хьсро 57
Хьсрәв 152

Һаши 114 (бынһер'э Һаши Қа-
дыр К'ойи)
Һаши Әхти 63
Һаши Қадьр 29, 49, 126 (бын-
һер'э Һаши Қадьр К'ойи)
Һаши Қадьр К'ойи 90, 96, 98
Һетлер 76
Һәжар 5, 114
Һөрмьз (Һьрмьз) 28, 34, 101,
126
Һөрмьзгаһ 64

Һ'эсэн 10
Һ'эсэн Һ'ьшйар 24, 25, 78
Һ'ьсейин Әмин 24, 25, 26
Һ'ьшйар 39 (бынһер'э Һ'эсэн
Һ'ьшйар)
Ч'әко 164
Ч'ич'әк 163

Чопин 80
Чорчыл 125

Шәләдег Али Бәдырхан 12, 13,
14

Шалал Бейар 71
Шон Фостер Даллес 71
Шээри 21 (бынһер'э Малэе
Шээри)

Шварскопф 58
Шергоф 124
Шерин 61, 62, 152
Шехе Хани 126 (бынһер'э Аһ'
мәдә Хани)
Шех Мәһ'муд 74
Шехмус 10—13, 82, 91
Шех Обейдуллаһ 63
Шех Р'эза Т'әләбани 90, 96

Шех Сәид 13, 41, 56, 57, 58
63, 83, 86, 87, 92, 95, 140
Шишекли 7

Б'бейдуллаһ 12
Б'һсан Нури 54, 140

Қади Мьһ'әмәд 58, 59, 95 (бын-
һер'э Мәһ'мәд Қази)
Қадри Шан 5, 21, 24
Қази 56, 112 (бынһер'э Мәһ'
мәд Қази)
Қанате К'өрдо (Курдоев К. К.)
9
Қасо 57

НАВНИША МЬЛӘТА, ҚӘБИЛА, ШИҠАРА, БАЖАРА У ВӘЛӘТА

Агри 65 (бынһер'э Арарат)
Адырбешан 8, 58
Адырбешана Иране 8
Алмания фашистие 21, 58, 68,
75
Алмания Федератив 44
Алмания Нитлерие 68
Амәд (Амәд) 64, 65
Америка 38, 47, 58, 69, 71, 72
Америка Латиние 22
Амуд 11, 19, 39
Англа 38, 46, 47, 58, 74
Арарат (Әрарат) 32, 63, 123
Асна 22, 73
Африка 22

Байәнд 141
Бак'у 6
Балқан 73
Бейрут' 8
Бенг'ал 47
Бер'лин 68, 88, 96
Бәг'да 27, 60
Бәрзан 65
Бәхт 65, 146

Вьетнам 70, 71

Гор 30, 99
Горан 64

Дерсьм 56, 65
Дәшта Хәтәне 157, 161

Диарбәк'ыр 56
Дыйан-Быйан-Фу 70, 71, 96
Дыйат 124
Дыцла 58

Езди 89

Әкка 124
Әк'рад 49 (бынһер'э к'өрд)
Әлман 73
Әләви 89
Әрзәром 141
Әрмән 76

Әскәре Советие (Әскәре Сор,
Ләшкәре Сор) 51, 57, 58, 75,
76, 77

Ә'рәб 47, 49, 68, 124, 171
Ә'рәбе зәнг 72

Заб 57, 58
Заза 29, 57, 127
Зәмзәм 30, 31, 84
Зәрдәшт 28, 125
Зьнар у Хәрс 159

Иран 5, 8, 22, 47, 58, 59, 78,
87, 94, 120, 127, 159
Ирақ 5, 6, 8, 15, 22, 27, 58, 59,
74, 78, 87, 94, 120

Иевропа 22, 45, 52, 73

Камираан 126
Кәрәк 115, 124
Кәсрәван 126
Корея Демократие 69, 70, 88,
95, 96

К'ерманша 141
К'әwsәр 31
К'өрд 5, 6, 8, 11—15, 18—22,
25—34, 37—44, 46—67, 69—75,
77—83, 84—88, 90—94, 96,
99—100, 102, 103, 114, 115,
121, 123—125, 129, 136, 137,
140, 149, 146, 151, 162, 171
К'ордыстан 5, 12—14, 19, 22,
26, 28—34, 37, 39, 43, 46, 47,
52, 54—56, 59, 60—63, 65—
67, 70, 72, 73, 74, 77, 82—85,
87, 91, 92—94, 101, 102, 111—
113, 123, 140, 141, 145, 146,
163

К'ордыстана Иране 12—14, 22,
58, 59 (быһер'ә К'ордыстана
Иранейә Демократие)

К'ордыстана Иранейә Демокра-
тие 58

К'ордыстана Ираке 13, 14, 22,
23, 59, 78

К'ордыстана Сириае 22, 23, 78
К'ордыстана Т'урк'иае 13, 56,
78

Лаз 46
Лаләш 127
Ләһишан 12
Либанан 6, 7, 8, 69, 89, 96
Лондон 47, 74
Лор 127, 146
Лоран 29, 30, 64, 99, 127, 146

Мад (Мад) 115, 124
Мамәш 61
Маназкерт 56
Мекка 84
Меһабәд (Мәһабәд) 58, 124
Мәғриб 120
Мәрван 65
Мәрдин 82, 91
Москва (Моско) 73, 74

Муш 126
Мьсър 120

Найри 115, 124
Нйу-Йорк' 74
Нуроз 147

Орал 134

Өрдүн 120

Пакистан 46, 47, 95
Партия К'ордыстанейә Демократие 75, 87

П'ек'әнд 10

Р'евольюсиа Октябаре Сосна-
листийә мәзын (инқлаба-
сор) 75, 76

Р'еспублика К'ордыстанейә Де-
мократие 22, 58, 87

Р'ом 11, 14, 161 (быһер'ә
Т'урк'иа)
Р'оми 39

Сасун 32, 65, 123

Сәйван 65

Сәфин 65

Сәүра Октябр 71

Сириа (Суриа) 5—8, 13, 15,
18, 24, 78, 89, 96

Сити 115

Собар 115, 124

Совит 45 (быһер'ә Т'фақа Со-
ветие)

Сордаш 124

Сури 119

Сьнегал 119

Т'әт'әр 52, 161

Г'одәһе Иран 47

Г'ор 65

Т'урк'иа (Т'ьрк'иа) 6—8, 18,
46, 56, 63, 70, 74, 78, 82, 83,
91, 92, 94, 95

Т'ьрк' 18, 41, 46, 47, 49, 57, 63,
70, 73, 124, 127

Т'әлшир 12
Т'фақа Советие 21, 44, 45, 73,
75, 76

Ур'ьс (Урус) 6, 9, 74, 110
Ур'ьсет 75

Фарс 49
Фарьс 124, 159
Фашисте алман 44, 58
Фәләстин 143
Фәрат 25, 57, 117, 118
Франк 89
Франсиа 56, 70
Франсыз 8, 70
Фьрс 159

Хачп'арез 65
Харпут 56
Хәлат 25
Хозат 56
Хөрс 159

Һәблер 126
Һәйат 31
Һәләкә 57
Һәләфа Әтләси 6, 44
Һәмрин 65

Һәсар 10, 11, 82, 91
Һәтти 115, 124
Һәүри 124
Һьнд 35, 68, 73

Һәбәш 68, 161, 171
Һәләб 39, 41

Чалдеран 124
Чин 68, 73, 110, 171
Чинмәчин 74
Чин-чин 73

Ч'еләк 13
Ч'әло 13

Щәһнәм 13
Щуд 29, 126
Щьбрал 63
Щьзир 7, 30, 89, 99
Шам 20, 21, 29

Шарәзур 141
Шах 126
Штатед Америкаейә Пәкбуйи
(ШАИ) 45, 46, 70, 71
Шәһрәзор 30, 99
Шынгал 65

Қамьшли 7, 8, 89, 96
Қәшәр 52, 159
Қор 70 (быһер'ә Кореа)
Қьрдиләк 163

Ван 126
Вашингтон 47
Вәлате Советие 6, 67

ХӨБӨРНӨ'МА ХӨБӨРЕ НӨНАС

А йа
Абру 1) авр'уа харьне, авр'уа
аве; 2) шарм, э'йб
Абьд кул, несир
Абьдар хвэдедайи, шьнэти
Авани авайи, хани
Агаһ 1) марие занэ, марие
аьл; 2) марие гойндар, мьлук
Азадип'арэст азайи'нэ, марие
кө жь азайе н'эздыкэ
Айа 1) ижар; 2) ле
Алэм дьийа
Альм альм, занэ
Аман һавар, газн
Ар агьр
Асман э'ман
Ах хвэли
Ахбр т'эвхлэханэ, т'эвхлханэ,
т'эвхлэ
Аһангдар (аһангдар) дэнге
хвэш, дэнге ширин, дэнге
назык
Ашур шйер', мешоке кае, кө
ль стёе н'ийинада дарда
дыкин
Ат'аш агьр
Аваз дэнг
Авьр (авьру) авьр', авьр'
даин, чахе хьраб мариа дьн-
һер'ын
Бадэ (баде) 1) шур'е тьриһа,
тьри; 2) к'ас, шур'е т'аса

Балафьр' бөлэфьр', фьр'нда,
тэйарэ
Бангер' 1) хвэйе банке; 2)
дэвлэмэнд
Бангин газн
Бандав 1) сэрэ ч'ие; 2) т'эпэ
Бани бьылд, қэват; сәмае ба-
ни—бае қэват; 2) э'ман
Бавэшиньн (бавэшандьн)
даушиньн
Беганэ марие хэриб, марие жь
шкин дьне һати, марие нэ
ж'э шн
Бедасалэ'и 1) бегэват, бе-
пышт, бет'ақат; 2) долдыт
Бемьрес жь н'эш к'эти, бей'ш
Бет'р дһа
Бехэлэт бехер, бекер
Бехэмбөр бегэват, нэ хвэ
гьрти
Беһеви бесэбьр
Бешавэзи бензандаи
Беш бе эш
Бэгчи 1) к'элэмчэ, лэлэ, қайд,
чидар; 2) қэваз
Бөл хьраб, п'ис
Бэдго хьрабго, марие кө хь-
раб хэбар дьдэ
Бэдк'ар марие хвэйе шөхбөле
п'ис, шөхбөле хьраб
Байан п'ешандан, нишандан
Баклак лэглэг
Бал бар, бала хвэ, бөре хвэ,
сыфөте хвэ

Балаш беһақ, беқимат, п'уч
Бал'у бал'и, дьбэ бегэвэма
Банг балг; балге дара
Бандав гола бы'ук
Барам н'эвз
Барани мерхас, зор
Барбери 1) дьжмьнайи; 2) мь-
қабыли һав р'абун
Баргил баргир
Барма пайһати, сьлсьлат
Барсьв эйһан, барсьвдэр, н'э-
вш
Бартав эв али зьнер у ч'ие
кө тиренжа р'ое ле дьк'эвэ,
бар'ож
Бас бәсэ
Бәтл мерхас, э'гит, қәһраман,
э'фат
Башэр 1) инсан, марьв, п'иав;
2) сэр у шыкыле марьв, қы-
лафат
Бәрдәк фьротчине дьк'ане бы-
ч'ук, йе кө эһнае һур дь-
фрөшэ
Бименьн бьминьн
Бо чьма сәва чь, сәва чь, бона
Бок'с ледана бы к'өлма
Бо һав бона һав, һавр'а һав-
дөр'а
Бойһар бьһар
Бьбазын 1) бьбазын, бьр'эвьн,
һар'ын; 2) бьбасы, хөбәрдын
бежын
Бьбеньн бьбиньн
Бәхтиар хошбохт
Бьлдер бьдэ
Бьһан шевур, пьрс
Бьһани сьһаре зу, сьбе зу,
шәбәе
Бьһанһан марье хэриб
Бьһок бивок, бивок
Бьк'эвиньн қәңч кьрын, сәг'-
ләм кьрын
Бьһени бьминн
Бьркан фантан, ава кө бы зәрп
жь бын э'рде давежэ
Бьрһу бьру
Бьвьштын қәландын, бьржан-
дын
Бьстан бостан
Бьһөрти бьһөри, чу, дәрбаз бу

Бьһышт бьһышт
Бьчени бьчьһи
Бьшкын бьшкен
Бьдөштын (дөштаньн) дәст
же бык'шиньн, дэв же бәрдын
Бьдөвьтеньн (дөвтандын) қә-
мьтандын, шөвьтандын, бь-
шөвьтиньн
Бьчин бьбинн
Вена ве, ве
Вөдьвашанд дөдьвашанд,
давьдшанд
Вөмөла (вөмөландын) һәл'к'е-
ша, һьльмьшт
Вөмьранд 1) тәмьранд, вөсанд;
2) бьр'и, дэнге хвэ вөмь-
ранд—дэнге хвэ бьр'и
Вөвашандын ледан, лөхөстьн
Вина бина, миһа
Волқан вулкан, агьр алава кө
жь бын э'рде дьдэ дәр
Газьидэ газын
Гамбог'э 1) гөрөх; 2) қэват
Гөвр сәррот, қот
Гөвьзандын фьр'ч'андын
Гәл шәм, бал
Гәңц лау, шаһьл, шьһ'әл
Гар һәгәр, һәрге, әгәр
Гөрд 1) марие хвэйе қөльха.
бьлд; 2) к'ббар, сәг
Гәрдәһхвар стөхар, сәрбәржер
Гәрдәһшкәсти стөшкәсти
Гардун 1) э'рше э'мин; 2) һа-
зи, һазна марьв
Гәриас мерхас, э'гит, мәшур,
э'һан
Гәр'айә гәр'һайә
Гәһ һәрге, әгәр
Гәһан гьһиньтын
Гөшт гәр', сәйрангә, р'өвити,
сәфар
Гөвьһар шавәһьр, дөр'
Гиан э'мьр, р'өһ'
Гөрандын гөрин, гөһер'андьн,
гөһартын
Гори 1) гори бун; 2) вәкә һәв
бун, миһа һәв бун
Гор'и гор', гор'а мыриа
Гофт гот

Г'олп'эрэст мэрие к'о жь г'ола
 н'эздыкэ
 Г'омг'омэ г'ымэ-г'ым. г'ор'э-г'ор',
 дэнге зиз у б'ынд
 Г'орд' г'опал, ч'омах, зог'ал
 Г'орд'ыл д'ылсоти, д'ылсожи б'ар-
 х'эа к'этын
 Г'ор'и бун 1) н'ар бун; 2) г'о-
 р'и бун (н'эх'эши)
 Г'офт'уго 1) х'эбардан; 2) қ'эсэ
 Г'ойдарз м'ана мэрие мерхас,
 э'гит
 Г'ди мэрьве х'раб, мэрьве бе-
 қ'эд'ыр
 Г'бз-г'бз х'шэх'шэ а'ве, баране,
 х'ыах'ыа г'иһ'эа д'ыбежы
 Г'ыреб'анд 1) созе х'эа й'ак к'ы-
 ры; 2) к'эмб'ар, г'ыре, ш'ырт,
 қ'эйт'ан г'рефут л'ех'стын
 Г'ына 1) г'иһа; 2) г'иһишт
 Г'ыһам г'иһишт'ым
 Г'ыһанд г'иһанд
 Г'ыһанд г'иһишт'ын
 Г'ыш г'ышк, т'э'в, н'эми, н'эму,
 т'эвда
 Г'ышт г'эр', с'эйран

Г'ар лэз, лэз-бэз, зу
 Г'эйри 1) х'енжэ, х'енжи; 2) й'э-
 к'о д'ың; баш'э
 Г'эмгин бек'эф, м'элул
 Г'э'вс б'э'м'дарна ц'маа'те
 э'м м'элэе э'змана, й'е к'о
 тен с'эр м'эле мэрьва д'атин'ын
 у'вана жь т'ангасие х'ылас
 д'ыкын
 Г'ерат х'ирэт, намус
 Г'орб'ат х'ариби, қ'орб'ати

Да ко, к'о, в'эк'о, в'эки, н'э'та,
 н'э'тани
 Даб'эр'зин даб'эр'зандын, н'ы-
 л'э'ри н'эриа бун, қад'эл'сан-
 дын, б'э д'эзи э'риш к'ырын,
 н'э'шум к'ырын, н'атына б'э
 х'ор'тани
 Дав' д'эв
 Дав'к 1) т'ор'а к'о м'э'сийа,
 к'о'ва, т'эйра пе д'ыг'ын; 2)
 ш'эвт
 Дай'и'о' дай'э

Дан д'эхл у дан
 Даны'э да'ни'э
 Да'пир п'ир'к, дай'ка п'ир
 Дах'эва, н'эй'ф, ф'э'э'т
 Дах'ваз х'вастын, х'васт'эк,
 нет, доз
 Да'ш'и'а (да'ш'и'а) к'э'тасиа,
 ах'риа
 Дем'д'ор' с'эрч'э'ве мина д'ор',
 б'эд'эв
 Дер' дар
 Дэв'ч'эр'ен д'эв'эль'шин, д'эв'э-
 лыш'ин
 Д'эг'ыл (д'эх'ыл) 1) г'аньм; 2)
 э'к'ын
 Д'эй д'эңг
 Д'эм в'эхт, э'эман
 Д'эриа б'э'ра м'эзын, океан
 Д'э'ш'и'а р'е к'э'б'уна р'е, к'и-
 д'эре к'о р'е к'э'та д'э'бэ
 Дэв'лар г'эр'ок, т'ыште к'о
 т'ым ш'ики д'эз'в'эр'э
 Дилин г'ованд мер, ж'ын, зар',
 т'эв д'эсте н'эв г'эрти д'ыли-
 зын, д'эр'э'ф'сын
 Дил'эк н'иви к'ырын, р'э'ща к'ы-
 рын, т'э'в'э'фэ к'ырын
 Динар на'ве п'эре И'ра'фе, Ор-
 дон у И'угослав'и'а'с'ейэ
 Дож (дож'э) 1) ш'э'ньмэ; 2)
 н'э'с, н'ах'ерхас
 Доз 1) Д'э'в; 2) арманш,
 х'вастын
 Доз'эк'ар д'э'вак'ар, мэрие к'о
 д'э'ве, дозе д'э'кэ
 Дот'мам қиза а'пе, к'ы'ча мам
 Дох 1) мина р'э'м'ейэ, ле'һ'нэки
 р'эме к'ын'т'э'ра, к'орт'т'э'ра; 2)
 поч'а т'э'шине
 Дохт' қиз, к'эч'
 Дог'орд қ'эват, қал'ым, г'ыран
 Дуа паше, паш'т'эр
 Д'ыбор'ын д'ычын, д'ымаш'ын, д'ы-
 б'ы'ор'ын
 Д'ыг'ье д'ыг'и'н'жэ
 Д'эжун 1) ш'вине п'ис, х'эбэре
 п'ис, ч'ер'; 2) э'шандын, к'э-
 тан
 Д'эж'вар ч'этын, туж, г'ыран
 Д'эйар 1) п'еш'ча'в, х'уйа; 2)
 мал, хани, хану

Д'эйари н'адан, п'эш'к'эш
 Д'эйан'эт дин'п'эр'астын, дин'н'э-
 бандын
 Д'ыл'г'эм м'элул, г'эмгин, бе-
 к'эф, залит
 Д'ыл'жар д'ыл'г'эм, бек'эс, м'элул
 Д'ыл'садэ д'ыл'қ'эңц, д'ыл'п'ак,
 д'ыл'па'ж
 Д'ыл'шади д'ыл'хоши, д'ыл'к'эф'и,
 шан
 Д'ыр'эси д'ык'ий
 Д'ышкандын д'ышкенандын
 Д'ы'в'ашанд да'вшанд
 Эриш (эришк'ырын) н'э'шум,
 н'и'рыш
 Эсир' не'сир

Е йе
 Елым' олм

Эбид' қул, эбд, не'сир, дил, бэнн
 Эб'р'эв бер'ум'эт, бе'қ'эд'ыр, бе'ч'-
 м'эт
 Эв'қас а'қас, а'қ'ас, б'қас
 Эд'алат н'э'қи, р'астн, д'урусти
 Э'дж'эр 1) аш'да'на, э'дж'ана; 2)
 п'ыльн'г
 Эз'аб ч'э'тнаи, з'э'н'м'эт, н'эх'оши
 Эз'ар (эз'эра) мэрие к'о д'ы'кэ
 а'һ у зар'
 Эз'э'бани аз' гори, аз' х'олам, аз'
 қ'орбан
 Э'э'ган 1) к'о'шк, с'эра; 2) бал-
 кои, ш'уш'эбанд; 3) шие к'о
 қанаха қ'эб'ул д'ыкын
 Э'к'рад к'эрд (ц'маа'та к'эрд)
 Э'к'эбур 1) к'эл'п'этан; 2) вилке
 с'ет'ыли йан йе ч'ар'г'ыли
 Э'рх ар'қ, э'р'қа а'ве, с'э'нг'э'рэ,
 санг; 2) ар'қ, ар'ка х'анна
 Эс'аф 1) йаз'х, н'эй'ф; 2) ш'эрм,
 э'й'б
 Эс'йад б'эглэр, с'эр'ок
 Эс'тол ф'ы'лота эс'карне йа с'эр
 б'э'ре
 Эф'рит х'ори-п'эри
 Эш'дэр б'ын'һ'эр'э э'дж'эр
 Э'в'ч'энд а'в'қас, а'в'һ'ында, а'в'-
 қ'эд'эр

Э'д'ам 1) н'эбун, т'ыште н'эбун;
 2) э'д'ом к'ырын, дарда к'ырын,
 х'э'н'қандын
 Жер'дэст б'ыд'эст
 Ж'енати 1) б'эд'эв, р'э'нд; 2)
 зир'эк, жь д'эст'пати
 Жин' н'эй'ат, э'мр
 Ж'ы'э жь м'эр'а, бона м'э, т'э'ви
 м'э, м'эр'э

Зайар'эт'ган ш'ие з'и'эр'эти, з'и'а-
 р'эт
 Занин 1) зан'эбун, т'ег'һ'ыштын;
 2) ф'э'м'лари
 Зан'ьсти мэрие п'эр' занэ, з'од
 зан
 З'эрэ (з'эр'э) мум'с'қал, п'а-
 ра атом'э' н'эра б'ыч'ук
 З'эрэвшан р'э'нге са'фи у зала'
 Зивари ав'зивк'эри
 Зи'п'эр'андын н'ы'л'к'ырын, р'ак'э-
 шандын, к'ор'к'ырын
 Зора м'э наб'ын м'э н'ы'карын
 Зор'к'эр х'абат'чи, мэрие к'о г'э'ла-
 ки ш'эх'ол д'ыкэ
 Зы'г'орд 1) р'э'бэң, б'элэ'и'газ,
 ф'а'ир; 2) м'ере зор'б'ыд'эст
 Зы'һ'ар зы'гар

Ил'һам эш'қ бун, р'э'нд'арбун
 И'сан м'ыров, мэрьва, п'на'в,
 н'эф'эр, ш'эхэ
 Ир'шад ир'шад к'ырын, нин к'ы-
 рын, занин бал'ак'ырын, р'йа
 р'астн нишан дани
 Исти'қ'ал с'эрх'э'б'эбун
 Исти'қ'мар э'л'м'к'ар

Иад'гар биранин
 Иах'од йане, йане жи

Қат та, т'эк
 К'эс'ш'уу к'эс'ш'уу, х'эл'фе ш'ы'у,
 ш'ы'уд
 К'э'нар к'э'ни, к'он, л'э меж,
 зу'да, йе б'эре
 К'э'вок к'э'вотк, к'э'в'ытк, к'э'вотк

Кәди һинкьри, т'эрбәткьри, һини даста кьри, һини мала кьри (жы тайрада у һ'әйва-на-ар'а дьбежы)

Калат қала, қала, бьрш
Коләм 1) к'әләм; 2) дьр'и, чә-қәл, стри

Кәләмпәр стридар, дарә бь стри

Кәм хар
Конар наве дарейә, бина we һәйә, пе гопала у мыштга чедьжы

Копән капан, зынцир, қәйд
Копу поз

Касра қәсра

Кәһраб 1) электрик; 2) к'арь-бар

Кашти гәми

Кәүчүк қәйд, к'әмәнд, лынг-бөнде жы каучук, жы резине

Колан к'үчә, содақ

Колә (қол) дил, һесир

Коләдар феодал, дәрәбәг

Коләти дили, быдәсти, жер дәсти

Коләк к'олә, к'иләрә

Коләһ 1) коләв; 2) к'олоз

Колык бьрына быч'ук, кол

Кортан 1) щие һ'әйвин; 2) п'алан

Куп к'уп

Кылан 1) к'ылан; 2) хойа дьбә

Кыльсанд—(к'ыльсанд), дани, гьрт, сыпи кьр

К'ар 1) хәват; 2) мыжули; 3) к'ар

К'аркәр п'алә, хәбатчи

Кат вәхт

Кашо мозаика

Кәй бой, бона we йәкә, кә

Кәйан миная п'адышаһ, миная қәйсәра

К'әләш 1) дьз, әбәбоз; 2) мәйт'; 3) бәләв

К'әнгә к'әнгә

К'әв кәв

К'әвт к'әт

К'омәл мәхлуқәти,

К'омыши һ'әлшинян, хьраб
бун, р'ухин
К'өр һ'әри
К'ьрет п'ис, нәбаш, хьраб

Лавлап 1) хәбәрлана бадийә-ва, хәбәрлана нәк'арлар, лавлап, хәбәрлана бә арманш

Лакын лә, бәлә

Лат' 1) кәвьре мөзын; 2) зынар, қәйә

Лат'лат' п'әрч'ә-п'әрч'ә, жы һәв башч'әкьри

Ләбат 1) андам; 2) т'әвбуи

Ләвакы нав хьәда п'аравакы

Ләйлан ши, дәшт, мәзила кә

Һ'әтә ч'әвә мариа дьбьр'ә

Ләк-ләк щергә-щергә

Лә ль

Ләшч мәһнә гьртын

Ләзин р'ышаф

Ләһи ләи, т'офан

Ләш ләш, мәйт'е мыриа

Ләшкәр әскәр

Ләшләб ләвәв

Ләвәв (ләвәра) ләма, ләма, жы бә we йәкә, бәр we һәидә

Лиландын вәхте дьстәрән

пәр'а жы һәзәр бь дәнг дь-льиньш

Лис һелуне зынарада

Ма 1) чьма; 2) йане; 3) лә;

4) чь

Маг' 1) ханне быч'ук, һ'олык, п'иньк; 2) дәмәг', мешк, мөжү; 3) к'ераи; 4) ч'әвкани, кани

Мад мәдә, к'еф, һ'ал

Манаш р'енәдан, сәри нәдан

Манәнди миная, мәкб

Мар 1) мәр; 2) зәващ

Масә 1) т'әхтә, т'әхте харыне; 2) шымьк

Маскән ши, йер, әрд, дькә-к'ән

Мах ч'әвкани, кани

Мач' пач', р'амусан

Маш 1) ниск, лоби, бьрышч;

2) һәқ

Мавын мәрвә пашадам
Мавә майә
Меранә бь мерани, бь мерхаси

Мә на, нә

Мәдрәсә 1) мәк'тәба р'бәһанне; 2) мәк'тәб, хандыханә

Мәзлум мәрвә кә зәлм һа-тийә сәри

Мәзыйат (мәзийат) һежа, пәсни

Мәйза (әйза) һьһерт, һьһерин,

Мәйхәр шәрабхәр, сәрхаш

Мәйхәрә шәрабхәна, щие шә-рабхәра

Мәлкомәт әзраһил, әзраһил

Мәнд 1) гьре; 2) мәрһе мынук

Мәрақ мәрәм, хвәстын, хвәс-тык

Мәрд 1) мерхас, әгит; 2) һе-жа, ләиқ

Мәрам 1) мыдам; 2) ши, шегәһ

Мәфар щие кә мәрәв хвә жы бөмба у дьжмына хвәйи дькә

Мәһрицан (мәһрицан) фести-вал

Мәһрум мә'рум, баләнгаз, фә-қир

Мәһи мәһина, чу

Мәһазия тьште нәр'аст, тьште дәрәв

Мәшар 1) һесир; 2) мыһашьр

Мили быһһер'ә мыли

Митрайлоз пулемет, плимот

Мөрг' 1) ч'ывик; 2) тайр

Мөхтар сәроке гөнд

Мрес (мырес) сысьсәлт, әвләд

Мык'ун чебун, миасәр бун, лав һатын

Мыләтп'арези мыләтһ'әзи, щма-әтһ'әзи

Мыли мыләт, мыләти

Мырандын вәмырандын, тәмь-рандын

Мыров мәрәв

Мырус мыр'уз, хәмгин, мәдә-кьри, пьр'ч'укьри

Мытабара (мыт'әбәр), 1) зйә-рәти; 2) һөрмәти

Мыфт мыфтә, балаш, бәһәқ.

бедимәт

Мыхабын һ'әйф, йәзых

Мышмыш шур'е зәрдәланә

Набыһизи набыһеи

Набәрә ортә

Навк'әл навк'әл, навк'әлк

Накәс бекәс, бөхвәһи, бөхдәһи

Намә нәмә, р'әшбәләк

Намусә бә намус

Насиһа 1) нас; 2) нас бун

Насиһәт 1) дәст нәдан, дәст лә нәк'әти

Нәв нав

Нәргьз шур'е қәлиқанә

Нәрин мәрә мерхас, хөрт, сәр-хвә

Нәжад 1) нәжад, бәр; 2) мы-ләт, щмаәт

Нәзм 1) ә'вгә сыськ; 2) мыж, думан

Нәсл 1) ә'сл, сысьсәлт, п'әй-һатне мариа, к'әк әсәс; 2) тиде туж

Нәт'ишә нәт'иш, әхьриа шб-хәләки

Нәхт қәлән

Нәһын қә, т'б тьшт, тьште кә т'бнә

Нәһәләйә нә вәйә, нә бәсанә

Нә'сн'әт' т'әрбәт кьрин, шәвр дани

Нидал 1) хәбат, к'ар кьрын;

2) хвәстын; 3) шәр'к'ари

Низам қәйлә-қанун

Нижал пешие мариа, кал-бав

Нижатман вәт'ән

Нижатманп'әрвар вәт'әнһ'әз

Нок'араннад хәләме дьжмыне

мыләт, мәрһе кә қәйхи дькә-мыне щмаәт'а хвә дькә

Нощин (нош) ноштын, вәхарын

Ноқ бун ньқо бун

Нәһ чу, т'әзә

Нува (нува) т'әзәдан, т'әзәдан дәстие кьрин

Нуғһа шаһыл, т'әзә гьһишти

Нурос әйда бьһәре у азәйә

Щмаәт'а к'бурда әвә әйда хвә һәр сал 21-е марте дәр-баз дькә

Ньжадан (ньжадан) 1) мәр-һе кә ә'сле хвә хвәй дькә;

2) мыләтчи

Низам быһһер'ә низам

Нъар 1) жар, жарок, бек'еф;
2) гали, габоз; 3) мерг
Нъх шам, бал
Нъфус маръв
Нъһо нһа, нака, наһа

Отаматик автоматик

Оммал хабат'кар, хабатчи
Омър әмър

Пат шәвътанд, сот, пәт
Пашмер ыштован, алик'ар
Пешвәчун пешдәчун
Пеканин ләв аниң, һав аниң
Пел (п'ел) 1) п'еле аве; 2) п'е-
ле бе; 3) вәхт, сәһ'әт, чах
Пег' петиа әһр
Пеган хвәйкыр, нобәдар

Пәйман һав'а қайл бун, ләв
һатына сәр пьрса, йәк кьр-
на соз
Пәйрау (пейрав) пәй һати,
һ'әләл
Пәк 1) к'ом, т'аг'бура асқар;
2) шергә сәкнандың; 3) кер-
һати, ләзъм

Пәсәндиң пәсын дьдә, мәт'һ'
дьдә
Пәтрол нефт
Пәтин батинкә, шур'е соланә

Па 1) п'е, лың; 2) ангори,
қаси; 3) п'әһ

Парастын хвәйкырын, мөқати
ле кырын
Паргон стун

Парез 1) п'арастын; 2) хвә
жъ хьрабийе хвәйкырын, дур
хьстын

П'алаах п'алах, гиһае һ'ышк,
чашире һ'ышк

П'арав 1) п'еле авейә бляд
П'арәнг р'әнге сор

Пәт кап, к'әндьр, к'ындьр
Пүш гиһае һ'ышк, чашире
һ'ышк

Р'абори р'абәһһори, чу

Р'адьн п'аллап, вәләзандьн,
дырежкырын

Р'аман сәһ'ати, сәрпәһ'ати, ма-
сәлә, ч'ир'ок

Р'апечы 1) гредьн, һазырбын;
2) хвәйкы у бәре хвә бь-
дың дьжмын

Р'аһежың быгрын, һылдың
Р'аһастан сәкниң

Р'әбәр мәрие р'енас, р'е бә-
ләд, дәләл

Р'ега р'е
Р'езан р'ебәләд, мәрие кә р'йа
нас дькә

Р'ел мешә, даһ'л
Р'еч' хач'ек, р'ийа тәнг, шь-
вар'е

Р'әниц 1) р'әнг; 2) хәбәта гь-
ран, хәбәта чәтың; 3) чәт-
һаһи

Р'әпәwand р'әпәндың, ледан,
лехьстын

Р'ашбаләк 1) нә'ма; 2) р'аш-
баләк' (жъ бо р'әнге ч'ә'ва
дыбежы)

Р'әван 1) р'әст дуз; 2) ава
кә дьк'шә, дьр'ежа

Р'әван 1) хөйан, нас; 2) кер-
һати, тыште кә т'һме те фь-
ротане у қимәте ви һәһә

Р'обар р'убар ч'әме быч'ук
Р'ови р'уви

Р'онәк р'онан
Р'ук'бет р'у қылер

Р'умәт һөрмәт, қәдър, наву-
дәнг

Р'ур'о р'у бь р'у, бәр һәв, ль
пешһав сәкнандың

Р'уткәр т'алачи
Р'ызтарк'ьрдың азякырын

Р'ык р'ык', сәһ'ышк, мәрие кә
нае йолә

Р'ьс'ва 1) бе һөрмәти, шәрми;
2) қәдәрхьстын

Р'ьт'б дәрәшә, сьһф

Салон одә, от'ах, хани

Сальхдан нав дан, сальхдан-
на дәрһәдә пьрсаке, шөхә-
ләки, мәриқи

Сани дьдә (хәбәра ә'рабийә)

Седарә бьһер'ә сеп'е
Сенш саншу
Сеп'е дарә дараг'аше
Сәг сә, куч'ык
Сәда дәнг

Сәййар 1) к'очәр, мәрие кә
щики р'унани т'һме ль сәр
р'ейә; 2) мәрие сар хвә, мә-
рие кә т'һме сәр к'ар у бәра,

сәр шөхлә, эгнә
Сәйда 1) дәрслар; 2) мәрие
хвәнди

Сәлам ә'длан
Сәлаван сьлав

Сәма ә'зман
Сәмбел сьмбел, сьмел

Сәрәфраз сәрбыльд, к'обар
Сәри сархвә, хвәхвә

Сәрмайдәр капиталист, дәв-
ләмәнд

Сәрмаст сәрхвәш, сәргьран
Сәрп'ел сәрбәржер

Сәрсам сәри геж, геж
Сәрк'еш 1) сәр бардан; 2) сәр-
к'еше автомобиле; 3) сәрк'е-
ше трамве

Сәрһ'әд 1) т'ьхуб, синор; 2) на-
ве щийә ль К'ордыстана
Турк'һае

Сәрвәр сәрверә вар, сәрәке
щ

Сәт'әм зор, зоркырын
Сәф шергә, қәйдә, к'ом, к'ома

макт'әба
Сәфин сәфинә, гәми, гәмиа
мәзын

Сәһәр (сәһһар) һ'әwas, шуан,
бәләв, р'ынд

Сәһрә сәһрә, һ'әжандың, газн
Сәбрәшт мәрие занә, ақьл,

фәмдар
Сәһ'әри мәрие дәмбәдәв

Сәһширин һ'әзкырына дьзи,
һ'әзкырына на әшкәра

Синәмә (синема) кино
Сьһаһ р'әш, қәмәр

Сьмбел сьмел
Сьрт сәрт

Сьрти сәрти, һ'ышки

Стем (стәм), зьлм, зерандың,
эһандың
Сьтәмбар 1) мәрие кә тәһгайе,
зәһ'мәт дьдә мәриа; 2) зьлм-
к'ар

Та һ'әта, һәһа, т'а
Тав 1) тә'в; 2) р'онан, ишықа

тә'в; 3) т'аб, таб кырын
Тәзи тә'зи

Тар тари, тә'ри
Тек һәһан бьда бун

Тек'әд 1) т'әван; 2) т'әв һәв
бун, сәри-бын жъ һәв нае
шөдкырын

Тени тигә
Тереж тиренж, тиреж

Тәбақ табә, байани
Тәвль (т'әвль) т'әв һәв бун

Тәһжә т'әһжә, бөчкә, лиһә
боһа аве, бәрмил, маншәләк

Тәриш 1) һ'әйване мале; 2)
һ'әйване мале (п'б'р'ани)

Торик (т'ор'ик), 1) сәе байа-
ни; 2) мәрие һ'ар, нә'с

Тьматик автомат
Тьһаз 1) қарф; 2) сәрһ'ышки

Тьрһ (т'ьрһ) 1) шур'е һеш-
наеһә; 2) шькьл, пьлан, эс-
киз

Т'а һ'әта
Т'әһкошың дьшә'диның, дь-

хвәзың, дьхәбтың, кә шө-
хәл миасәр бә

Тәбақ 1) қат, һьһом; 2) сь-
һьф, чин

Тәблиг' ағадар кырын, ә'лам
кырын

Тәвгәр 1) гәр'а т'әван; 2)
һ'әж һ'әжа мьләтәне

Тәһна т'әһе
Тәрас мәрие кә хвәлә бавар

накә, һ'әбандына ви т'һнә,
жъ дине хвә дөрк'әтәһә

Тәраф али
Тәһфир тьһази, пе к'әһниң, бе

қәдһри
Тәқдир тәхдир, қимәткырын,
һьһае тьштәки һ'ышкырын

ландын; 2) шыровэкьрын; 3) Т'эрир 1) бь зор даса жэк'ь-
бы зар тыштэк избаткьрын;
4) анина сар йоле
Т'эраф мьрын, кыштын
Т'уага (гоана) дыбэ бьрэк'ь-
ма, дыкара бьрэк'ьмэ
Т'ыфкьрын т'у кьрын
Т'ыхуб 1) синор; 2) вэг'эн;
3) вэлэт; 4) нэһ'и

Фана (фэна) ль нав чун, нэ-
ман, нэманн
Фела фэйда, к'ар
Ферби (фербуи) һинбуи
Фалди 1) шөрмкьрын, эйбк'ь-
рын; 2) бехофи, бе тьрси
Фэлэт фьлэтин, жь чэтынаикэ,
тэнгасикэ аза бун, хьлас бун
Фалаһ шотийар, гонди
Фэна бей'эвъл, бек'ар, бе-
шохъл
Фэнд фэнд, фел
Фесаһэт шие фьрэ, дэшта фьрэ
Фэһэт фәһет, бешәри, бе эйб,
бенамуси
Фэһи жэк'иле р'өһание, әв
мәрьв кб қануне исламе
шмаә'тер'а шыровадкэ, исла-
ме нава шмаә'те бала дыкэ
Фиханан (фы'ан) аһ, зар,
гьри
Фьлас фьлс, п'әре Ирақейә
Фьр'онак фьр'индэ, тейарә

Хак хвәли
Хамә 1) қалам; 2) мәрие хам
Хәпәдан мәрие хвәйе мал у
хәбуле, малдар, дәвләмәнд
Хәбат 1) шәр'кари; 2) шохъл-
кьрын
Хәмгин бәрхвә к'этын, мә'дә
кьрын
Хәраб хьраб
Хәрзан харзан, п'эрти, п'эртие
к'ынши
Хәроши 1) п'әншәр'у кьри; 2)
чәрчьранди
Хо 1) хвә; 2) хвәрын; 3) хвә,
хой
Хоб р'ынд, баш, п'ак, чак

Хоман бона мә
Хошвоист ә'виз, һ'эькьри, дә-
лал
Хөдангәврә 1) хвәде, хбда
хавһи; 2) сәрок
Хөмин қужин, қир'ин, дөнгө
зиз, дөнгө бәзә
Хөмхөм хөмә-хөм, дөнгө бара-
не, бае зиз
Хөрл харын, п'ар, р'ысқ
Хөрт сәр хвә, қәват, же һати,
ле һати
Хуә күз, күз бун
Хук ху, худан
Хызан 1) мәрие нә шәр'ебан-
ди, нәзан; 2) к'әси, фәқир,
бәләнғаз
Хьм р'эңә жь кәлилка у һе-
шынае һазьр дыкы
Хьрхьрандын к'шандын, к'аш-
кьрын
Хьсар хәсәр, зыйан, мьрын
Хьшт дәф, дәфкь, дәфьке шеха
Хьвал 1) хал, бьре де; 2) хал,
хала сурәт; 3) ләк'ә
Хьвалткь хвәлтик, хати, хуш-
ка де

Хьвадан хөдан, хвайи
Хьвәди бьһер'ә хьвәдан
Хьвәдиги хьвәгьрти сәрбынды,
к'ббар, қабә бун
Хьвәндәгәһ хьвәндәгәһ шие
хьвәндые, шие һинбуне,
хьвәндыхана, мәк'тәб
Хьвәшхван газел, чарек
Хьвәһ 1) хушк; 2) хвә
Хьшин хун

Һавьл 1) һавьл, тьрс, хоф;
2) р'өһ
Һасы һ'әсьн
Һатымана һатына мә
Һаштин'әрас ә'длайһ'ыз
Һ'аштин'аваз бьһер'ә һашти-
п'әрас
Һавир (һавьр) һәр чар али,
дорбәр, жь һәр алия
Һердын һеранды
Һерзан арзан, әжан
Һестьр һесәр
Һөвсар гәм, гәма һөспә

Һәвқас һавқас, авқас
Һәдан синор
Һәйв 1) һив; 2) мәһ
Һәһан һәһун
Һәм бәа жи
Һәмбөз (һәмбөзкьрын) һ'әмөз
Һәмбәр мина, ноли, ноһи, әй-
һи мина
Һәмдәм һәр шар, һәрт'ым, т'ь-
ме
Һәмдәрд мәрие кб дәрд у кбде
Һаваһ-Һагьред хвә сьвкь дь-
ка, дьл дьдә бәр
Һәмхак мәрие вәлатәки, һе-
рәке
Һәрдәм һәрт'ым, һәргав, т'ьме
Һәр чәнди һәрчәнд, чьқас
Һәрчи һәкб, к'и ко
Һәр вәһә һәр бәа, бәа
Һәр'ыштым (Һ'арьыштым), 1) әз
п'әншәр'у кьрым; 2) әз дама
бәр нөкбәла
Һәвдмәнда мә т'ек'өшәйн, мә
хәбаткьр, мә шәр'кьр
Һиз мәрие п'ис, хьраб
Һиншаз һөрми
Һов 1) бәһани; 2) к'әвтар'
Һозан мәрие занә, ақьл, ақьл-
бәнд
Һор һори, һури, п'әри
Һох 1) п'әрчә, п'әрг'ә хвәли;
2) әви
Һош 1) ағари, гөйдар; 2)
р'әвшын бири; 3) хвөнди
Һошбә шур'е кәлилкаһ
Һөшйар һ'ышйар
Һьдүр һәд, изьн
Һьлал һ'әләл
Һьленьн һьлиньн, һьлдьн
Һьлвөшин һ'ьлшйан, хьраб
бун, р'ухин
Һьмбөз һ'әмөз
Һьмет вин, хәйсәт
Һьн һьнәк
Һьнкь һьнәк, һьндьк
Һьсар һесар, гәм

Һ'әбси гьрти

Чалак сьаре хөрт, сьаре сәр
хвә

Чал һәшәр
Чанкөр һәшәркьр
Чари мисәркьрын, ч'арәкьрын,
һ'әл'к'ьрды
Чарок (ч'арок) ч'ир'ок
Чәндан гәләк, зор, зәф, п'әр'
Чәнкь дәстләхьстын, дәстләв-
хьстын
Чәһр р'уе мьрвә, сьфәте мьрвә,
р'у шькьле мьрвә
Чон чача
Чу һен, һич, қә, т'б тышт
Чыкь чьр'ана, бона чьа, чь
бькьн, чьһә
Чьлгә чьпни, чьлине дарә
Чьрав ч'ьр'ав, ава канһәйә әә-
ләл
Чьри мәһә охтйабре

Ч'ав ч'ә'в
Ч'ак баш, п'ак, р'ынд, бәдәв
Ч'ьри чьр'анды, дьр'анды,
қәләштын

Шам к'ас, тас
Шаббар пышт, қәват, к'омәк-
лар
Шәбәр'ут 1) қәвата мәзын; 2)
мәзынәти
Шәдак дәһшәк, мәй'
Шәжи әй'д
Шәләл т'аланчи, мәрьвакөж
Шәләв 1) қәләфәт; 2) шур'ә;
3) фәсал
Шәһаб 1) мадул; 2) р'әх, шәм
бал
Шәһг шәр'
Шәвр 1) зордәсти, жердәсти,
бьдәсти; 2) ч'ежкь
Шьгәһ шьгәһ, шь
Шьран шьнар
Шьһан бьһер'ә шьһан
Шо шәв, шә
Шобар әрд, шәв
Шотар шотк'ар, гөнди
Шоһи хвәши
Шьббә 1) шаши, шаш бун; 2)
нав һөвдә шәр'кьрын, хәй-
Шьван 1) шьван, р'ынд, бә-
дәв; 2) шьват, һәвр'ә хәбар-
дан

Шъжн бынһер'э шэжи
Шъһ ши
Шъһалэт лак'эвтуи, те нэгъ-
һисти, пашдамайи, тезанин
Шъһан дыһа, дыһе
Шъһан бадэв, р'энд, п'ак, чак,
баш
Шъһанмер хвэшмер, мере че,
мере сэрхвэ
Шабаш шаваш, вэхта дэ'вәте
шаваше дыһна сазбәнда
Шади шан, шаһи эшқи
Шайан һежа, лаиқ
Шайәстә быһер'э шайан
Шар шәһәр, бажар
Шах ч'ийа
Шахур чақала бәр, кәвьре туж,
кә сәре ын жи бьн әрдә те
хәйан
Шашык дәсмала сыпи, кә софи
у мәллә сәре хвә пе дыһе-
ч'ын
Шенаһи шенаһи, ә'мре хвәш,
ә'мре баш, ә'мре т'ер у т'ь-
жи, дәвләмәнди
Шеһии 1) һ'ир'ә-һ'ир, һ'ирә-
һира һәсна; 2) һәвар, гази;
3) гъри
Шәнг 1) шөх у шәнг, бадәв,
р'энд, дәләл
Шәп'ал ишық, ишықа тә'ве,
ишықа к'ыңца
Шәрәф һөрмәт, қәдыр
Шәфақ шәбәқ, бәрбанг
Шәфқ шәвқ
Шәхт шәхтә
Шәһәдә 1) баһарнә'мә, доку-
мент; 2) шә'дәти
Шәғам к'уче мәзын у дьреж,
содақ
Шәвк'әт бьһындан, к'ббари
Шәйар һ'әшйар
Шинаһи шинаһи
Шин (ше) мәрие кә һазыра бо-
на шбхәләки
Шоп' (шоп) 1) р'е, р'е'ч; 2)
р'ега, шывәр; 3) дәвс
Шор 1) хәбәр, гъли; 2) қыса;
3) шор'

Шохақәмәт мәрие бәжнбьһынд
у бадәв
Шоһрәт шбрәт, нас бун, ә'һан
бун
Шуфер шофер, мәрие кә автое
лажо
Шьйар һ'әшйар
Шькин (шкандьн) шкәстын
Шьрти полисиа, полис
Шьфқа шьфқә, шәвқә, шәвқә,
к'бм
Шьһер шьһер, һьһбәст

Ымум һ'әму, т'әв, гышк
Ысан исан, и'нсан, и'сан, мә-
рь
Ыраһ 1) тырс фьр'андьн; 2) зор
данн
Ыстымар истиқмар, империа-
лизм

Ы'барәт готын, хәбәрдан
Ы'әм б'әм, занин
Ҷад 1) сипор, ә'рд, йер, ши;
2) қат, қате хени
Ҷадә ә'рд
Ҷал хәбәр, готын
Ҷер'ен (Ҷер'ин) Ҷир'ин
Ҷад бәжн, қамәт,
Ҷадәһ 1) финшан, к'ас, т'ас,
шам; 2) қадә
Ҷәллаш 1) мәрие нә р'әһ'әт;
2) к'әләш, чәтә
Ҷәлсәһәвал һәвалә қәлп, һәва-
лә қәлс, һәвалә сьст
Ҷәмбәр (қәмбәр) 1) бомб; 2)
гәллә
Ҷәр'аш ашван
Ҷәрп'ал к'ыңце п'ызыни, к'ы-
ңце п'әр'ыти, к'ыңце қәтайиһи,
гыншыр'
Ҷатык қат, п'әт
Ҷәфлә 1) к'ом, к'ома мәриа;
2) қәфла гәһым, дәстә фьрик
Ҷил 1) пек'әнин, готыне вала;
2) һәстбә фила
Ҷим р'әқ, к'әрб, һерс

Ҷир 1) Ҷира р'әш; 2) ббг'дан,
шәр'; 3) Ҷир'ин, газн
Ҷир' Ҷир', Ҷир'ә-Ҷир'
Ҷобба қобба
Ҷәлләбази шанбази
Ҷәсандьн бьр'ин, жекьрьн
Ҷр'ун қбр'н
Ҷунаг' 1) қонах; 2) ханне
быльд
Ҷыр'ак қар'қар'
Ҷышт дәнг, қар'әқар'
Ҷальстрид Ҷолстрид
Ҷарин қажин, қижин, мькә-
мыка кара, бәрха

Ҷәки Ҷәкә, Ҷәкә, қаси, анґори
Ҷәлак'ин ле
Ҷәлатп'арези Ҷәлатп'әзи
Ҷәлә Ҷәллә
Ҷәр аһа, Ҷа, Ҷәһа, Ҷблә
Ҷәст (Ҷастандьн) Ҷәсти
Ҷәт'анп'арез Ҷәт'әһп'әзи
Ҷәфд делегасна, к'ома Ҷәк'и-
ла
Ҷәшин Ҷәшинан
Ҷәшб 1) Ҷәшб, боршдарн,
борш; 2) керһати, ә'сәи
Ҷьждад бирубаһари
Ҷьло Ҷайә, бәсай
Ҷьнда бәйа
Ҷьса бса

С Э Р Э Щ Э М

Пеш хэбэр	5
Көрт дөрһөдэ э'мьр у шөхөлжэрына Щэгэрхвинда	10
Поэзия Щэгэрхвина бажарвание	28
Р'езйуме бы зьмане ур'си	82
Р'езйуме бы зьмане англиси	91
Шьеред Щэгэрхвина бажарвание у лирикие	97
Готына вэлэт	99
К'ордьстаным к'а	101
Эм у гбр	102
Памбьве майэ, ле эм тазинэ	104
Р'онани ль пэй тарийэ	107
Та к'энги эме к'аркэр у шотк'аре бага бын	109
Меранэ р'абын хортен К'ордьстан	111
Һэй қәһрәман ыльәте к'өрд	114
Вэләтп'арези	116
Син у се р'ож дь зьндане	117
Сэрхвэбун	121
Қобынге п'эр'шкәсти	122
Эв чь мьсьлманийэ	124
Р'еч'а мә р'астэ	125
Шам шәкьрә вэләт шеринтьрә	126
Дөнгө Пәришане	129
Әвиндаре вэләтм	131
Р'әвшә вэләт	133
Һүр у әмбур бәталын	134
К'өрдө марш	136

Тьрсонәке джмьн	138
Эм гбһдәрзын	140
Хөртьяа йәкиттье	142
Вәлат һеж кәч'ә	146
Нурозә	147
Ль бәр масе	149
Гәшт у сәйран	150
Әз хвәш дьзаным ве сьре	152
Вәрә йаре	154
Сәге һар	156
Зьлфе мәқәси	157
Шәкарлеве	158
Эв п'әрдә чьйә	161
Шерин	162
Һэй Ч'ич'әк	163
Гблфьрош	164
Кбштм Шерине	165
Коне р'әш	166
Севе	168
Һар кб нә меване тә би	170
П'әри	171
Навниша нава	172
Навниша ыльәта, қәбила, щивара, бажара у вәлата	175
Хәбарнә'ма хәбаре нәнас	178

ОРДИХАНЕ ШАСЬМЕ ШЭЛИЛ (ШЭЛИЛОВ)
ОРДИХАНЕ ДЖАЛИЛ ДЖАСИМОВИЧ (ДЖАЛИЛОВ)

ПОЭЗИА ШЭГЭРХВИНЭ БАЖАРВАНИЕ

Р'едактор **Вэзире Эшо**
Р'едакторе техникие **Э. Аветян**
Ш'ьк'ьеш **К. Иуг'ущ'ян**
Коректор **Ан'мэде Н'эпо**

ВФ 07824 Р'ясо 1038 Т'эмбэ 2698 Нэшьр 778 Тираж 1000

Бона нэшьре нэтийэ спарт'ьне 13/IV 1966

Бона чэпк'ьрьне нэтийэ фолк'ьрьне 22/VIII 1966

К'аг'эз 84×108 1/32. бэлгнэшьре мэнгэне 6,7

Бэлгнэшьре нэшьрэте 12 Қымэт 60 к.

Нэшьрхана 2-а йа сэрwertийа сэнайна полиграфейэ сэрөкө йа
комитеа пресейэ дэwлэте, р'эх Совета Министред Р'еспублика Эр-
манистанейэ Советнейэ Сосналистие

600

272 CEN 1966

5727

22 Uspolniti opazovanja

NL1732248

U9-Σ

11301